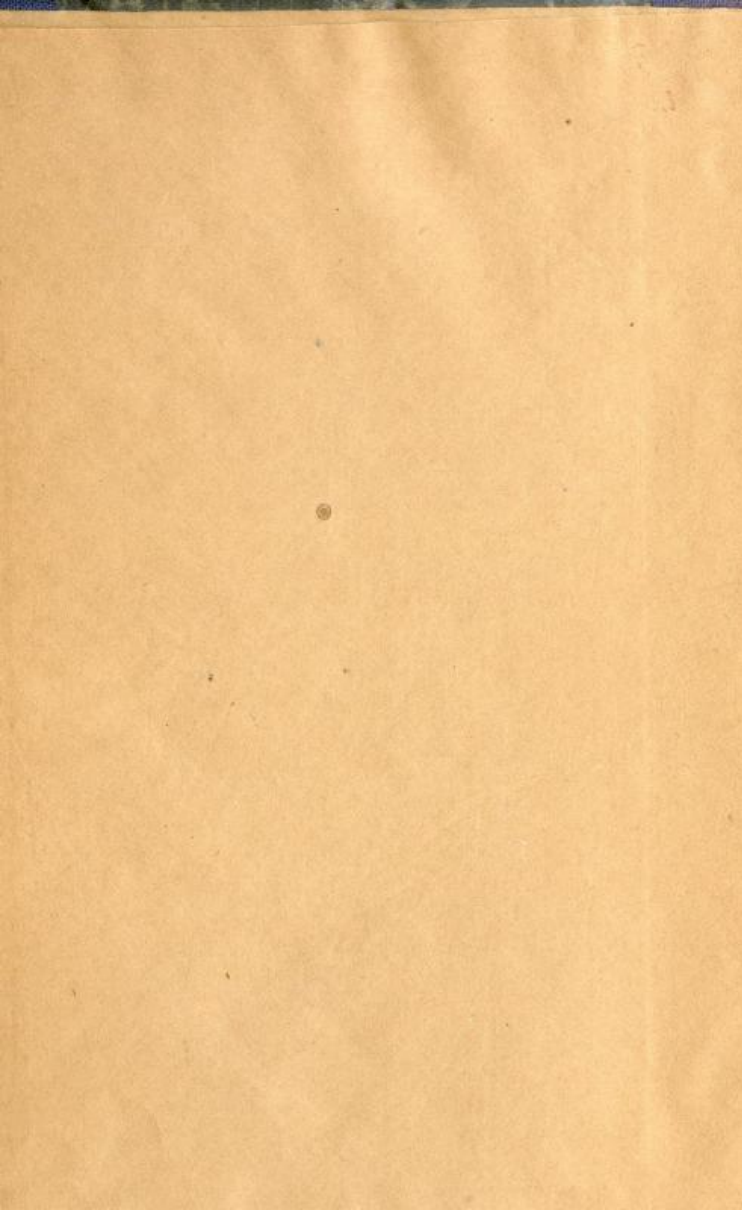

К 591
12^а

P 965 117

Ч Х Ч А

ТОШИНА КОЛЕВА,

И Л И

ЖИВОТЪ ЦРНЯЦА

У

СЪВЕРНОЙ АМЕРИКИ.

И. СВЕЗСКА

ЮШЪ ТРАСЪ ПРЕДПЛАТА

Н А

ЧИЧА ТОМИНУ КОЛЕБУ,

ИЛИ

ЖИВОТЪ ЦРНЯЦА У СЪВЕРО-АМЕРИКАНСКИМЪ ДРЖАВАМА

О Д Ъ

ХАРРИЕТЕ БЕЕХЕРЪ СТОВЕ.

Юшъ до данасъ ни едно дѣло у книжевномъ свету ни е тако велико упечатленѣ на просвѣщено човечество, као ово найновие подѣ именомъ: „*Чича Томина Колеба*“ учинило. Зато га праведно и называю Енглезини: „*Изванредно по-явленѣ у книжеству; Чудовиште нашегъ времена; Право чудо, да данасъ нечувено!*“ ерѣ веле: „*Да нема шога човека, кои бы тако сувопарныи мыслии быю, а да се не бы при читаню овогъ дѣла разишло; да нема шако шерда срца, коє се не бы у унушрашньости своіой шронуло и поширело; да нема ока, коє не бы при читаню просузило;*“ Укратко ово е дѣло тако пуно чудесныи повѣстин, какво до сада ни едно написано было ни е; а при томе тако пуно живости и истине, пуно любви къ човечеству и под-ярмѣнной части истогъ, да кадъ га человекъ веѣтъ почне да чита, одъ кнѣиге се не може да разстави.

У Америки е ово дѣло за 1 $\frac{1}{4}$ дана у десетѣ издания препечатано было, а за 3 не пуна месеца продано е у Лондону 150,000 екземплара.

Да бы и я мою браћу Србе са овако славнимъ дѣломъ обрадовао, понтао самъ, и исто посрбио.

А да бы и пайспромашнинъ Србинъ ово важно дѣло имати мого; разделно самъ га на 6. свезски. Свакогъ ѣе месеца излазити по една свезска одъ 7. табака, са принад-лежећимъ дѣлу овомъ образима.

P 965

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

И. Бр. 18896

ЧИЧА-ТОМИНА КОЛЕБА,

или

ЖИВОТЪ ЦРНЯЦА

у

СЪВЕРО - АМЕРИКАНСКИМЪ РОБ-
СКИМЪ ДРЖАВАМА

по

Г. Харриетти Беехеръ Стове,

ПОСРЪБИО

УЧЕЛАНЕ Д. РАШИЧЕВЪ.

СВЕЗСКА I^{ва}.

У БЕЧУ.

ПЕЧАТАНО У БРМЕНСКОМЪ МАНАСТИРУ.

1853.

Болѣ гробъ,
Него робъ.

БЛАГОПОЧТЕНОРОДНОМУ
ГОСПОДАРЮ, ГОСПОДАРЮ,
ИВАНУ НИКОЛАЕВИЧУ
ДЕНКОВУ,

ГРАЖДАНИНУ И ВЕЛИКОКУПЦУ
МОСКОВСКОМУ,
РЕВНОСТНОМУ ПОДПОМАГАТЕЛЮ

И А

БЪЛГАРСКО-ТО ПРОСВѢЩЕНИЕ,

Като знакъ,

на подписаного высокопочитаніе
и
вѣчное воспоминаніе,

Подноси дѣлцо това,

Миланъ Д. Рашићъ.

ВО СЛАВУ
и
ВЪЧНОЕ
ВОСПОМИНАНІЕ
ИВАНУ
НИКОЛАЕВИЧУ
ДЕНКОГЛУ.

Ваша Милость!

Още на лѣто-то 1849, кога ся азъ намѣрихъ въ Цариградъ - тѣ, бѣхъ щастливъ Ваша-та Милость не тѣкмо лично да познавамъ, но що помного разбрахъ и за Ваши-те добри и благородни дѣла, кои-то правите на отечество-то си. Ето градъ Софія, Ваше-то мѣсто на рождене, може найдобрѣ това да засвидѣтелствува, какви-то сирѣчь добрини презъ всяко лѣто на училищата правите, както и това, да всегда одного питомца отъ Българія съ Ваше-то щедро иждивене въ Россія за да ся съ науки-те напои, испроваждате. О! кога бы Господь подарилъ таквизи по много благодѣтели; то бы ся тогава бѣдна-та Българія твърдѣ скоро отъ дълбокій-атъ си сънъ събдила и по думы-те на св. Писаніе облекла въ оружіе на свѣтъ-тѣ.

Понеже не имѣхъ до нынѣ случая, съ какво нѣщо, да Вы изявимъ достойное уваженіе къмъ Ваши-те високи и благородни дѣла; азъ взехъ смѣлость-та на Ваша-та Милость тази прѣва Связска да посвятимъ, както знакъ на мое-то высокопочитаніе на така голѣмъ благодѣтель и спомоществователь на отечество-то въ надежда, да ще сѣще Ваша-та Милость съ онази любовь да приемне, съ коя-то азъ подносимъ.

Приемните това за сега отъ мене, а потомство ще Вы и по много да ся възблагодари. Съ особено почитаніе пребждж

на Ваша-та Милость,

за всегда

на служба-та готовъ,

Миланъ Д. Рашиѣтъ.

Во Віена

на 15. Марта 1853 лѣто.

Милостивый Государь!

Еще въ 1849 году находясь въ Константинополѣ я имѣлъ щастіе не только лично упознать Васъ, но и слышать о Вашихъ добрыхъ, благородныхъ и высокихъ дѣлахъ въ пользу отечества Вашего и бѣднаго народа Болгарскаго. Городъ Софія, мѣсто рожденія Вашего свидѣтельствуеъ о томъ наиболѣе; о томъ говорятъ Болгарскія народныя школы, о томъ повѣствуютъ питомцы посылаемые на Ваше иждивеніе въ Россію для образованія. — О когда бы болѣе имѣлъ народъ Болгарскій такихъ благодѣтелей! скорѣе бы пробудился онъ отъ своего глубокаго сна и облекся по слову писанія, во оружіе свѣта.

Не имѣвъ случая до селѣ изъвить Вамъ чѣмъ либо достойнаго уваженія къ высокимъ дѣламъ Вашимъ я принимаю смѣлость посвятить Вамъ первую часть перевода

Михайлова Вукашиновича

моего: *Хижины Дяди Ёомы*, чтобъ по крайнѣй мѣрѣ въ предисловіи къ этому дѣлу показать свѣту благія дѣла Ваши въ пользу народа Славянскаго.

Примите высокій и щедрый покровитель угнѣтенныхъ братій подносимое мною Вамъ дѣло, какъ знакъ моего глубочайшаго къ Вамъ уваженія, примите съ тоюже любовію съ какою оно Вамъ и подносится.

Съ истиннымъ почтеніемъ и глубокою преданностію имѣю честь быть,

Милостиваго Государя,

покорный слуга,

Миланъ Д. Рашикъ.

Вѣна,

Марта 15. дня

1853. года.

У В О Д Ъ.

Оно гадно и срамно станѣ човека, — у ком' онѣ одѣ самог' Бога даровано му право на свою личность губи тако, да другій нѣму раванѣ съ нѣмѣ, као са своимѣ иманѣмѣ раз-полаже и господари — мложина е Списателя довольно сѣйне свое дарове на то обратила и изѣ политичны' узрока исто бранила; бранила оно станѣ, кое моралѣ (нравствена наука) одбацуе, а то е: „Робство,“ па было ово на-силіемѣ или уговоромѣ.

Вопросѣ о робству стоструко се тиче у свима отношеніама Сединѣны' Држава' и нѣи-ны' грађана. Вопросѣ е овай найвеѣій и най-тежій задатакѣ за сѣверо-американске народе постао и нѣгово рѣшение мирнимѣ начиномѣ одѣ дана на данѣ све теже бива, едно зато; што се Црнѣцы умложавая, а друго зато, што ни е никако могуѣно, да се она Сказска одѣ тако грдног' мложества людіи претай, кою су му методистични проповѣдницы у гла-ву улили, а та е: *да су исирва сви люди цр-ни были и шо донде, док' ни е Богѣ Каина збогѣ шого, што е браша свога Авеля убио, на одговорѣ позвао, кои да е одѣ стра'а по-бледио, одѣ ког' времена да су сви Каинови потомцы беле кожде боѣ постали, а Авельови црне остали.* —

Онай, коме бы за рукомъ испало да овай задатакъ рѣши, држао бы се за већегъ благодѣтеля отечества свога и одъ самогъ Вашингтона.

Сединенѣ дели се на два велика одѣленя, на „*слободне*“ државе и такве, коє робове држе. Рѣка Охио и у обште одъ прилике 39й степенъ ширине сачинява границу.

Ако се посмотри вопросъ о робству относительно на оне државе, коє робове држе, то онда треба да признамо, да е истый вопросъ такође и вопросъ нѣиногъ суштествованя, кадъ се са свию страна зрело премери, па да се управъ збогъ тога на брзу руку рѣшити неможе.

Робство е безъ сваке препирке осудително и ратуюће утицанѣ у божественне и нравственне законе; оно се такође и са Християнствомъ не слаже, еръ разумомъ обдаренога, дакле способногъ за извршаванѣ свогъ опредѣлен'я на земљи, човека, оногъ га одъ Бога му даногъ избора, да разликуе добро одъ зла, по већой части лишава и ставля га исподъ достоинства нѣговогъ као иманѣ какво безъ сваке волѣ и желѣ подъ власть другога.

Прве робове Црняца довео е у Бостонѣ 1645 године еданѣ грађанинѣ истогъ града; 1670. год. донео е холандскій капетанѣ 20 робова на брою и продао у Виргини; 1671 год. донешени су робови изъ Барбадоса у Юж-

ну-Каролину, а исте године дозволило се закономъ увозъ робова и т. д. Више су пута законодателне Скупштине тадашній британскій населбина увозъ робова изъ Африке, кои имъ се шкакљивъ быти видио, предохранявале и кадъ се истый (увозъ) збогъ грдногъ уплива оны у колико безчувствены, у толико користолюбивы британскій трговаца у Парламенту ни е мого сасвимъ да обустави, и пакъ се у колико е само могуће было повишенѣмъ увозне царине тежило, да препети. За доказателство овогъ умышляя забраниле су независиме поставше државе трговину съ роблѣмъ одма после оногъ за слободу рата, а у Виргиніи іошъ траявшу истомъ, сирѣчь 1778 године.

Ево какве основе наводе они, кои робство извинюю: *С. К. Миллеръ* и *М. Дубиѣ*, Управительи (Гувернери) Южне-Каролине веде: „Робство ни е никакво зло, веѣкъ благодѣяние, оно се свуда у овомъ ил' ономъ виду налази, и кадъ се философично узме да рассуди, не пыша се да л' е оно своевољно, или присилѣно; оно е шекъ за праву слободу Бельи необходимо нужно.“ Но што се страстности и суровости тиче, буду ова господа заключеніама оба дома законодателне Скупштине, оне, у многостручномъ призрѣнію обезчешѣне, Државе *Георгии* надмашени, почемъ она опредѣли 1831. год. уцену одъ 5000 доллара (10,000 фр. ср.) за главу Учредника новина, (*the Liberator*) кое су Новине у Бо-

стону излазиле, трубеѣи за ослобоѣенѣ робова. *)

Слѣдуюѣе е опроврженѣ противу основа за робство одѣ *Райнала* у своіой филосо-
фично — политичной Повѣстницы о притяжа-
ніяма и трговини Европеяца у обе Индіе (Свез-
ска VI. II. кнѣига XXIV гл.), што се кра-
снорѣчивости и Лоѣике тиче можда найпора-
зителниѣе, у колико се у овомѣ отношенію пи-
сало.

„Ил' сте люди или ѣаволи, па были вы
кои му драго, одкуд' вы ваша злочинства
према моіой независимости правомѣ надмоѣия
можете да браните? Шта! зарѣ е онай, кои
ме оѣе своим' робомѣ да учини, невинѣ, слу-
жеѣи се своимѣ правама? Ко е нѣима то преи-
муѣство дао, да моя права могу да угуше и
кѣ ѣутаню принуде? Я имамѣ право одѣ са-
ме природе, мене да бранимѣ; а теби она
оно право ни е дала, да мене нападашѣ: ако
се ты опуномоѣенимѣ быти видишѣ, мене да
утеснишѣ зато, што си ты снажнѣи и способ-
нѣи одѣ мене, то онда немой да се ядашѣ и
тужишѣ, кад' те я моіомѣ снажномѣ миши-
цомѣ счепамѣ, прса ти разтргнемѣ да ти срце
изчупамѣ; нетужи се кад' смрѣть у разтрг-
нутой ти утробѣ осетишѣ, кою самѣ ти я
твоим' ранеѣим' средствама нанео. Да л' самѣ
ячѣй ил' способнѣи одѣ тебе; доста то, да е

*) Новинарѣ Ловеіой буде 15. Окт. 1837 у Ил-
линоа убиенѣ, што е бранно робове и о
нѣновом' ослобоѣенію писао.

редъ на тебе, да жертвомъ постанешъ; по-
кай садъ твоя злоставляя, што си угнѣта-
тель быо.

Но, каже се, да е робство у свымъ земляма, и
у свакомъ столеѣу више или манѣ уведено было?

Я то вѣруемъ, но шта се мене тиче, шта
су други народи у преѣашнымъ временъма чи-
нили? Морамо л' се на обычае времена, или
на свою савестъ позвати? Треба ли слухъ
нашъ себичности, слепоѣи, варварству или
уму и правди да дамо? Кадъ бы общите упо-
требленѣ невиность ствари какве доказало,
то бы онда неправичной моѣи, осwoяваня, и
сви родови утесненя похвално слово готово
было.

Но преѣашныи народи, каже се, држали
су се за господаре и самогъ живота своѣи ро-
бова, а мы, кои смо човечнии постали, мы за-
поведамо само надъ нѣиновомъ слободомъ и ра-
домъ.

Истина Богъ, напредакъ прѣва освестио
е новѣе законодавце што се ове важне точке
тиче и сви су се законодавцы безъ разлике
за одржанѣ човека, па и оногъ, кои е у роб-
ству, заузели.

Они зактеваю, да нѣговъ животъ подъ
заштитомъ началства стои, да само судови
овога границе опредѣле. Но да ли е оваѣ за-
конъ, найсветѣи дружбены уредба, игда како
тако дѣйствовао? Я васъ позывамъ, да ми
едногъ единогогъ такогъ убиѣцу именуєте, кога
е глава на губилишту. Но я ѣу случай да ме-

темъ, да су те уредбе, кое вамъ вашемъ мнѣнню у овомъ времену тако на честь служе, да су найстрожие наблюдаване. Да ли є робъ што садъ манѣ сажаленя достоянъ? Шта! незаповеда ли господаръ, кои са моимъ силама господари такође и са моимъ животомъ, кои одъ произволногъ и умереногъ употребленя моїи способностїи завися? Шта помаже оное животъ, кои одъ нѣга ни є господаръ? Я мога роба не могу убити; но не могу ли крвъ нѣгову капъ по капъ подъ бичемъ мучителя да проливамъ? Могу га киненѣмъ, радомъ, оскудицомъ оборити; могу му изворъ живота свакояко нападати и непримѣтно подкопати; могу лаганимъ мученѣмъ несреѣно зачеѣнѣ у утробѣ робинѣ удавити. Могло бы се казати, да закони само зато роба одъ скоре смрти бране, како да моїой свирѣпости право остане, да га я изъ дана на данъ убияти могу. Ваистину, право робства путъ є, како се могу сви могуѣи пороци чинити — оне, кои притяжанѣ нападаю вы не даєте вашемъ робу право надъ своїомъ личношћу; оне, кои безбѣдность уништаваю, вы ѣи можете вашимъ ѣудима да пожертвуете; оне, кои стидливостъ поколебаваю ! Моя се душа згрожава, кадъ само помыслимъ на све оне гадне случаеве. Я се гадимъ, я мрзимъ, избегавамъ родъ човеческій, ако се само изъ жертви и мучителя састої, и ако се непобольша, то нека се еданъ путъ за свагда ута-
мани!

Но Црњцы су некій видъ людїи за робство рођени. Они су ограничени' способностїи, подмукли, пакостни; они и сами одобраваю превосходство нашег' разума и готово признаю право нашег' господарства.

Црњцы су ограничени' способностїи, ерѣ робство сва побуђеня душе слаби. Они су пакостни, но према вами їошѣ довольно нису. Они су подмукли, ерѣ се не треба према свом' Тирану искрени да покажу. Они и сами признаю превосходство нашег' разума, ерѣ смо мы незнанїѣ нїиово и право нашег' господарства, па и слабости нїиове злоупотребили. Онде гди є немогућно наше надмоћїе силомѣ да се докаже уплеће порочна политика свое лукавство; вами є готово за рукомѣ испало, да їи надговорите, да су они некій особытїи, за одбациванїѣ, за подврженство, за радѣ, за строгость рођенїи видъ людїи. Вы ништа промашили нисте, да ове кукавце непонизите, па онда имѣ пребацуете, да су подли.

Но ови су Црњцы были рођени робови?

Ком' оћете вы варвари то да кажете, да є человекѣ притяжанѣ другог'; Сынѣ н. пр. притяжанѣ свога отца; супруга притяжанѣ мужа; слуга притяжанѣ господара; Црняцѣ притяжанѣ населѣника? Гордо, презрительно сушество, кое браћу твою не ћешѣ да познаешѣ, зарѣ не ћешѣ никако да увидишѣ, да исто то презиранѣ на тебе пада? Ахѣ! кадѣ бы твой поносѣ благороданѣ быо, па да барѣ толико великодушанѣ будешѣ, да га на най-

нуждния отношения према несретницима, кое понижавашъ, употребишъ. Едногъ общегъ отца, безсмртну душу, будуће блаженство; то е твоя слава, но то е и нѣова!

Но каже се, робъ се е самъ хтео да прода.

Ако онъ самомъ себи принадлежи, то онда има онъ право да са собомъ располаже. Кадъ е онъ господаръ надъ своимъ животомъ, зашто да ни е и надъ своимъ слободомъ?

Онъ се може оцѣнити. Онъ може тврдо опредѣлити колико и шта вреди. Онай, одъ кога онъ тврдо опредѣлену вредность прими, притажава га законно.

Човекъ нема право себе да прода, еръ онъ право нема, све оно да одобри, што бы некій неправедный, насилный и развращенный господаръ одъ нѣга зактевати мого. Онъ принадлежи свомъ првомъ господару, Богу, кои га нигда оставити неће. Онай, кои себе продае, чини са своимъ купцемъ само мнимый уговоръ; еръ онъ губи вредность ону свою одма у ономъ окатренуѣу, кадъ га прими, по чем онъ и нѣгови новцы долазе опетъ ономъ у притяженѣ, кои га купуе; шта може онай, да притажава, кои се е свакогъ притажаваня одреко? Шта може онай своимъ собственимъ да назове, кои се е обвезао, ништа не имати? Па ни добродѣтели, ни чести, шта више ни волѣ. Онай, кои се подъ смртоносно оружѣ излаже, будала е, а не робъ. Човекъ може животъ свой на коцку метути, алъ нигда га злоупотребити.

Но ови су робови у бою зароблѣни, и да насъ ни є было сви бы изгинули.

А да л' се кадгодъ безъ вашег' масла бой водио? Ни су ли борбе овы' народа ваше дѣло? Не даєте л' им' вы сами смртоносно оружје? Не уливате л' им' слепу желю, да га употреблюю?

Да л' ће ваши бродови ова туге пунна обреж'я оставити пре, нег' што овай кукаквыи народъ, кои ѿи обитава, съ ове землѣ исчезне? И као зашто недопуштате, да побѣдитель свою побѣду злоупотреби, као што бы онъ желио, зашто се вы уплећете и постаєте съ нѣма заєдно кривцы?

Но то су были преступницы, кои су смрть, ил' іошъ и веѣу казнъ заслужили и кои су у своіой собственной землѣ на сужанство осуђени.

Ни сте л' вы онда мучительи африканскіи народа? А при томе, ко ѿи є осудио?

Но они су срећниі у Америки, нег' што бы у Африки были.

Е, добро, па зашто уздишу ови робови не-престанно за своимъ отечествомъ? Зашто гледе да се ослободе, како само прилику улуче? Зашто предпоставляю свое пустинѣ и садружество дивльи зверова оном' станю, кое се вами тако приятно быти види? Зашто ѿи очаянѣ дотле доводи, да сами себе убияю и трую? Шта є узрокъ да жене нѣйове неброе-но пута зачеђеный породъ оѣимице безъ вре-мена побацую само, да деца нѣйова нѣйове не-

среѣне судбе участницы не буду? Кад' нам' вы о среѣи ваѣи робова говорите, то ил' лажете, или варате сами себе. Ово се зове, разкалашность на найвышній степенъ терати, кад' се овако изванредно варварство у дѣло човечества преобратити жели.

Бранитель ѣе робства безъ сумнѣ увидити, да се нѣговым' умозаклученияма ни е сва она моѣ дала, кое е онѣ вештѣ. Ово е можда истина. Но кои ѣе пунѣ знаня човекъ свое дарове браненѣмъ найгнуснѣи стварѣи жигосати? Кои ѣе свое краснорѣчие обратити, на то, да тисуѣогуба веѣ учинѣна и юшѣ тисуѣогуба учинити се имаюѣа убиства правда? Мучителю браѣе твое! узми самѣ перо, ако си кадарѣ, утоли немирѣ савести твое, и оячай твое садругове у нѣиовым' преступлени-яма. Я бы онда са юшѣ веѣомѣ снагомѣ и обширнѣим' основима, кое бы имао да надбиемѣ опроврѣи мого; но да л' е вредно? Та е ли нужно против' онога, кои лаже, каква велика сила и све душевне моѣи да се употребе? Не бы ли ѣутеѣе презренѣ болѣ и на свом' месту было, одѣ борбе съ онимѣ, кои се за свою користѣ, противу правде, противу свога собственог' увѣрена бори? Я самѣ за човека честного и осетльивог' врло много казао; а за нечовечно дѣлаюѣег' неѣу нигда моѣи довольно казати.

Поитаймо дакле на мѣсто следе безчовечности нашѣи отчева, да лучу разума и осеѣаня природе положимо. Разлупаймо окове

тако многѣи жертвиѣ наше граблѣивости, и одрецымо се таког' дѣла, ког' є основъ неправда, а нѣговъ предметъ само сластолюбие.“

Понайвише они Списатели, кои робство извинюю или шта више бране, говоре, као што се изъ преднаведеног' види, само о материалном' губитку, кои притяжательима робова, кад' бы се робство укинуло, прети, а притом' сасвим' превиде, да на другой страни много више губе у вышшым' добрама, коя се съ худимъ новцемъ нигда надокнадити неда. *Развращность* робова, коя се одъ Белии робове држеѣи употреблюе така є, да се човеку мора коса на глави да костреши. Неколико примѣра быѣе доста, да ову сву дубльину нравственне пропасти и покварености познамо, и управо зато є ово дѣло, кога се преводъ овде подноси, сасвимъ вешто израѣено.

Законъ робскіи Држава оѣе то, да се сви, па и онаѣ удалѣнный потомакъ каквог' неслободног' у кога жилама само капля боядисане крови тече, безъ сваког' изговора, ипакъ у робство узме, па ако бы девойка была, то бы онда она была осуѣена на порокъ. Ево зато єданъ срце ценаюѣій примѣръ, кои се у Новом' - Орлеану догодио :

„Некій пре много година у Лузиану изселившій се житель Новог-Хамшира предузме у свом' новом' месту пребиваня да се са саѣенѣмъ занима, и за ову цѣль у займљиваше онъ по тамо веѣтъ обычном' начину, новце съ великомъ лихвомъ, да одъ прибитка своіи жетвиѣ го-

дишиѣ одужуе. Онѣ е живио сасвимѣ у любви и слогѣ съ едномѣ Квартерономѣ безѣ да се е мого по тамошнѣмѣ законѣмѣ съ нѣоме венчати. На нѣой се едѣа могло познати, да е она боядисаногѣ порекла, притомѣ она беше добровоспитана, любвенпунна жена и валяныѣ основоположенѣ съ коіомѣ е онѣ 20. година среѣно проживио. Знаюѣи добро, да тамошнѣи законѣи децу съ робинѣомѣ роѣену на робство осуѣую, опоминяше она свога супруга, да ѣе и нѣна деца, почемѣ она никога одѣ свои предкова, да е слободанѣ быо, незнаде, робовѣ быти морати, ако имѣ онѣ судейски слободу непоклони. Онѣ іой се обеѣа, да ѣе се зато, да постара, но кадѣ за пакость заборавѣи, да имѣ писмено ослобоѣенѣ издѣйствуе, и кадѣ после 20. година найпре она, а одма за нѣомѣ и онѣ умре, остану две илѣ три прекрасне деѣойчице, безѣ да се е и примѣтити могао трагѣ нѣиовогѣ порекла, као сироте.

Стрицѣ нѣиовѣ доѣе изѣ Новогѣ-Хамшира, да ствари у редѣ поставѣи, држеѣи се притомѣ да е доѣольно имуѣанѣ. Нѣму се допадну нѣгоѣе беле сыновице, и онѣ имѣ обеѣа, да ѣе ии у свое отечество да води и съ онымѣ друштѣама упозна, за коя су оне брижљиво воспитане и преправљѣне быле. Но наскоро се покаже, да дугови отца имѣ превазилазе нѣгово иманѣ, и да е нужно и ако недостаюѣе ни е знатно, да се ипакѣ съ повѣрительма изравна. Тако дакле преда имѣ братѣ сво заоставше иманѣ, но буде наскоро

обтуженъ, да е неку часть прикрио и да ни е све робове означио. Они су у робове и децу брата му числили, и кад' га тако са очию заплаше, оде онъ њима и стане њи богорадити и преклињати, да му баръ девојчице дозволе, а они га изсмеју и одбију. Они му рекоше: *да су оне еспацъ најболѣг' рода*, и да имъ е истый предрагъ, па збогъ тога да никако немогу, да га се одреку.

Онъ имъ е давао, и ако е шесторо дечице имао, све свое иманѣ, дакле више нег' што бы девојчице, као што онъ мышляше, кад' бы се за домаћий, или польскій посо продале приносиле. На ово му се одговори, да има друге цѣли, за кое кад' се продаду, много ће већу уцену имати. Стрицъ имъ дође до очајання, и будући да е до крайности доведенъ быо; то е волео да помру нег' да те судбе буду. Но јошъ му е теже на срце пало, кад' имъ мораде приближуюћу се судбу да саобшти, и онъ увѣраваше, да нигда до сад' таке писке и јаука одъ стра'и мѹка чуо ние, као што е сад' одъ своји синовица чуо. Одма одъ овог' магновеня нит' едоше, нит' спаваше и донде загрѣне се држаху, док' едну одъ друге силомъ не одвукоше, да њи на тржиште (вашаръ, панађуръ) воде, гдѣ една едномъ, друга другомъ купцу за велике новце а најподлине употребленъ продане буду. Нигда се поздније дознало ни е, гди се налазе" *).

*) Управ' овом' случаю подобно, писао е г. одъ Бомонтъ, кои е съ г. одъ Токевилъ

Но ово не чине само нечувствени и немилосрдни, единствено при измиреню са своимъ дужницима бринуѣи се займодаваца, да строге, свако изображенъ робова забрануюѣе законе, као што е скоро у свима робскимъ државама познато, но ово у потрeблeнy, безъ признeнiя на разплoтeнъ порока, само свой цeпъ да напунe. Пакъ шта више господари и заповeдницy, нeѣе да знаю ни за каква нравствeнна основоположeнiя, ако само да тога доѣе, да своя притяжаня умложeнъмъ броя робова разпространe. Тако е у Бостону кодъ еднe гoспe, као што наведeна Списа-тeлькa извѣштава, живила нека служавкa, кою су збогъ особиты' заслуга яко цѣнили. Она бeшe робиня и за eднoгъ робa, кога е волeла удата. Она е съ нъимe вeѣъ двoе дeцe имала, а нъномъ гoспoдaрy паднe на пaмeтъ, да ради мложeнiя робова одъ нъ захтe, да съ мeстa другoгa чoвeкa себи узмe. Она дуго ние хтeла, а нънъ гoспoдaръ, попустивши нънoй немарности за нъoй предложeнoгъ робa, нaтeрa е ондa, да нъгoвoмъ сыну другъ постeлъ будe. Она и съ нъимe рoди двoе дeцe, oбoе свeтлe бoѣ. Кадъ се сынъ саѣнiя оканe, хтeдe ioй гoспoдaръ oпeтъ другoгъ Црнъца да наметнe, но она побeгнe пуна oчaяннiя и узмe дeтe, кoѣ е съ

американске затворе испитивao, пуннъ ду-
ха Романъ подъ именомъ: „Marie ou l'Es-
clavage aux Etats-Unis, Tableau des Moeurs
Américains. Paris, 1836, 2. Свез.

првимъ своимъ мужемъ родила. Садъ она
непрестанно о томъ настои, да и друго де-
те, одну девойчицу одкупи и нада се, да ће
кадъ тадъ моћи и мужу іої слободу да изради.
Кадъ су е пытали, да ли она мысли, и нѣну
мулатску децу да ослободи, изяснила се, да
како да су и то моя деца, но неверуемъ, да
бы игда могла, моме мужу исповедити, да
самъ ову децу родила. Съ пунимъ е пра-
вомъ узкликнула преповедателька: „Ако ово
ниє цѣломудреность, шо онда незнамъ иша
є? гди се могу нѣжня чувшва наѣи, него
у овой жени?“

Могуће є, да се овако поштенъ кодъ
робиня редко налази, кодъ кои се пороцы
свию угнѣтены и чрезъ то за нравственне осе-
ћає отуплѣны са оныма, кои су изъ незнаня
и недостатка правде и собственогъ добра по-
стали, у пуной мѣри стичу. Али ко є то-
ме кривъ? Оне, или нѣюви заповедаючи го-
сподари? Наравно да они даю овимъ похот-
ливимъ насадительима и нѣювымъ приятел-
ьима увекъ обилно напунѣнъ аремъ. Но
управъ зато ненравственность Црняца, кое є
чрезъ робство постала, при свой величини,
опетъ є маня и безопасня, него кодъ Бели,
кодъ они, кои се незнанѣ съ намеромъ
задржава, коимъ се бракъ никако признати,
но продаіомъ єдне части свакій часъ расста-
вити може, кои се ослобоѣнъ свакояко
отештава, и у многимъ државама чрезъ три-
путь веће одъ вредности роба ємство, да є

сирѣчь кадаръ самъ себе издржавати; ил' чрезъ нѣгово с' места изгнание сасвимъ препре-
ѣе, можемо се іошъ само чудити, да се іошъ трагови или шта више примери до-
бродѣтели налазе. Али Бели, кои су неза-
висими и богате задове имаю, а никаква или оно мало чрезъ заведену робску уредбу да-
та посла проводе већу часть времена у по-
роцыма, кои изъ робства произходе. Да пре-
ѣутимо чувственна уживаня мушкараца, шта бы казали за отуплѣность нравственног' чув-
ства кодъ саме нѣжние поле човеческог' ро-
да, као што се изъ слѣдуюћег', одъ на-
ведене преповедательке споменутог', за цело не единог' случая видити може.

Нека госпа южног' Сѣдиненя, знатна збогъ изображеня и углаѣености, преповедаше, ка-
ко є имала врло лепу мулатску девојку. Некій младъ човекъ, кои при єдной посѣти дуже време у кући нѣной обитаваше, залюби се у ову дѣвојку. Она молећи госпу за обрану противъ нѣговы нападая, прибегне къ нѣой. Она іой да обрану, и младый се човекъ уклони изъ куће. После неколико неделя врати се истый натрагъ и изязни се, да онъ девојку та-
ко яко воле, да безъ нѣ живити неможе. „Я сожалуемъ младог' човека, заключи госпа, и продамъ му девојку за 1500 доллара.

Јошъ су грозния слѣдства оваке поква-
рености, кадъ женске страсти роллу играю. Некой робиньи, према којой є нѣна притяжа-
тельница безъ довольног' узрока саревньива была,

даде ова, у одсутству свога мужа, обадве ноге до чланка одсећи, и у томъ станю, єдне ладне зимнѣ ноћи, у оближню шуму бацѣти. Зима затвори іой ране и тако іой се бѣднѣй животъ спасе. Милостивъ некій човекъ, кои нѣно ецанѣ чуе, узме є у негу. После случайно нађе є господаръ и поклони іой слободу, само да є не бы нѣгова жена, коя є све могуће употреблявала, да є нађе, у руке добила *).

И на самой нѣжной, ни петъ година неимаюћой, у земљи одъ Europeaца роѣной дѣцы, кои су пређе у државама безъ робова живили, примѣтіо є Дрѣ Юлиусъ, кога су нѣови родители на то пазливимъ учинили, сасвимъ друго, сирѣчь владарско и страстно понашанѣ, кое су они бадава кудили, спрама црногъ, а друго спрамъ белогъ служительства. Тако є овай прилѣпчивый воздухъ, при свой предосторожности воспитателя, уважно већъ и ова млада быѣа и за будуцій животъ отровао. А ние ни могуће другчие у єдной земљи, где се уобичаєнимъ пониженѣмъ Црняца и робова дотле дошло, да и у самомъ одношенію спрамъ найвышшегъ быѣа, кое є баремъ надъ свима равно узвышено, разлику прави; у єдной земљи, где или су особице цркве одъ побожныъ човеколюбаца за Црнице подигнуте, или где, ако су у цркву Беліи пуштены, у особитомъ оддѣленію стояти мо-

*) Abdy Journal, Lond. 1835 Bd. 2. S. 93. ff.

раю, у чему католичка црква благородну из-
нимку чини *); у едной земљи, где се е мо-
гло таково што догодити, као што е слѣ-
дуюћи одъ едногъ виргинскогъ, робове при-
тяжаваюћегъ насадителя преповедани слу-
чай **).

Едномъ крозь шуму яшећемъ Виргиніан-
цу, по имену Смиту, учини се, као да изъ
едногъ чбуна човечій гласъ чуе. Онъ пође та-
мо, и кадъ бљиже дође, чуе говоръ еngle-
скимъ езыкомъ, али рѣаво, као што обично ро-
бови говоре, и то ове речи: „О господи! сићи
доле и види бѣдногъ Црнѣца, срце му е црно
као и кожа, драгій госпoде Исусе, сићи само
доле, да чуемъ бѣдногъ Црнѣца.“ Садъ хр-
кне нѣговъ конъ и поплаши Црнѣца. Овай се
подигне мало и просећи викне: „О неудри
кукавногъ Црнѣца!“ Смитъ га запыта, шта
ради, робъ му одговори, да се Богу моли-
„Зашто?“ запыта Смитъ, а робъ му одгово-
ри: „Я самъ бѣдный Црнѣцъ, комъ е срце као
и кожа црно, дођо амо у шуму, да се Богу мо-
лимъ, да ме саслуша.“ Онда му рече Смитъ:
„Момче, и я се молимъ томъ истомъ Богу.“
Робъ: „и вы се молитѣ?“ Смитъ: „есть, и я
ѣу заедно съ тобомъ Богу да се молимъ.“ Робъ

*) Католици у Сѣверной Америкѣ іошъ пре
Рогера Виліамса были су први, кои су лепъ
примѣръ подпуне слободѣ душевне и Пра-
во свію верозаконскій партия у државама
одъ нѣи основанымъ дали.

**) Cox and Noy O. S. 87 ff.

падне на лице, говорећи: „О чините то господару и клекните на бѣдногъ Црнѣца.“ Одма сиђе Смитъ доле и клекне, као што се разумѣ, поредъ Црнѣца и обое моляху се Богу.

Оваковомъ дивляченю людѣи ни е могуће помоћи, као што вели Др. Юлиусъ, кадъ стое на путу они строги и све строжиі у свима робскимъ државама закони. Изъ тога начела излазећи, да се робъ као и друго добро сматрати може, забранѣно е нѣму у Георгіи, Мариланду, Виргиніи, Сѣверной-Каролини и Миссиссипи сасвимъ, у Южной-Каролини одъ части, и найманъ што притяжавати. У Миссури дозволява законъ господару, свога роба, колико хоће, дакле и за цео животъ у тамницу бацити. Поучаванъ робова забранѣно е формално у Виргиніи, Сѣверной и Южной Каролини, Георгіи и Лузиани, често са великомъ казною за онога, кои бы се одъ Белии у судио обучавати.

Ради опасногъ примера забранѣно е многимъ слободнымъ Црнѣцѣма у многимъ робскимъ државама подъ великомъ казною, да се у нѣновимъ границама видити даду. У Виргиніи и Тенесеу мораю и сами они робови, кои су онде ослобођени или одкупљени, съ места нѣнову землю оставити. Изъ овогъ е закона и оно 1816 особито одъ притяжателя робова основано, тако звано друштво населбине произишло, кое има задатакъ, да слободне Црнѣце о свомъ трошку на Либерию, то есть населбину на приморю одъ Гвинее подъ

7^о С. Ш. основану, превози. Да не пресуђуемо противословне вѣсти о развитку или о пада-
ню тога трговину са робовима јошъ помогаю-
ћегъ места, морамо опетъ признати, да ви-
ше изгледа као средство безбѣдности за при-
тяжателъ робова, кои су по већој части и со-
членови, него као заведение чистогачовеко-
любия. Одъ почетка свога едно на друго пре-
ко године ни є се могло више одъ 800 Црњаца
изъ землѣ уклонити. Ово є одъ прилике се-
дамдесета часть прираштая, кои црно люд-
ство свакегодине најприродниимъ путемъ до-
бива, изъ чега се види цѣла безполезность
овога данаидскогъ посла.

Али у сединѣнимъ државама има и други
управъ јошъ више друштва, која се непосред-
ственное о томе стараю, да ослободе земљу одъ
терета и опасности многобройне робске на-
селбине. Први су были Пенсилвански Квекери,
кои се стараше за уклоненѣ робства. Први
трагъ овы благородны трудова налазе се
већъ год. 1688. на годишнѣмъ сабору Квекер-
ра, шестъ година каснѣ одъ основания Пен-
силваніе. кадъ су неки Нѣмцы противу роб-
ства говорили. И они истоме црквеноме общин-
ству принадлежећи Пенсилванцы Воолманъ
и Бенецетъ покусили су о томе радити, кадъ
су Квекери 1755 све притяжателъ робова изъ
друштва изключили. Најпосле прва друштва
заведена су у Филаделѣи 1774 и 1785 у Нью-
јорку, чрезъ која бы се у тврдило укло-
нуће робова и подпомаганѣ ослобођены.

Слѣдуюћій говоръ єднога Квекера више є знатанъ, него да бы га овде прећутати могли: — Докле ћемо имати две савѣсти, две мере; єдну за користь нашу, другу за бѣду ближнѣй нашихъ; обе єднако лажне? Ёли прилика, браћо моя! у овомъ тренутку, да се тужимо, што насъ оће енглезкій парламентъ да подчини; што намъ оће окове поданичества да наметне, а да намъ неда право суграђана; кадъ мы дуже одъ єдногъ столѣтня спокойно чинимо тиранство, те држимо у оковыма тешкога робства люде, кои су наша браћа? Шта су намъ ови бѣдни учили, коє є наравъ тако страшномъ разликѣ одъ насъ одцепила, и коє наше сребролюбїє, чрезъ кораблекрушения, у горєхъ, пєсковитимъ пустиняма и у нѣювимъ шумама међу тигрима тражи? Какво учинише они беззаконїє, да су изъ землѣ изтргнути, коя їи є безъ раднѣ ранила, и да су на ову земљу пренєшени, гди у тешкомъ послу и робству умиру? На кою си онда фамилию саздао, отче небесный! кадъ найстарїи отму прво браћи добра, и їошъ после съ бичемъ їи тераю, да исто наслѣдство, коє имъ є одузето; крвљу своїи жила и зноємъ свога лица заливаю? Оплакаємый роде! кога мы до скота зато понижавамо, да га тиранизирамо; у коме мы све способности душевне гушимо, да нѣюва леђа и нѣюву мишицу теретомъ притиснемо; у коме мы образъ божества и подобїє човечества нећемо да

познамо! Роде осакаћени у способностима душе и тѣла, у читавомъ быћу! Па мы смо Христјани, мы смо Енглези! Народе, кога Богъ благосиља, и кои си на мору страшанъ! Шта! ты оћешъ, да си слободанъ и притоме тиранъ? Не, браћо моя; време ѿ, да се ѿдaredъ међу собомъ сложимо. Айдете да ове бѣдне мртве нашега високоумія ослободимо; айдете да поклонимо слободу Црнѣцѣма, кое не бы требао човекъ човеку да отима. Камо срећа, да сва христјанска друштва по нашемъ примеру ту неправду, која ѿ чрезъ двестогодишнѣ грабеже и беззаконія укоренѣна, уклоне. Камо срећа, да ови тако дуго у пониженю држани люди ѿдaredъ свое одъ окова слободне руке, съ очима пунимъ благодарны суза, небу подигну. О, ови бѣдни непознаваше до садъ друге, но сузе очаяня.“

Новия друштва, која се стараю о коначномъ укиданю робства, станише се нарочито у сѣвернимъ државама, новой Енглезкой и Ньюјорку. Ова су дала повода толикимъ тужбама насадителя и робскіи притяжателя, кои доказую, да та друштва печатанимъ кнѣигама (кое су, вальда да се неупотребе памучне рите одъ робова раћене, на ланеномъ папиру печатане) образима и пуномоћницѣма да робове буне и са своимъ станѣмъ незадовольнимъ чине.

Цѣлу безплодность друштва населбине, која се едино труди, да се уклоне слободни, 1830. у сѣдинѣнимъ државама 167,000 изно-

сеѣи Црнѣцы, да се не да у малый брой робова свести, види се изъ умложенья овы. Оно превозходи не само мложенья слободни Црнѣца, кои су сиротинѣи и збогъ свое природне лѣнѣности бѣди изложени, но и Белии, сирѣчь за десетакъ година, одъ 1820 — 1830 умложено се брой людства различити редова у старимъ робскимъ државама у слѣдующимъ размѣриама. У Сѣверной-Каролини, сирѣчь межу слободнимъ Црнѣцыма за 13, 4 и межу робовима за 20, 2 на сто, у Лузиани кодъ они за 25, 6 и кодъ ови за 58, 7. наипосле у Южной Каролини кодъ слободни само за 8, 7, кое е манѣ него у многимъ европейскимъ државама, межу робовима трипутъ толико, за 22, 1 на сто. Премда робови многи умираю на новой баровитой землѣи, кою на жестокомъ сунцу обдѣлавати мораю, тако, да се на западу први година брой умирающи на трѣтину радица цѣнио и премда господари и надзиратели робова грозно с' нѣима поступаю, опетъ ови, кадъ се едно на друго узме, дуже живе, него Бели, ерѣ имъ поднебѣе Америке болѣ приа, него оныма. То е дакле узрокъ, што се Црнѣцы више, него Бели, мложе. Межу оныма пакъ с' тимъ су сретни робови одъ слободни, што господари, можда изъ себичности, воде бригу о нѣима у дѣтѣнству, у старости и у болести, као што е самъ Др. Юліусъ некомъ насадителю у Южной Каролини начертати морао планъ ради зиданя неке больницы за нѣгове робове.

Ако и не узмемо годишню листу умирућии одъ великіи американскіи градова, кою Емерсонъ Нилесъ и Руссъ саставише, као поуздану, по којој бы се управљати могло, то є опетъ званично численѣ народа год. 1850 еднако. При овой сирѣчь нашло се међу десетъ и по' милліона Белии 550 стараца преко 100 год., међу 2,000,000 робова 1386, дакле кад' се узме веће число Бели урачунъ скоро 12-пута више остарѣліи има међу робовыма, него међу онима. На противъ особито знаменито є, да є међу 166,146 слободны Црняца 655 одъ сто и преко сто год. дакле скоро 60-пута толико, као међу робовима было. Већа часть одъ овы живише у соразмѣрю къ укупном' брою, у сѣверним' државама, гдѣ су законитимъ укиданѣмъ робства пре слободу добили, него у южним'. У колико се пакъ у новой земљи, при тако честой промени обиталишта, може човекъ ослонити на извѣстия остарости, особито међу Црньцыма, тешко є опредѣлити.

Найвећа опасность прети цѣлой системи робства одъ стране слободны Црняца кои се да како више него робови Белима приближише. Зато и мораю, као што є веѣъ споменуто, не само Виргинію по ослобоженію оставити; него у многе робске државе несмею ни ступити, и у самоме сединѣномъ окружию Колумбіи лишени су свога найвышшег' добра, то єсть слободе. У овомъ окружию, и то

у главной вароши Сѣдиненя (Union), у Васинг-
тону, кои единомъ суду конгресса подлежи, бы-
ло е случаева, да су слободни Црньцы као ро-
бови продавани зато, што нису могли надзи-
рателю тавнице, у кою су бачени, да свою
слободу докажу, таксу нѣгову изплатити.
Притомъ се догодило, да е некій 1821 и 1822
405 дана у тавнице држаний Црняцъ одъ па-
тиѣ и гладїи тако опао быо, да га ние хтео ни-
ко, што е богаль постао, да купи, те тако изгу-
би тамничаръ свою наплату, али му то на честь
служи, што е веѣъ 1802 год. две године по-
сле, кадъ е Васингтонъ главна саюзна варошъ
постала, са енергиомъ чинио конгрессу пред-
ставленя ради страоте робске трговине, коя
се у велико води. Ёръ башъ у та два града
Саюзног' окружия, Васингтону и Александрїи
налази се више добро сазидани и противъ
бѣгства обезбѣѣени затвора робскїи тргова-
ца, кои робове онде, по' сата одъ capitoла, ве-
зане и оковане чуваю, и оданде у южно-за-
падне државе превозе.

Оваке страоте допушта законъ конгрес-
са, найвышшег' земальског' суда, кои аме-
риканскій народъ заступа. Да како да се овай
у засѣданию одъ 21. Дек. 1837 претняма по-
вѣреника робскїи држава повести дао толико,
да оба Дома сената са 25 противъ 20, доль-
нѣг' Дома са 124 противъ 75 гласова свечано
заклучише, да се просбе за уклоненѣ роб-
ства у Саюзном' Окружїю Колумбїи *несмеду*
ни прочишаши, но на столъ метуте, не

саслушане, некъ стое и чекаю спокойно упиштенѣ.

Шта дакле очекивати имаю Црньцы у оваком' станю стварѣи, до очаяня. Тако се не давно видити могло, како е некій трговацъ робскій по улицама Васингтона вияо свою робиню; она видивши зарѣ да одѣ нѣговы' ноката избеѣи не може, скочи у рѣку и утопи се. Тако се е нека млада, као капля робиня, која е у збегу была, гди се ослобоѣеницы и други избегши робови задржаваху скрила, но кад' е смотрила да су ѣой нѣни гонителѣи утрагѣ ушли, скочи она съ треѣег' спода (Stocѣ= спратъ=бой) на калдрму. Господарѣ девојке нехтеде е, кад' е сву осакаѣену и као богаля виде къ себи да прими, веѣѣ е као айману пусти и сад' у Бостону одѣ милостинѣ некѣи госпожа живи. — Тако е пре долазска нашег' повѣстника *) у некој малой варошицы, продана была една робиня, неком' кои е немогаше исплатити тако, да е явно продати (на лицитаціи) мораде. Ню заедно са нѣно двое деце исплати некій скитаюѣій се робскій трговацъ, кои знаюѣій да се Црньцы страшно плаше, да одведени не буду у нове робске државе, као што веѣѣ обычно и бива, обмане е, да е за потребу домаѣу узима. Шта више дозволи онѣ мужу

1) Reed and Matheson Narrative of a Visit to the Amer. Churches. (Newyork, 1835) Свез. 2. стр. 174.

купљене робинѣ, кои е такође робъ у истомъ месту быю, да ню и децу іой по'оди. Обое се међутимъ поплаше, да ће онъ по обычаю робскіи трговаца матеръ одъ деце потайно разлучити, па зато господара нѣног' отацъ дечинъ замоли, да и нѣга купи, кое овај одбие. Сад' се овај очайникъ рѣши, да крайнѣ средство употреби, да утекне са обое деце: но као што ништа тайно у онако маломъ месту бити могло ни е, тако исто и безбедномъ бѣгству надати се ни е могло. Но ипакъ узалудно се тражише више месецы избегши, док' се некако случайно утрагъ не уђи, да е подъ креветомъ сестре робове прљавъ и умашѣнъ подъ (патосъ). Даску сад' едну одигну, подъ којомъ нађу, петъ стопа дугу и три стопе широку яму, која ни е ни за мртвачкій сандукъ довольна была; у којой е мати са свое двоє деце читави шесть месеци провела. Сво трое одбегши буду притяжателю повраћени, а мужъ іой іошъ (1836) живляше у Виргинской варошицы.

На подобный начинъ овоме доживило се, да су ланцыма обтерећени, у бѣгству уваћени робови, или трговца робског', или себе саме убияли, или пролазећи крозъ какво место, а сикиру бы смотрили, одма бы истомъ руку себи одсекли, па бы онда узвикивали радостно видећи се богальима, да за господара ни су. Тако су на последку, као крайнѣ средство, многобройна сазаклетия, шта више буне се у робскимъ државама подизале, кое се

садъ веѣтъ реѣе у правомъ отношеніи са стро-
гошѣу Закона' и малаксаванѣмъ граблѣivosti
притяжателя догаѣаю. Овде принадлеже буне
оне у Нев-Йорку год. 1712 и 1741, у Камдену
и Южной-Каролины 1816, у Сутамтону и Вир-
гиніи 1831, у Карлестону и Южной-Каролины
1719 три сазаклетія и єдна буна, па и оно 1822
године са робскимъ државама Хайти заиста
чудесно сазаклетіе *), као и оно 1835 год.
некимъ Муррелломъ потайно сковано, кое се
є по свымъ робове држеѣима државама распро-
стрло.

Свыма овыма страотами по найвише по-
водъ є унутрашня трговина съ роблѣмъ, т. є.
она у велико поставша трговина и одводенѣ
робля изъ найдалѣ сѣверны робскіи држава' у
найдалѣ южне и западне, коіи ново обдѣла-
ваюѣа земля оно веѣтъ напоменуто умиранѣ
дѣлателя производи. Чрезъ продає ове, ума-
лио се є брой Црияца, и ако су се яко плодили
у Виргиніи, по званичномъ извѣстіи одъ по-
четка Марта 1833 до 1834 у читаво 15.000,
а одъ 1834 до 1835 опетъ за 3000 глава.

*) L. H. Kennedy and Th. Parker Official Re-
port of the Trials of sundry Negroes, charged
with an Attempt to raise an Insurrection in
the State of South-Karolina: preceded by an
Introduction and Narrative; and in an Appen-
dix, a Report of the Trials of four White Per-
sons, on Indictments for attempting to excite
the Slaves to Insurrection. Prepared and pu-
blished at the request of the court. Charleston,
1822, 8.

Ништа страовитиег' за робове нема, до тога, кад' знаю да су продани и да ће одвучени и поворчени у ланцу еданъ съ другимъ као марва бити, кое се сад' у Французской, ни са найвеѣымъ злочинцыма, кои бы се имали у ма кое пристаниште за бродске робове да одведу, обуставило. Чрезъ ова одводеня, чиме господари своимъ робовима прете, бываю супрузи, родители и деца безъ сваког' призре- ня разставляни и кое куда по предѣлима раз- продавани, или, као што быва при африкан- ской трговини, на робскимъ бродовима, еданъ до другог' поворчени, и по мору развожени.

При свем' том' у станю є уроѣена ве- селость Црнѣца све му теготе и утесненя, песмомъ да олакша. О чему пише Дрѣ Юлиусъ врло обширно, а Райналъ између осталог' ве- ли: „Учини ли само предметъ или случай какавъ у Црнѣцу упечашленѣ, то га онъ съ ме- ста сиева — Црнѣцы су Сшихотворцы и вѣ- шшшцы у свиркама.“ (Raynalt. VI. Livre XI. ch. XXIII *).

Найрадиє пѣваю пѣсму, коя починѣ:

Though the shin be dark, as skades of night,
Our souls are fair, our hearts are white **).

*) Да є ово истина найболѣ сведочи Іра Ал- дриѣъ, славный црный позориштникъ, ко- га игра свуд' є найвеѣе одушевленѣ побу- дила, па и овде у Бечу ове године. Одло- макъ еданъ изъ живота Іра налази се у до- датку Обшты' Новина.

**) И ако су црна ко ноѣ наша тѣла,
Наше душе и срца су бѣла и т. д.

Довде смо различна мнѣнія у смотреню робског' вопроса навели, да бы читателя съ овимъ велеважнимъ дѣломъ болѣ узнали.

Сачинителька е многе године провела па- већи на животъ робова, и заиста нѣна су описиваня уобште тако жива, тако истинна, тако сватима, да се готово ни посумняти не да, да ни е све на истини основано. Сачинителька ни найманѣ не претеруе. Свагда е было добродѣтелни, поштени и човечни притяжателя робскіи, но такође и изметака людства, о чему не треба да сумнямо. Исто тако има довольно примѣра, одъ особите добродѣтели у робовима. О чему озбиљный Историописацъ *Райналъ* приповеда (у 6. Свез. 11. Книги 22. гл.) слѣдеће случаеве, кое ѣмо одъ чуда навести:

„Мысли се и говори се радо у Америки, да Африканцы нит' су кадри мыслити, нит' добра дѣла чинити. Ево зато случая кои нам' служити може, да важность овог' мнѣнія опредѣлимо.

Еданъ енглезскій бродъ, кои е у год. 1752 у Гвинею трговине ради допловио, гди принуѣенъ буде, свог' лѣкара да остави, будући да ни е мого море збогъ свог' слабог' здравля да подноси. Муррай заузме се за нѣга и исцѣленѣ нѣговог' здравля, кад' ал' дође еданъ холандскій бродъ и све оне Црнѣце, кои су любопытности ради на бродъ отишли, у окове баци, и съ плѣномъ своимъ што брже одплови.

Они, кои су судбу овы несретњи кавидили, поврве съ места пуни огорченя збогъ тако гадне и паклене преваре къ Кудюку, кои ѿ на врати задржи, и запыта, шта траже. „Тражимо оногъ Белогъ што є у твојој кући,“ зипарали су, „онъ мора погинути, еръ су браћа нѣгова нашу браћу срамно заробила.“ —

„Европейцы они, кои су наше суграђане уплачкали, ни су ништа друго, до варвари“ одговори благородный гостопримацъ, „потуците ѿ, гди ѿ само нађете. Но овай, кои се кодъ мене налази, добаръ є човекъ и мой приятель; моя є кућа тврдиня и я самъ нѣговъ чуваръ, кои га бранимъ. Пре него што до нѣга доспете, морате мене убити. О приятели мои! Та, кои бы поштенъ човекъ къ мени съ вољомъ дошо, кадъ бы онъ знао да самъ я у опасности, да ће мое обиталиште невиномъ крвљу оскверниѣно быти?“ Ове речи уталожє ярость Црняца; они одступе срамно одъ свогъ намереня; и после неколико дана изяве и сами Мурраю, како се за врло сређне држе, што ни су оно преступленъ извршили, за кое бы ѿ цѣлогъ живота савестъ гризла. Изъ овогъ случая може се лако заключити, да се Африканцы у новоме свету чрезъ прва упечатленя, коя они тамо приме, како на добро, тако и на зло опредѣлюю. Ово є веђъ многимъ изкуствомъ доказано. Они присвояваю непримѣтно умышляє и склоности дома, коме принадлеже. —

Тако се некій португалскій робъ, кои е у шуму побего быо, поврати, кад' е чуо, да е негдашній господаръ нѣговъ збогъ неког' потайног' убиства окривлѣнъ быо, обтужи предъ судомъ себе, да е онъ то крвно дѣло учинио, да себе у место окривлѣног' затворити, наведе лажна, но судейска доказателства, и смртна се казнь на нѣму изврши. Дѣла овако выпренна заиста су редка. Ево јошъ едног' и ако не тако јуначног' а оно баръ уважаемог' дѣла.

Некій насадитель изъ Св. Доминга имаде врло поверителног' роба, коме е обећавао, да ће му часъ по часъ слободу поклонити, но ни како речъ своју одржао ни е. Што се више овај любимацъ упињо, да му се умили, то му се све тежи ланцы наметаше, еръ у колико се годъ више напрезао, у толико е више употребителанъ быо *). Но ипакъ надежду изгубио ни е, еръ заклучи, да на другій начинъ до пожелаеме цѣли дође.

*) Као н. пр. у К. С. ако е ко способанъ быо да перо води, тай е писаромъ ил' Секретаромъ и обелио, но ако писменъ быо ни е, ил' човекъ манѣ способности, тай се е надати мого скоримъ, да ће членъ Суда, или иначе чиновникъ постати, гдѣ съ перомъ посла имати неће, као н. пр. Срезскій ил' Окруж. Началникъ, членъ Апелације, или по нужди Совѣта. Овако е пре было, како е сад', за пакость незнамъ.

У некымъ краєвымъ острова мораю се робови за рану и одело сами, да стараю. Но да бы ове потребе надокнадили, то имъ се дае опредѣленный просторъ землѣ, и свакій данъ по два часа (сѣта) да истый обдѣлрати могу. Они, кои су радени и по разумнїи, не иду само на то да зараде само онолико, съ чиме се издржавати могу, но они се труде и на то иду, да толико ураде, да што одъ рада свогъ и на страну мету.

Лудвигъ Десруло, кои є себи предпоставлѣну намеру имао, толико се є трудио и штедљивъ быо, да є довольно за одкупъ свой уштедио; онъ дакле поднесе вредность за свою слободу, коя му є веѣъ толико пута обеѣавана была. „*Я самъ до садъ веѣъ досѣа съ крвлю браће моеє шрговао,*“ рече му господаръ, „*ты ме приводишь къ самоуризнаню, шако одъ садъ си слободанъ!*“ Ни є много времена прошло, а човекъ оваї, кога є срце више изопачено, него ли што бы само по себи покварено было, прода свое садове и одплови у Французску.

Да бы до свое области дошо, требао є, да крозь Паризъ путує. Онъ се ѣаше само мало у нѣму да задржи; но многостручна увеселения овогъ красногъ и дражестногъ града, дотле га задрже, докъ на будаластый начинъ, све свое богатство, кое є веѣъ одъ толикогъ времена теко непропуѣка. Садъ доѣе до очаянїя, и као годъ што є исподъ достоинства свога држао, оне у Америки кои

му за свой напредакъ и станѣ благодарити имаю, за приятельство да моли, исто тако у Европи ни е хтео одъ оны' помоѣ да иште, кои су га упропастили.

Кад' е дошо у Капъ-Франсоа сви се за-пренасте. И ако станѣ нѣгово овде одма познато было ни е, ништа манѣ, свакий га се клонио. Све су куѣе за нѣга затворене бы-ле, и нико се према нѣму не сажали. Онѣ беше принуѣенѣ, одъ свакога оставлѣнѣ и презренѣ, да бѣдне дане у срамоти, коя си-ротиню, а нарочно заслужену сиротиню пра-ти, проводи, кад' ал' печаянно угледа Лудви-га прострта предъ нѣговым' ногама. „Удо-стойше,” рече му овай племенитый ослобо-ѣеникъ, *„удостойше куѣу вашег' роба и при-мише ово покорно подношенѣ, вы феше у нѣой послужени быши, вама фе се тамо сва-ко повиноваши и васѣ слушаши; вы феше та-мо люблѣни быши!”* Но будуѣи да е на ско-ро примѣтно, да оно высокопочитанѣ, кое се страдалцыма подноси, да оно отличие, кое се благодѣтельима указуе, нѣговог' негдаш-нѣг' господара неусреѣава, то га онѣ приво-ле, да се у Французску натрагѣ врати, и тамо живи. *„Моя фе Васѣ признашелностъ прашиши,”* рече му робѣ и обувати му коле-на. *„Ево вам' обвезашелно писмено одъ 1500 Ливр. *) годишнѣг' дохода, за кое васѣ пре-клинѣмѣ да примише. Овай новѣй знакѣ ва-*

*) Или 600 фр. Ср. за оно време довольно

ше доброте дане ќе мое сладкомъ ушѣхомъ испуниши.”

Обеѣнанный доходъ овай съ места е уредно напредъ исплаћиванъ. Поредъ овогъ дохода често е добияо и поклоне: Обоица живили су јошъ до год. 1774. „О да су и дуже живили, узклицава *Райналъ*, за примѣръ овомъ неблагодарномъ и развратномъ столећу!“

О постаню дѣла овогъ приповеда г. Стове, да е она више година свогъ живота оѣмице избегавала, да што о робству чита, ерѣ е држала, да ќе напредуюћа луча углаћености исто изкоренити; но кадъ е за чудо чула, да се у законодателнимъ Скупштинама одъ 1850 год. Християна и люди предложења чине и препоручуе, да се избегши робови у робство натрагъ предаю, и да ово за дужностъ добри грађанаъ предлагаю — кадъ е свудъ у слободнымъ сѣверо-американскимъ државама човеколюбивыъ и честитыъ мужеваъ саветованя и скупштине саслушавала и провидила, да се што више обавести, шта е у овомъ отношению Християнска дужностъ — онда е текъ могла видити, да ови люди и Християни не знаю, што е то робство; ерѣ кадъ бы знали, то не бы о овомъ вопросу ни речи повели. Одтудъ породи се у нѣой жеља, да ово у живлѣмъ, драматичномъ дѣлу изложи. Она е ово честито съ найболѣ и съ найгоре стране тражила да докаже.

Довде смо говорили о американским' робовима, а сад' ћемо да говоримо о стану Християна живећима у европейској Турској, нарочно пакъ о браћи нашој Бошняцыма и Бугарима. И тако, што е у Америки *боја*, то е у европейској Турској *законъ*. Црняцъ е у Америки робъ, кои се баръ съ новцыма одкупити може, но Християнинъ е у европейској турској вечитый робъ, као што ће се читатель доцније увѣрити.

Турцы уобщѣ све оне, кои мухамеданског' закона ни су назывлю *Раюмъ* *) кое зна-

*) По турском' закону *Рая* су сви они, кои у царству турском' живе, а ни су вѣре мухамеданске, нити су обрезани, већъ окапину (circumcision) носе. *Рая* е у томе само одъ роба различна; што е неможе Турчинъ да прода, у осталоме сасвимъ е робъ правый, нити никаква преимущтва може имати, нит' се съ Турцыма равнати: „*Раю е Богъ Турцыма поклоню, да Турчину измешъ (службу) чини*” кажу босанске кадие (судие). Ако н. пр. Турчинъ съ Християниномъ парницу какву на суду има, то е мора Християнинъ изгубити, еръ све валя засведочити са два сведока, а будући да Християнинъ Турчина нигда неможе наћи, кои бы противу свог' едновѣрного' брата сведочио, а Християнинъ неможе противу Турчина сведочити, то онда слѣдуе, да Християнинъ мора свагда парницу да изгуби. Па зато и у самым' Шурама (Савѣту одъ 6 — 12 людін) у свакој нахін, кои судбене предмете у друштву съ

чи стадо (марва-стока*) и ово по преданију Про-
роковомъ далази, гди се вели: *Сви смо мы*

Кадномъ разправляю, Християни су презре-
ни. Ове су Шуре уведене пре 7 година,
и было в уређено, да се и Християни у
Шуре примаю и да гласове свое даю. Са-
мо у шестъ нахия у Босни позвани су и
Християни у Шуре, но не да суде и пре-
суђую, већъ, да ватру на луле доносе и
иначе, да Турке служе. Царска в ово до-
бра намѣра была, да Шуре уведе, како
да се самовольство Кадия ограничи, ал'
тимъ в јошъ горе учинѣно, што обычно
у Шурама, најжешћи зликовцы Турцы
седе, кои обычно на Християне вичу:
*„На дворѣ! (на полѣ) липовый крсте,
ово в земля шурска, не куца јошѣ ов-
дѣ звоно, већѣ се шурскій езанѣ учи.“*
О овоме обширнѣе читай у Земљопису и
Повѣстници Босне одъ Славолюба Бош-
няка стр. 159 у изясненію. Што се наси-
лня турскогъ тиче, моћи ће се читалель
осведочити, ако узме ма ког у месецу Фе-
вруару и Марту изишавше ове године по-
вине, у којма ће наћи, како в еданъ *за-
бишѣ* (судејскій пандурѣ) туко арбвиомъ
царско-австрійскогъ лиценосца г. генерал-
ногъ Консула Атанацковића. Да ће за ово
Турска књати, то се разуме. Кадъ дакле
Турцы овако бесомучно поступаю са цар-
скимъ повѣренникомъ и чиновникомъ, шта
се онда мыслити даѣ, како се кукавна Рая
злостави.

*) Види државный Уставъ и Државно правле-
ние Османскогъ Царства одъ Јосифа одъ Ха-
мера у I. Части на страни 180.

пасшири, и свикій ће одъ насъ негда за своє
сшадо одговарати. Слуге су сшадо господа-
ра, кои ће за исто пышани быши; деца су
сшадо родишеля, кои ће за ны одговара-
ти; народи су сшадо владашеля, кои ће за
ны пышани быши.“ — Найдревниє понятие о

пастыру и стаду, кое се кодъ насъ само
іошъ у духовной Хієрархіи задржало, по-
стои дакле у истоку, као отношенъ између
народа и владателя уобште, а по наособъ
као отношенъ између мухамеданскіи освои-
теля и не мухамеданскіи побѣђени, за ос-
новъ. Овогъ се основа они придржаваю, те
такъ Християне као марву на главе брое,
порезъ опредѣлюю и безъ сваке ии казни
стрижу и колю.

Између осталогъ неће быти овде изли-
шно, да наведемо она 24 узаконѣна чланка
Омаромъ Ал-Хашабомъ, а тиі су слѣдующи:

1. Християни и Чивути несмеду у под-
врженнымъ намъ земляма монастыре, цркве
или испостнице зидати.

2. Они несмеду цркве поправляти.

3. Они, кои у сусѣдству са Мусулма-
нима живе, могу своє куће само у случаю
какве преке нужде поправляти.

4. Они ће за путнике капиє монастыра
и црквіи разширивати.

5. Они ће свима странама тридневнo
гостопримство давати.

6. Они несмеду никве обавестителъ при-
мати, и ако бы какве дознали, одма ће ду-

жни быти такове Мусулманима ии оддавати.

7. Они не ће смети децу свою у Корану обучавати.

8. Они не ће смети сами себи судити.

9. Они не ће смети неком' изъ средине свое на путь стати, да Мусулманъ постане.

10. Они ће Мусулманима морати честь оддавати, и при улазу нѣиновомъ, на ноге скакати и место имъ дати.

11. Они се несмеду што се альина и обуће тиче, као Мусулмани одевати.

12. Они несмеду ученость Арапску (кнѣижевный языкъ) учити.

13. Они несмеду на оседланом' коню яшити, саблѣ или друго оружїе нити у куѣи, нити изванъ куѣе носити.

14. Они несмеду вино продавати, и косу на глави имати.

15. Они несмеду на прстеню имена своя урезивати.

16. Они несмеду широкъ поясъ носити.

17. Они несмеду изванъ куѣа своїи крстъ или друге какве свете знаке явно носити.

18. Они несмеду у своим' куѣама яко и ясно, веѣъ само умерено звонити.

19. Они смеду у нѣима само съ пола гласа пояти ил' певати.

20. Они смеду само полагаю за свое се умрше Богу молити.

21. Мусулмани смеду на хрисијанском' гроблю, која се више за упокојаванѣ не употреблюю, орати и сеяти.

22. Христијани и Чувути несмеду робове и слуге држати.

23. Они несмеду заробљѣне мусулмане куповати, и у куће мусулманске загледи.

24. Ако бы Христијанина или Чивутина Мусулманѣ злоставио, платиће зато опредѣлену прецену у новцу.

И ако е овај законѣ давняшњи, који е узаконио Омарѣ Ал-Хатабѣ, кад' е Дамаскѣ освоио, ничимѣ манѣ обновио га е великиѣ Везирѣ Юсуфѣ-Паша, па и данѣ данашњиѣ важи, и као свето писмо држи се, нити га сме Царѣ турскій покварити и ако е Уставѣ (Тензиматѣ) издао. Све су новие Уредбе текѣ црно на белом' написане према Корану. — Истина Богѣ сад' смеду Христијани и Чивути своя имена у прстенѣ урезивати, но н. пр. равногласна имена, као *Јосифѣ*, *Авраамѣ*, *Илиа*, нигда несмеду заменити са *Јусуфѣ*, *Ибраимѣ* и *Алиа*. Ово се е предразсуденѣ увукло и у царско-османску Државну Писарницу, почем' на повѣреным' писмама (Crediven), која су управљана была безсмртном' Цару Јосифу II. ни е стояло: *Јосифу*, већѣ: *Јусеипе* *).

*) Des osmanischen Reichs Staatsverfassung und Staatsverwaltung von Joseph von Hammer I. Thl. S. 186.

Изъ доведе у кратко наведеног' станя Християна у европейской Турской нека изволе господа читателѣи сравненѣ учинити, па ће видити, да управ' никакве разлике нема између *американскѣи робова и шурске раѣ*; ерѣ као годѣ што американски робови немогу ништа *своимѣ* назвати, шта више *своѣ шѣло*, исто тако и рая. Јошѣ на веѣу жалость као што смо се изъ достовѣрног' извора извѣстили, губе Срби Бошняцы сад' и име да су сирѣчѣ *Срби* и зову се по вѣроисповѣданію: *Мусулмани*, (Срби Бошняцы, кои су мухамедове вере); *Уруми*, (Срби Бошняцы, кои су грчко-источне вѣре) и *Кашолицы* (Срби Бошняцы, кои су римске вѣре),

Све ово доведе зато смо навели, како да читателѣ болѣ преправимо за предстоѣће дѣло: „*Чича Томину Колебу*“, коѣ нека изволи читати, а у исто време да ѣи упознамо са бѣднимѣ станѣмѣ браѣе наше, Християна у европейской Турской, а нарочно кукавны' Бошняка. О! да л' ће икад' време слободе настати и сужанѣство тамо престати! —

Миланѣ Д. Рашићѣ.

Молитва Роба.

Вѣчности райска!
Кад' ѣшѣ робу бѣдном',
Покоя жедном',
Двери отворит'?

Веѣтъ су му давно,
Люто дотештала,
Земальскіи зѣла,
Сносимость дуга;

Нит' му се мили
Лепо; Ёрѣ га ружно,
Мрачно и тѣжно,
Тамомѣ покрива.

Великій Боже!
Спаси црва твога
Яда вѣчнога
На овом' свету! —

М. Д. Рашиѣвъ.

„Ко е нѣга моимъ господаромъ учинио, шо е,
што бы я радъ знаши!?“ (Страна 29. Свезска I.)

ГЛАВА ПРВА.

*Читателъ се упознае съ душевнимъ
човекомъ.*

Суровог' месеца Февруара, еданъ данъ предъ вече, седише двоица, при чаши вина, у едной красно уређеной обѣдницы (Speisezimmer) у граду П. у Кентуки. Столице су свое у бльизу едну другой примакли, и видило се, као да су се о некомъ предмету съ особитомъ ревниошћу разговарали.

По изгледу оног' едног', кои маленъ и дежмекастъ беше, могло бы се заключити, да е нека грабуля быо, и то, као што га просте черте лица издаваху, одъ низког' порекла, да е човекъ, кои све силе свое напрезаше само, да се узвиси и подигне. Ношиво му беше претоварено; на нѣму беше прслукъ на коцке са дречењым' бояма, око врата плава, са жутым' бобицама, марама и дрзкомъ „машиниомъ“, коя са свимъ у противборству стояше са осталимъ сношенѣмъ нѣговимъ; незграпно дебели прсти быяху богато съ прстенѣмъ оба-сути: еданъ тенкѣй одъ злата ланаць за сѣтъ (часовникъ) са читавомъ гужвомъ, „печата“

одъ знатног' обима и мложине боя служаше му найвише зато, да се съ нѣма као што се видало трајућему разговору игра и дичи.

Нѣговъ разговоръ беше сама пародия по правилама найискусниѣ езыкоучителя и съ тако простым' изразима смешанъ, да насъ срце никако неможе да повуче, да о нѣму опредѣлительну карактеристику по другій путь дамо.

Саучастникъ нѣговъ, господаръ Шелбій, быо є лица благородног' и намештай домашнїй показиваше богато станѣ нѣгово. Они су были, као што є упочетку казано, некимъ ревностнимъ разговоромъ заузети.

„Само бы ми тако могућно было, да стварь уредимъ“ рече господаръ Шелбій, „мени се види, неће ништа быти одъ наше погодбе,“ рече другій, почемъ чашу вина према светлости држаше, као да хтеде истог' бою да види и испита.

„Тома є заиста изванреданъ деранъ, чувте Халаю, и оны' новаца свакояко вреданъ; снажанъ є, поштенъ и способанъ; онъ цело иманѣ мое, као сѣтъ какавъ у реду држи.“

„Да, да, вы држите, да є онако поштенъ, као што су обычно Црнци поштени,“ одговори Халай, почемъ себи чашу ракіє наточи.

„Не, я вамъ то озбыльно кажемъ, Тома є добаръ, веранъ, пунъ чувства и смиренъ деранъ. Онъ є пре четири године веру примио,

и я самъ уверенъ, да е *заиста шврдо* држи. Одъ оног' доба я самъ му све што имамъ — новце, кућу, конѣ — поверио и слао самъ га на све стране по околини, и наѣо га у свачему да е точанъ, веранъ и поузданъ."

„Има людіи, кои не верую, да има скромни Црняца," рече Халай, „*но я шо веруемъ*." Я самъ купио едног' дерана и повео самъ га съ последньимъ чопоромъ са мномъ у Орлеанъ; ха! овог' само да сте чули, како проповѣди говори. Воистину права радость! Онъ ми е красну сумницу донео; еръ самъ га я купио одъ неког' човека, кои га пошто по то дати мораде; на нѣму самъ 600 добно. Збия, мени се види вѣрозаконъ као нешто врло добро у Црнцу, ако е Црняцъ правый непоквареный еспанъ."

„Но, Тома е правый, ако е игда каквог' было," одговори другій. „Недавно слао самъ га у Цинцинатъ, да послове у место мене сврши и да ми 500 долара натрагъ донесе. „Томо, реко му, я ты веруемъ, еръ я те за правог' Християнина држимъ; — я знамъ, да ме обманути нећешъ. — Тома се поврати, као што самъ се и надао. Доцниѣ суми люди приповедали, како суму два ниткова говорила: „Томо, зашто ни си побего у Канаду? А онъ имъ е одговорио: „Господаръ има у мени поверениѣ, па зато не могу, а и нећу." — „Право да вамъ кажемъ, мени е жао да се са Томомъ раз-

ставимъ. Вы бы требали само нѣга за савъ дугъ, да примите; и вы бы то учинили, Халаю, кадъ бы само ноле савести имали.”

„Я управъ имамъ толико савести, колико ма кои мога занимања човекъ може да пожертвуе, — а управъ тако мало, да се зато купнемъ,” рече купацъ весело; „на зато самъ готовъ, све да чинимъ само, мое приятелѣ да обвежемъ; но то бы было врло много, као што и сами видите.”

Купацъ уздисаше тешко и наточи себи инакъ пуну чашу ракіе.

„Но, Халаю, како ћете дакле заключити погодбу?” запита Шелбій после едне мѹка пуне одморке.

„Но, немате ли какво момче, или девоиче, кое бы као прида узъ Тому дати могли?”

„Хмъ! — Башъ никаквогъ, кога бы се радо лишити мого; истину да кажемъ, ово е само прека нужда, која ме нагонява, да продаемъ.”

Садъ се отворише врата и едно мало квадроонско дете *) одъ четири до петъ година, уђе у собу. Кадъ е оно улазило, видило се е на нѣму нешто особито дражестно и заузимателно. Црна му, као свила мекана коса висаше на подобие прстенчића око округли руп-

*) Кое има врло мало боядисане крви ($\frac{1}{8}$ или $\frac{1}{16}$); рођено одъ каквогъ белогъ човека или Мулата са Мулаткињомъ.

чиһасты' образа; подъ густым' дугым' трепавицама прозараваху два црна ватрена и у исто време смирена ока, кад' любопытно по соби разсматраше. Красно одело, крмезномъ и жутомъ боіомъ на коцке, брижљиво израђено и лепо намештено, узвисило є нѣгову тавну лепоту, и неко шальиво суштество увѣренности съ плаовитостију здружено, показиваше, да є навикнутъ быо, да га нѣговъ господарь пазн и милує.“

„Хопъ, Ёимъ Крове *)!“ рече господарь Шелбій, почемъ палаць о средній прстѣ отисне, пружаюћи му еданъ гроздъ сушака, „довати ово.“

Док' се дете напрезаше изъ петніи жила' да довати награду, која му се даваше, господарь му се изъ свег' срца смеяше.

„Оди овамо, Ёимъ Крове!“ рече онъ.

Дете му се приближи; онъ га поглади по коврѣстой коси и увати га за брадицу.

„Ёиме!“ рече му, „покажи сад' овом' господару, како знашъ лепо да играшъ и певашъ.“

Дете запева єдну одъ оны' дивльи, чудніи песама, коє су већъ у Црняца обычне,

*) Ёимъ Кровъ (Яковъ Кровъ) Шальивчина Црняца; у Княжеству бы се Србиіи казало: „Бая“, а иначе мудра будала.

яснымъ и вѣчнымъ гласомъ спроводеѣи є съ аченѣмъ и кое каквимъ смешнимъ извнянѣмъ руку, ногу и целога тѣла, све удесно по свирки.

„Честито!“ повиче Халай и баци му четвртъ ябуке.

„Садъ Ёиме! иди, као Чича Кучу, кадъ га спопадне костоболя,“ рече му господаръ.

Оно съ места укочи и искриви своє витке удове детинѣ; леѣа погне и съ палицомъ господара свога у руцы стане посртати тамо и амо по соби, изеривши плачевно своє лице детинѣ, лево и десно плюцкаюѣи, као какавъ стараць.

Оба племиѣа смеяху се изъ свегъ срца.

„Садъ Ёиме!“ рече му господаръ, „покажи намъ, како старый Елдеръ Робинѣ псалму пои.“

Дете ужасно развуче своє округло лице у дужину и запои силно мелодию єдне псалме крозь носъ.”

„Урра! честито! то є право обешеняче!“ рече Халай. „Право ѣоволче! Знате шта,“ повиче, на єданъ путь, метувши руку на раме господара Шелбия, „додайте ово дериште прида и стваръ є свршена. Но, ни є ли то поштено одъ мене?“

У овомъ окатренуѣу врата се полагаѣо отворе и єдна млада Кватерона, по изгледу могла є имати 25 година, уѣе унутра.

Довольно е было само погледати у дете, па у ню, и одма се могло знати, да е она нѣгова мати. Исто оно велико, блистающе, црно око съ дугимъ трепавицама; иста она црна кудрава коса. Подъ црноманястымъ образима нѣнымъ прозараваше црвень, па іоштъ веѣма, кадъ опазн, да е странаць подрзльнвимъ, непрестанимъ удивленѣмъ гледи. Одело іой е было пристойно и са свимъ згодно, да краснѣй стасъ свой найпробитачниѣ покаже. Глатка и нѣжна рука, маюшна нога и нѣжный сплетъ была су свойства, коя се одъ оштрогъ погледа Халаѣвогъ не могоше, да сакрию, ерѣ онъ навикнуть беше, добра свойства што се женскогъ еспапа тиче, првимъ погледомъ да сваѣа.

„Шта е Ёлице? пыташе е господаръ Шелбѣй, кадъ она стаде и оклевающе погледа га.

„Опростите господару, хтела самъ да видимъ, гди е Харрѣй,” и дете іой потрчи, показуюћи скупо добивену плячку.

„Е, па води га са собомъ,” рече господаръ Шелбѣй. Она узме дете на руке и брзо се удали.

„Тако ми Бога,” рече трговаць, обрнувши се пунъ удивленя къ свомъ угостителю, „ово е честитъ залогай! Съ овомъ ћете вы девойкомъ моћи негда срећу вашу у Орлеану учинити. Я самъ видно, да су плаћали и више одъ тисуће за девойке, кое ни за длаку лепше ни су биле.

„Я не желимъ да се съ нѣ обогатимъ,” рече господаръ Шелбій ладно. А да бы се разговоръ променуо, отвори онъ едно свѣже стакло съ виномъ питаюћи свога госта, како му се вино допада.

„Особито господару, првог' свойства!” рече трговаць, па руку свою поверльиво на раме Шелбія наслонивши, додаде: „Слушайте, шта ништете за ову девойку?”

„Господаръ Халаю, она ни е за продаю,” рече Шелбій. Моя супруга не бы се съ нѣомъ разстала, башъ да бы толико злата за ню добила, колко е она тешка.”

„Да, да, тако обычно жене торочу, еръ незнаю да рачуне. Само толико сатова', перя и стваріи другіи, коє имъ за украшай служе треба да имъ се покаже, колико се за претегу у злату купити може и стваръ е држимъ са свимъ променѣна.”

„Я вам' кажемъ Халаю, одъ тога посла нема ништа. Я вам' кажемъ, да ништа быти неможе и притомъ остає,” одговори Шелбій са свимъ рѣшително.

„Добро, но дете ћете ми баръ оно дати? Вы ћете признати; да вам' я доста скупо плаћамъ.”

„За име Бога! на што вам' е оно дете?” рече Шелбій.

„Ето, кадъ ме пытате, право да вам' кажемъ, я имамъ едног' приятеля, кои е овай

родъ трговине якомъ почео; потребуе деце, да ѿ на вашаръ изводи. Ово є чланакъ трговине за любителъ роскошности, као н. пр. за угостителъ или овима подобне, за богатице, којима се новцы пресиплю, и кои ѿ блювати могу. Онај бы дечко згоданъ было за какву велику кућу, да врата отвара и да послужуе. Овај родъ трговине лепе користи приноси, а ово є мало ђаволче и онако шалливо и музикаланъ несташко, да є управъ и за мою трговину лепъ чланакъ.”

„Ја га никако съ вољомъ не бы продао,” рече господаръ Шелбій умствујући. „Ја самъ човеколюбивъ Халаю, и моя се наравъ згрожава само, кад’ помислимъ, да дете одъ матери разставимъ.”

„Хмъ! па заръ башъ тако? — Да, тако нешто само можете вы да чините. Разумемъ васъ. Понегда є досадно са женама се гложити. Такође и ја свагда мрзимъ на дреку и запевку; таквошто врло є неприятно, па зато одъ како ово занимањъ ја водимъ свагда избегавамъ. Како бы было кад’ бы вы девојку за еданъ данъ или едну недѣлю на страну послали; па зато време да на миру ово свршимо, па кад’ се она врати, све є у свом’ реду. Ваша бы ѿй госпоја могла минђуше, или нову аљину, или иначе какавъ накитъ купити, и она бы се умирила!”

„Я се боимъ, да то не бы довольно было.“

„Е, Боже мой, да. Та вы знате да ова створеня ни су као бели люди; съ нѣма е лако, само треба човекъ да зна. Говори се, „продужи Халай повѣрителнымъ гласомъ далѣ, „да овай начинъ трговине чувства затуплюе; мени баръ то ни е се случило. Но ово е зато, што я нигда одъ како овай родъ трговине водимъ, нечинимъ као неки. Я самъ видно, како су дете едно матери изъ наручия изтргли и исто продали, а мати и дете непрестано урлали су и дрекали; то е лудо, квари еспапъ, и чини га понегда за службу неспособнимъ. Я самъ едномъ познавао у Орлеану неку врло лепу девойку, која е таквимъ начиномъ са свимъ упропашћена. Онай човекъ, кои е ню купио, ни е хтео и нѣно дете, а она е была жестоке крви. Я вамъ кажемъ она пригрли дете свое къ прсима, говорила е нешто ужасно. Мене и садъ іошъ мрави пралазе, кадъ се само оногъ сетимъ. Кадъ іой дете изтргоше и ню затворише, она се зграние, побести и за неделю дана умре. На очигледъ спискаше се хиляду Долара, мой господару, само, збогъ рѣвогъ поступаня. Не, свагда е болѣ, посо човечно свршивати, то я знамъ изъ искуства.“

И трговацъ робова завали се на свою столицу, прекрсти руке съ изразомъ добродѣ-

телны' умышляя, држећи се са свимъ за другог' Вилберфорса*).

Предметъ видно се е, да га се яко тичао; еръ док' е господаръ Шелбій сасвимъ за мыслѣнъ поморанѣу люцтию, настави Халай изъ нова и као да е силомъ истине нагонѣнъ, іошъ неколико речи више о том' да прослови.

„Ни е лепо, самъ себе когодъ да фали, но я за любовь истине то кажемъ. Люди су тога миѣния да я доводимъ свагда најболѣ чопоре Црняца. Да редко на нѣма губимъ, као што неки губе, и то приписуемъ понайвише мом' поступаню у овой радњи; и занста господару мой човечество е највећій и неоторимый стубъ мога поступаня.“

Госп. Шелбій ни е знао шта да му одговори, па зато рече: „занста?“

„Да, шта више мене су збогъ моји идея изсмеевали и за неваляла држали. Да, они ни су за народъ заузети, но я самъ тврдо на то држао и то е већъ прошло, ал' ии е баръ скупо и стало!“ И трговацъ робова смеяше се сврху свое собственне шале. Цѣо нѣговъ разговоръ тако е смешанъ и само нѣму свойственнъ быо, о човечеству лепо да говори, да се господаръ Шелбій ни е мого одъ смее да задржи. Трго-

*) Вилберфорсъ е быо еданъ одъ највећіиъ веколюбаца и за ослобоѣнѣ робова

ваць робова побућенымъ се видно, далѣ да продужи.

„Чудно є, но я немогу людма у главу уліити. Ту є было Тома Локеръ, мой старый ортакъ; онъ беше честить момчиѣ, само права сатана према Црнѣцѣма — изъ основа, видите само, што мышляше, да се іошъ честить Црняцъ ни є родно. То є было нѣгово основоположенѣ. Но я му реко: „Е, Томо, „кад' твоє служавке вичу, шта ти помаже, да іи по глави тучешъ? „Не, я недржимъ то за никакву несрећу, ако оне дречу,“ реко я; „то є нѣма у природи,“ реко я, „па ако се природи на овай начинъ неможе да помогне, то се на другій може. Осимъ тога, Томо,“ реко я, „ты самъ кваришъ твоє девойке; оне бываю болѣшљиве, и тужне, а кадкад' такође и ружне, особито оне жуте, и ѣаво да зна шта имъ іошъ недолали. „Дакле,“ реко я, „зашто іи не развеселишъ, и съ нѣма приятельски се не разговарашъ? Ослони се на то, Томо, употреби само мало човечности, па ћешъ видити, да се далѣ долази и болѣ плаћа, ослони се на то,“ реко я. Но Тома се незна, у томе да нађе, и то є толико штете нами принело, да се морадо съ нѣме да разортачимъ, и ако є онъ доброћуданъ човекъ быо и трговину добро разумевао.“

„И налазите л' вы да є вашъ начинъ поступаня у вашемъ послованю пробыта-

чини, одъ Томиногъ?“ за пыта га господаръ Шелбій.

„Да Богъ ме. Вы видите, да я свуда само ако могу избегавамъ оно, што є грозно, као и пр. при продаи деце или иначе укланямъ девојке съ пута — съ очию, изъ самогъ помисла, знате л' вы то; и кад' є све већъ свршено, кое се не да променути хмъ, то онда се оне на то навикну. Вы добро знате, да ово неиде, као при белима, кои су другче одрастли, кои свое жење, децу и све при себи задржаваю. Црнѣцы, вы добро баръ знате бываю са свимъ нѣма свойственно воспитани; немаю се чему надати; дакле све, што подносе, подносе лавше.“

„То онда боимъ се, да и мои нису добро воспитани,“ рече гос. Шелбій.

„Чини ми се, ни су. Вы Кентукцы кварите сами ваше робове. Вы добро мыслите, но то управ' ни є права доброта. Єданъ робъ, видите, кои се у свету потуца, часъ проданъ Томи, часъ Дику и Богъ зна юшъ комє съ таквимъ не може се добро поступати и крозь прсте му глегати, и она му понятія давати, која за нѣга ни су, еръ оно што му є пре тешко было, сад' му се тежимъ чини. Овако усубуємъ се я потврдити; шта више ваши бы Црнѣцы сасвимъ духомъ малаксали онде, гдѣ усѣва Црнѣцы (Mantagen-Neger) весело пѣваю. Свакій као што вам' є познато госп. Шелбій, држи, да є нѣгово поступанѣ найболѣ па тако исто

и я мыслимъ, сирѣчь да я съ Црнѣцѣма онако поспунамъ као што они заслужую.“

„И занста онай є човекъ найсрећниѣ, кои є са самимъ собомъ задоволянъ,“ рече госп. Шелбѣй слегнувши рамена са очевидно не-приятнимъ осећанѣмъ.

„Но,“ запыта Халай, почемъ обоица неко време ћутѣти орає разбѣяху, „шта велите?“

„Я ћу се о ствари да промыслимъ и съ моіомъ госпомъ разговоримъ,“ рече госп. Шелбѣй. Па ако вы желите, Халаю, вашъ посо на мирный начинъ да свршите, то бы наиболѣ чинили, да о томъ ништа не дате да се примѣти. Дознаду л' само моѣ момцы, да не се єданъ одъ ны да одвои, то онда неће наиболѣ за рукомъ испастѣ.

„Но, зацело, я ћу као рыба ћутати. Но само морамъ вамъ исповедитѣ, да ми се 'ити, и да стоимъ, као на углавлю, притомъ радъ бы знати на чему смо,“ рече Халай, уставши, и горню альбину свою огрне.

„Добро, а оно доѣдите јошъ овогъ вечера између шестъ и седамъ сѣти, па ћу вамъ одговоритѣ,“ рече госп. Шелбѣй, и трговаць робова опраштајући се остави собу.

„Требало бы да самъ ову хулу низъ степене бацио“ говораше госп. Шелбѣй себи самомъ, кадъ се врата за нѣговимъ посѣтителѣмъ затворише. „Какво безобразно увѣраванѣ. Да ми є ко казао, да ћу я Тому єдномъ одъ

овы' бездѣльны' робскіи трговаца продати, я бы му одговорио: „Заръ є мой служитель псето, да я то чинимъ? А сад' ево дође време, да башъ тако буде! Па и Ђличино дете такође! Знамъ да ђу збогъ тога съ моіомъ госпомъ страшну препирку имати, па и збогъ 'Томе. — Е, ал' тако є, кад' є ко дужанъ! —

Господаръ Шелбій беше доброћуданъ и приятельски човекъ, кои омлађини своіой понешто крозь прсте гледаше. Онъ нигда оно непропуштание што бы благотворно за нѣгове Црнице было. Онъ є прилично, нѣговым' непромотреным' шпекуляцияма, у дугъ запао, и нѣгове мѣнице одъ великог' износа налазише се сад' у рукама Халаєвым'. Изъ овога доведе саобштеног' моћи ће читатель лако на предходеће заключити. —

Ђлица є случайно, кад' се вратима прибльжила, довольно чути могла, о чему є разговоръ быо и дознаде, да се трговаць робова съ господаромъ нѣнимъ за неког' погађа.

Она бырадо и дуже на вратима прислушывала, но нѣна є госпођа зовне и она мораде отићи.

Но ипакъ учини іой се, као да є чула да се трговаць робова за нѣно дете погађаше. Можда се она вараше? Срце іой є силно куцало и грчевно дрктало, па збогъ тога и претискаше своє детенце тако силно къ своимъ

прсима, да є дете зачуѣено нѣговымъ великимъ очима погледаше.

„Єлице, шта ти є данасъ?“ запыта є нѣна госпоѣа, кадъ Єлица трпезу при коіой є обычно шила стровали и тако бокалъ съ водомъ проспе и разбиє, па онако уплашена и збунѣна, своіой заповѣдницы изъ ормана у место поискане свилене альине, спаваѣу альину донесе.

Єлица се ужасне.

„Ахъ милостива госпо!“ ецаюѣи обрне очи свое горе; па после падне, заценивши се одъ плача, на єдну столицу.

„Но Єлице, дете мое, та шта ти є?“ пытане є кротко нѣна заповѣдница.

„Ахъ милостива госпо,“ одговори Єлица. „у обидницы є съ господаромъ єданъ трговаць робова — я самъ га чула.“ —

„Ты си башъ са свимъ проста — па шта є онда?“

„О милостива! представите сеѣи само, господаръ оѣе мога Харрия да прода?“ И бедна, страшнымъ мыслима заузета майка ецала є грчевно и была є готово изванъ себе.

„Нѣга да прода? Иди лудо моя! ты баръ знашъ да твой господаръ нигда никаква посла са южнымъ трговцыма нема, а іошъ манѣ да ѣе когъ одъ своіи слугу да прода, докле є годъ кон само честить. Не, ты си башъ са свимъ проста, та ко бы твога Харрия купио? Ты

мыслишъ, да е цео светъ у нѣга тако заблуденъ, као ты. Иди, убриши сузе и закопчай ми алыну. Тако, айде сад' очешлай ме и начини ми лепо вितिце, као што си недавно научила, и у будуће не прислушкуй више на врати.“

„Добро, но вы милостива не ћете нигда дозволити, ако — ако бы.“ —

„То е одъ тебе несмысленость дете мое. Наравно, да нећу. Та шта то ты говоришъ? већь ако бы саизволила, да се едно одъ мое собственне деце прода. Но, Ђлице, ты се заиста понесишъ съ твоимъ малимъ дераномъ. Ты дрижишъ, да свакій кон къ нами у кућу долази, да е дошо твое дете да купи.“

Охрабрена рѣчма свое заповѣднице умири се Ђлица и стане врло вешто и брзо свою госпою намештати и китити, па наипосле и сама се себи смеяти сврху свога страха.

Госпоя Шелбѣи беше женска одъ вышег' душевног' и нравственног' изображеня; съ природнымъ великодушиемъ, кое е госпоюма у Кентуки свойственно, скопчано е было высоко нравственно, и вѣрозаконно чувство, па и строга основоположеня, кое она не само да е исповедала, већь е такође и упражнявала. Мужъ нѣнъ, кон башъ толико ни е држао на вѣрозаконность, ипакъ е почитовао и уважавоа у нѣой и имао као некій видъ страхопочитаня према истомъ. Онъ іѣн е у пуной

мери дозволио, да она све свое благодѣтельное подвиге у обучаваню и успѣваню, своѣм робова што бы се на ньново побольшанѣ и удобность односило, и ако да онѣ ту никаква участия имао ни є.

Найвећій тереть, кой му духъ обори носие є, после оногъ разговора съ трговцемъ робова, предвидѣни нужность, да свою госпу о збывшемъ се договору мора да извести — и како да їой противстане.

Госпожа Шелбій, коя о замѣшательству у новцу свога супруга башѣ ништа незнаде, но само, познавање нѣгову добродушность уобщте, была є савршено увѣрена, да оно, — што їой є Ёлица казивала, сирѣчь о свомъ подозреню и бриги утврѣавала, — ни є истина. И тако у самомъ дѣлу ни є више о свему томъ мыслила ништа, а будући да є съ преправлянѣмъ заузета была, како да вечерню неку посѣту учини, то изчезне ова мысао, и она сасвимъ заборава.

ГЛАВА ДРУГА.

Маша.

Ёлица є врло млада у домъ свое госпође дошла и као нѣко любимче одрасла.

Кои є по южной страни сѣдинѣны' держава' путовао, тай є зацело ону приятность, нѣжность существа и сладкій звукъ гласова' при-

мѣтно, кое є се често као особитый даръ у Квадроона и Мулатскіи жена быти види. Къ овой природной прелести Квадроона кои се єдва познаю да су одъ боядисаны' произишли, виѣа се често тако реѣи заслепающеа красота и найдражестніи крой тѣлесный.

Глицино появленіѣ ни є никаква измышлѣна слика, веѣѣ изъ опоминая узета, каква є заиста пре неколико година у Кентуки была, гдѣ смо є видели.

Подъ заштитомъ свое заповѣднице одрастивши, достигла є Глица свою зрелость, безъ да є изложена была изкушенияма, коя лепоту погубительнымъ наслѣдіемъ нарочно у робиньямачине. Она є удата была за неког' угледног' и духа пуног', младог' Мулата, кои є робъ на оближиѣмъ притяжаню быо, и звао се Борѣ Харрисъ.

Овог' є младог' човека нѣговъ господаръ дао подъ кирию да ради у єдной рукодѣлницы, гдѣ онъ своіомъ способношћу и даромъ изобретеня, као и вретношћу у свима пословима наиболѣ мѣнче задобіе. Онъ є изнашао машину, како да се куделя чисти, изъ чега се одма познати мого, великій духъ нѣговъ, узевши у разсмотрѣніѣ нѣгово воспитаніе и положеніе, као што є Витнеовъ быо, кои є изнашо машину, да се памукъ чисти.

Борѣ є быо красног' тѣлесног' сложенія и приятног' суншества тако, да су га уобште

сви у работници радо имали. Будући пакъ да овај мужъ предъ закономъ ни є човекъ, већъ само стваръ быо, то се є видно да є худима єдногъ простогъ, напрасногъ и суровогъ господара подвргнутъ. Кадъ є овај за славу Ђорђеву дочуо, коју є стеко изнашавши ону машину, дојши у работницу, да види и чує, шта є одъ тогъ тако разнешеногъ гласа. Господаръ работнице прими га сасвимъ приятельски и честитао му є, држећи га за срећна да є онъ притяжатель єдногъ тако вредности пуногъ роба.

Нѣга спроведу по работници, и Ђорђе покаже му машинерию; но будући да є онъ съ узхищенїемъ о нѣой говорио, управце стою, и сасвимъ красно и мужественно изгледао, то недонадне се нѣговомъ господару те зачну у нѣму пакостне мысли о подвржености, да букте. Како се сме усудити нѣговъ робъ, да тамо и амо слободно хода, машине изналази и међу белима и слободнима главу поносно горе да диже? Онъ га хтеде кући да води, гдѣ да оре и копа. Господаръ работнице и сви работници сасвимъ се запрепасте, кадъ онъ на єданъ путъ заиште заслугу Ђорђеву и свою намѣру изяви, да га оће кући да води.

„Но, господаръ Харрисъ,“ рекне господаръ работнице, „ни є ли то нешто сасвимъ нечаянно?“

„И ако є? — Непринадлежи ли онъ мени?“

„Мы бы радо заслугу повысили, господару.”

„О томъ ни є разговоръ. Мени ни є нужде да мое люде подъ кирию даємъ, осимъ ако оѣу.”

„Но онъ се види, да є за овай посо, особитогъ дара.”

„Може бити; но у ономъ, што самъ му я налагао, ни є никаква дара показивао!”

„Али помислите само, да є онъ ову машину изнашо!” примѣти єданъ одъ работника.

„Да, да; машину, да радъ уштеди, ни є л' истина? Подайте Црньцыма нека они сами раде, сви су они радъ штедећа машина. Они неће да раде. Но онъ нека копа!”

Ђорђе стояше као окаменѣиъ, кадъ тако на єданъ путъ рѣшена бы судба нѣгова силомъ, противъ кое, као што є знао, никакво противство непомагаше. Онъ скрсти руке, угризаше страшно устие, и само ватра горкии осећаня пламтила є у нѣговымъ грудма и разливала се у огнѣнымъ своимъ струяма по нѣговымъ жилама. Онъ дисаше тешко и брзо; нѣгове велике црне очи сияле су, као разпирующе се углѣвлѣ, и можъ да бы опасный изливъ слѣдовао, да ни є приятельски господаръ работнице нѣгове се руке коснуо и лагано му шапнуо:

„Иди садъ Ђорђе мирно; мы ћемо пробати, да ти помогнемо.”

Зликовацъ опази шапутъ и дознаде садржай, и ако ни е речи чути мого: онъ се јошъ већма у себи разпали тиме и закључи да одъ намѣре свое не одустане, већъ своју силу надъ својомъ жертовомъ, да докаже.

Борђе буде одведенъ на Фармъ *) и за најниже послове употребљенъ.

Колико е годъ више мого узтезао се е, да какву непристойну речъ неизусти, но ипакъ пламени погледи, намргођено чело было е природный говоръ, кои се не даде угушити, неборими знацы, кои показую, да се човекъ не може, као *стварь* каква узети.

Борђе се е за срећна времена, докъ е у работници радио, познао са својомъ супругомъ и съ истомъ се оженио. За ово време было му е слободно, да може ићи и доћи, будући да е нѣговъ господаръ, кодъ кога е радио, у нѣму безусловно увѣренъ быо. Женитбу е госпоѣ Шелбій у целомъ пространству одобрила, која, као што и све жене радостне су, кадъ кога могу, да ожене ил' удаду, а нарочно госпоѣ Шелбій сасвимъ е задовольна была, да уда свое красно любимче за човека нѣногъ стая, кои се у свакомъ смотреню за ню згоданъ видио. Они су се дакле у великой соби обитавајућегъ дома, Ђличине заповѣднице венчали и сама е госпоѣ Шелбій ентिला лепу

*) Добро, Мајоръ, Вакупъ.

косу невесте съ венцемъ одъ цвећа поморанце утврдивши невесте превезъ, кои заиста не бы скоро лепшу главу украшавао. Ту е было бели рукавица, колача, вина и гостию, кои се лепоти невесте дивише, а доброту и гостопрїимство нѣне заповѣднице похваљиваше. За едну ил' две године виѣала е Ђлица свога мужа често, и гишта іой срећу неузнемри, до губитакъ нѣна два првенца, коя она любляше и съ таквомъ жалощю оплакиваше, да іой е иайпосле нѣна заповѣдница кротко пребацила, да своя страстна осеѣани ограничи уму и вѣрозакону подвргне.

Кад' іой се малый Харрїй родио, поставила е мало по мало мирниа, и сви преѣе онечальни живцы видише се съ животомъ новороѣеног' детенцета, да се на ново подмладише, здрави и крѣпки сташе. Овако е и пакъ Ђлица постала срећна жена и то е тразло донде, докъ іой мужъ изъ работнице не одведенъ беше и подъ ужасный се бичъ нѣговог' господара неподврже.

Господаръ работнице, по обеѣаню своме поодио е госп. Хирриса, две ил' три неделѣ после по одлазску Ђорѣвомъ изъ работнице, кад' е држао, да се е она жестина уталожила. Онъ е сва средства унотреблявао, да Ђорѣа у свой преѣашный посо натрагъ поврати.

„Немойте узалуд' речи просипати” рече господаръ Ђорѣвъ упорно. „Я знамъ, шта радимъ.”

„Я ни самъ мыслию да вами у томъ правила прописуемъ, но я самъ мыслию, вы ћете и сами ващу собственну користь у томе видити, ако се са мномъ погодите и вашигъ мира подъ кирию дате.”

„О, я се у томъ врло добро разумемъ. Я самъ примѣтно ваще мигове и шапутанѣ іошѣ оногъ дана, кадъ самъ га изъ работнице узео; но съ тимъ се нећете ништа помоћи. Мы живимо у *слободной земли* господару мой, онай є човекъ мой и я могу съ нѣмъ чинити, шта оу — то є тако.”

Борѣва є садъ и последня надежда изчезла, нѣму ништа неостаде, до животь скорби и пониженя, кои му се іошѣ вѣрма огорчи коє каквимъ цвєденѣмъ и безчестіємъ, коє само зликовцы знаю, да измысле.

„Найхуѣй є обычай, кои се на єдномъ човеку учинити може, обєсити га,” рече негда некій Правословъ. Алъ ни є: има іошѣ и горіи.

ГЛАВА ТРЕТА.

Суиругѣ и Ошанѣ.

Госпоя Шелбій изишла є была да свою посѣту учини, а Єлица є стояла на Веранди *)

*) Веранда се зове некій видъ лако покривеногъ ходника око куће; видъ алтана.

замышлена, гледаючи одлазећа кола, кад' ал' неко јој руку на рате мету. Она се окрене и радостно смешенъ разведри јој лице.

„Ты си Ђорђе? Како си ме поплашио! Ала се радуемъ, што си дошо. Госпоја се извезе и можда цело после подне доћи неће; зато айдемо у мою собицу гдѣ нећемо узнемирувани бити; мы имамо доволно за насъ времена.

Говорећи ово, повуче га у своју малу чисту собицу, која на Веранду излазаше и гдѣ е она кад' е шила имала обичај да седи, како бы гласъ своѣ госпоѣ чула.

„Како самъ задовољна!“ настави она. Та зашто се не смешишъ? Само погледай Харрија, како одъ дана на данъ све ячи бива!“

Дете се увати за skutъ одъ альине майке своѣ, и гледаше уплашено отца исподъ кудраве косе своѣ. „Ни е ли пунъ дражести?“ рече Ђлица згладивши му косу съ лица и полюби га.

„Я бы волео, да се никако ни родно ние,“ рече Ђорђе горко. „Па и самъ, камо срећа, да се ни самъ родно!“

Ђлица сва претрне одъ стра, наслони главу свою на раме мужа свога, и стане плакати.

„Ахъ, Ђлице, ово е одъ мене ружно, да ти яде причинявамъ, ядна девойко!“ рече онъ разнѣжено; „врло е рђаво. Ахъ, камо срећа, да

ме нигда ни познала ни си, — те бы можда већ до сад' срећна была!"

„Борђе! Борђе, како можешъ тако да говоришъ? Та шта се е тако ужасно догодило, или ће се тек' да догоди? Я држимъ, да смо до сад' сасвимъ срећни были?"

„Ты имашъ право, срећни смо были Любезна," рече Борђе. За тым' узме дете свое на колено, погледа му у бистро, црно око, и поглади га рукомъ по дугимъ кудрама.

„Сасвимъ твоје лице, Ђлице, а ты си најлепша жена, какву до сад' видео ни самъ, најбоља, какву самъ желио да видимъ; па опетъ, ахъ! да те ни самъ и да ме ни си познала."

„Ахъ, Борђе, та како можешъ?" —

„Ђлице, несрећа е ово велика и бѣда! Мой е животъ као пеленъ горака; тѣлесне ме силе остављаю. Я самъ сирото, бедно, остављено животно, само товаръ да носимъ опредѣлено. Та за чим' тежимо, ако ма што и како да радимо, ма што да знамо, да нешто будемо? На што нам' е животъ? О! та болѣ бы было да самъ већ до сад' подъ земљомъ!"

„Ахъ, любезный Борђе, то е сасвимъ нешто рђаво! Та я съ тобомъ заведичеч чувствуемъ, како ти е, што си твоје место у работници оставити морао, и што е твой господаръ тако онакъ. Но я те преклињмъ, буди стрпеливъ и можда ће се јошъ све на болѣ окренути.

„Стрпеливъ!“ пресече ѿой онъ речъ, „ни самъ ли стрпеливъ быю? Да л' я и єдне рече прослови, кад' оно онъ дође и мене безъ никаквог' узрока оданде одвуче, гдѣ сви любовни према мене быше? Я самъ верно и поштено савъ доходъ заслуге мое плаћао и свиказаше, да самъ добро и ревностно радио.“

„Да, то є сасвимъ ужасно,“ рече Блица, но онъ є тзой за сад' господаръ, као што и самъ знашъ.“

„Мой господаръ! А ко га постави за мог' господара? То є управъ, о чему я разсуђуємъ! Има ли онъ право, мене да притяжава? И я самъ исто тако човекъ, као и онъ; пашта више врстниі човекъ и одъ нѣга; па и способниі човекъ, одъ нѣга; я се разумемъ више у послу, одъ нѣга; я болѣ разумемъ домостроителство, одъ нѣга; я лепше и пишемъ одъ нѣга. — Я самъ се у свему овомъ самъ учио и нѣму зато немамъ ништа да благодаримъ; я самъ све ово и ако ми є много коешта на путу стояло, па и против' нѣгове волѣ научно; — какво право има онъ, да мене као коня у тальиге преже? — Мене одъ оног' посла да одвуче, кон я разумемъ, и болѣ нег' онъ, а оне да извршуємъ, кое свако марвинче чинити може? Онъ вели, онъ ће ме укротити и навалично принудити, да найтеже, найподлиє и найгадниє послове извршуємъ.“

„Ахъ, Борђе, Борђе, ти ме плашишъ. Я те до сад' јошъ нигда нечу, да тако говоришъ. Я се боимъ, да што ужасно неучинишъ. Я се више нечудимъ твоим' осећаима, но — ахъ — буди предосторожанъ; та буди баръ мене и Харрия ради.“

„Я самъ предосторожанъ, я самъ стрпелливъ быо, но све е горе и горе; — ово се већ више неможе подносити. Онъ гледа сваку прилику, само да ме цвели. Я самъ мыслио, да кад' мой посо свршимъ, да ћу мало времена имати да читамъ и да се јошъ што поучимъ; но што я више радимъ, то ми онъ све више и више товари. Онъ вели, и ако се я неизяснявамъ, да онъ ђавола у мени види, но онъ ће га вели изтерати, и скоро ће га изтерати, но на онај начинъ, кои му се заиста не ће допасти, осимъ ако се я страшно варамъ.“

„Ахъ Борђе, шта да радимо?“ запыта га Ђлица жалостно.

„Управ' јуче,“ рече Борђе, „кад' самъ каменъ на талиге товарио, стояше младый господаръ Тома и швићкаше съ бичемъ тако бльизу, да се е конь трзао. Я самъ га молио сасвимъ приятельски, да се окане, но тек онда поче јошъ яче да нуца. Я га замолимъ и опетъ, а онъ се окрене къ мени и ошине ме.... Я га уватимъ за руку, а онъ стане дрекати и одчупа се одъ мене, отрчи отцу жалехи се да самъ га я туко. Отацъ му дође као бесанъ

и рече, да ће ми показати, ко је мой господаръ, затымъ ме привеже узъ дрво, насе-че пруѣа и да младомъ господару и рече му, да ме туче док' му је воля. И то је онъ све чинио! Но онъ ће зато већъ кнѣти!“

Чело се Ђорђево намргоди, а очи му пламтише, некимъ изразомъ, одъ ког' нѣгова млада сунруга дрктати стане.

„Ко је нѣга моимъ господаромъ учинио, шо је, што би ја рѣа знаши,“ рече онъ.

„Ја мыслимъ, да свагда момъ господару и мојој госпои покорна бити морамъ, иначе ни самъ никаква Христянка,“ одговори жалостно Ђлица.

„Съ тобомъ је друго; ты си кодъ нѣи као нѣново дете одрастла, они су те ранили, и одевали; они су промотрени, благи према теби были, дали су ти добро воспитанѣ, збогъ чега и имаю право надъ тобомъ. Но менеганѣю, бию, срамоте, а што знамъ самомъ себи могу благодарити. Дакле чимъ ме је обвезао? За све што ми је до садъ дао, стоструко се наплаћно. Већъ га више немогу, да сносимъ!“ повиче и песницу гнѣвљиво стисне.

Ђлица је дрктала и ѣутала. Она га јошъ нигда тако разлюћена видила, ни је, па зато је блага душа нѣна претрпила болно изливъ страсти нѣгове.

„Ты баръ познаешъ бедног' малог' Карла ког' си ми послала?“ настави Ђорђе далѣ.

Ова ми е бѣдна стварка была єдина моя утѣха. Онъ спаваше ноћу кодъ мене, и нишо е поцео данъ свуд' са мноѣмъ, и погледао ме е тако мудро, као да е разумевао осећаня моя. То е све добро, ал' ту пре дао самъ му мрве, коє самъ предъ куйнским' вратма нашо, да єде, случайно господаръ дође и рече, да му я трошакъ чинимъ и да онъ неће да трпи, да и Црниацъ псето држи, па ми заповеди, да му каменъ о вратъ вежемъ и у потокъ га бацимъ.“

„Ахъ, Борђе, ты вальда ни си учинио?“

„Учинио? — Я ни самъ, но онъ є. Господаръ и Тома бацише бедно животно съ каменомъ о врату. Оно ме е сироче погледало жалостно, као да е хтело да каже: зашто ме неизбавишь? Мене тукоше зато, што нехтедо псето да утопимъ. Мени то ништа нечини, но господаръ ће видети, да ме бой принитомити неможе. Но заръ ће и моя врба грождемъ родити.“

„Шта ћешъ годъ да радишь? Ахъ Борђе, само немой ништа зло. Имай надежду на Бога, чини оно што е право и онъ ћете избавити.“

„Я ни самъ одъ оны' Християна, одъ коїи си ты, Ђлице; мое е срце пуно чемера; я се не надамъ одъ Бога ничему; єръ зашто, да онъ допушта овако што?“

„Ахъ, Борђе, мы треба да вѣруємо.“ Госпођа вели: „И ако нась непрестанно несрећа

гони мы не треба, да очаяваме: ерѣ Богъ све на добро окрепе.“

„Тако могу лако они люди да говоре, кои на мекимъ простиркама седе, или се у лубурама возе; но да су они у мојој кожи, то бы имъ се јошъ и горе вишло. Я самъ радъ, да самъ добаръ, ај' шта ћу, кад' ми е срце раздробљено, и никако се немогу съ мојомъ судбиномъ да задовољимъ. И ты не бы могла, да си на момъ месту; па и сад' не бы могла, кад' бы само све знала, што бы ти имао, да кажемъ.“

„Та шта бы јошъ могло да буде?“

„Недавно рече господаръ, онъ бы права луда быо, кад' бы ми допустио, да самъ на страни изванъ нѣговог' добра оженѣтъ; онъ мрзи на господ. Шелбія и цѣлу нѣгову родбину, као баяги зато, што су они поносити и желе се надъ нѣмъ узвисити; притомъ рече, да самъ се я понео збогъ тебе и да си ме ты на то научила, па зато, да ми више допустити неће, да овамо долазимъ, већ да жену уземъ и да на нѣговомъ добру живимъ. Изъ почетка е само мумлао и зипарао, но јуче рече ми, да я морамъ Мину за жену да уземъ и у едной колеби съ нѣомъ да живимъ, другче ће ме низъ воду да прода.“

„Та насъ е свештеникъ венчао, онако исто, као што се и бели венчаваю,“ рече Ђли-ца незлобно.

„Ахъ! заръ незнашъ, да се робъ несме венчати? У овой земљи нема зато законъ. Я те немогу, као мою жену задржати, ако насъ онъ оће да разстави. То е управъ збогъ чега радн бы было, да те нигда ни видно — да се ни родио ни самъ; камо лећа за насъ обоє, камо срећа за ово бедно дете, да се ни родило ни е. Ово исто може и нѣга негда постићи.“

„Ахъ, нашъ е господаръ врло добаръ.“

„Есть, но онъ може умрети, и ко зна, коме ће наше дете продато быти. Каква е радость за насъ, што е красно и паметно? Я ти реко, Ђлице, свака добрина на твој детету, срце ће ти тимъ више цепати; и знай да ће те скупо стати.“

Ове речи падну на Ђличино срце, као најтеже олово; обликъ јој робскогъ трговца изађе предъ очи; она побледи и немогаше да дише, као да јој е ко смртоносный мачъ у срце забо. Она погледа уплашено у Веранду напољ, гдѣ се дете забављаше, — еръ му се ньновъ разговоръ озбиљанъ видно, — јашећи на палци господара Шелбія. Она хтеде своје мужу да саопшти, одъ чега се е бояла, но ипакъ се уздржи.

„Не, не,“ помислила е, „бедномъ е момъ“ мужу и онако доста. Не, нећу му ништа да кажемъ; а шта више, то быти неможе, еръ ме госноя нигда преварила ни е.“

„Дакле, Ђлице,“ рече ѿој мужъ жало-
стно, „тѣши се и буди здрава, ерѣ я одла-
зимъ.“

„Ты одлазиншъ Ђорђе? — а куда?“

„У Канаду,“ рече онъ, ободравајући се, „и
кадъ тамо дођемъ, гледаћу да те одкупимъ,
то е ѿошъ едина надежда, која намъ остае. Твой
е господаръ добаръ, кои се неће узтезати,
да ми те прода. Я ћу тебе и дете да искупимъ;
Божиомъ помоћу надамъ се да ћу то моћи.“

„Ахъ, тешко нами, ако уваћенъ будешъ.“

„Мене уватити нећею, Ђлице; прећу у-
мрети! Я ћу се ил' ослободити, или умрети!“

„Валда се нећешъ самъ убити?“

„То неће нужно бити, они ће мене доста
наскоро убити; ерѣ ме жива низъ воду од-
вући нећею.“

„Ахъ, Ђорђе, буди мене ради промот-
ренъ! Немой ништа зло да чинишъ, немой
самъ противъ себе руку да дижешъ, или ма
противъ кога човека. Ты ћешъ страшно ис-
кушаванъ бити; но ипакъ немой то чинити. —
Ићи морашъ, ал' иди промотрено и мудро; мо-
ли се Богу, да насъ одъ ове напасти избави.“

„Дакле Ђлице, саслушай мою намеру. Госпо-
даръ е себи то у главу метуо, да ме овамо
пошлѣ, съ билетомъ на господара Симе-
са, кои едну милю на оной страни живи. Я
држимъ, онъ се за цело надао, да ћу я овамо
доћи, да ти кажемъ како ми е. Онъ налази у

томе радость, кад' себи представи то, да се „Шелбинъ народъ“ као што га онъ называ, цвели. Я идемъ сад' кући онако, као да є већъ све забораваѣно. Я самъ већъ уредио све и я се познаємъ съ людма, кои ће ми помоћи. За одну неделю дана већъ ѣу быти између *прокляши*. Моли се Богу за мене Ђлице; можда ће ти Богъ молитву примити.“

„Тако дакле, моя возлюблена жено съ Богомъ,“ рече Ђорђе, држећи Ђличину руку и позадуго јой у очи гледајући. Ђутећи стояли су; затым' слѣдовало є неколико речи, уздисая, горкіи суза и растанакъ онакавъ, какавъ само може быти, гдѣ надежда пакивиѣния ни є яча одъ паучине — а мужъ се одъ жене свое растає.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

Єдно вече у Чича-Томиной Колеби.

Чича-Томина є колеба была нека мала чатрля, убѣлизу поредъ „дома,“ као што имаю обычай Црньцы обиталиште свога господара да називаю. Предъ ньомъ є была красна градиница, у којой є сваког' лета было ягода одъ сваке руке и мложина воћа и прозябения око ког' се брижљиво старало. Цѣла предня страна колебе покривена є была шаренимъ ладолежомъ

и некомъ домаћомъ месечаркомъ ружомъ, кое е тако едно съ другимъ уткано было, да се е едва и трагъ неотесаны балвана видити мого, изъ кои е колеба начинѣна была. Такође се овде лети видити могло и различног' другог' шареног' цвећа, кое красотомъ својомъ срце Тета-Клоино радошћу испуњаваше.

Ајдемо у обиталиште. Вечера е прошла и Тета-Клоя, као врховна куварка, која се за све старала, заповедила е нижим' куйнским' званичницима, да се све очисти и у редъ свой доведе, а она међутимъ справљала е и сама за „свог' *шарца*“ вечеру. Зато нетреба сумњати да ни е она была, која се е око огњишта съ прженѣмъ и варенѣмъ занимала. Была е округлог', црног', светлећег' се и тако глатког' лица, као да га е беланцетомъ намазала. Нѣно угоено лице, кое е чалмомъ покривено было, показивало е да е она са свимъ задовольна была, а видити се могло и то, да е као нешто и на себе држала вальда збогъ тога, што е за прву куварку у цѣломъ сусѣдству признана была.

Па она е и была у самом' дѣлу куварка. Све кокоши, ћуркови, патке и остала пилѣжь, плашила се, како имъ се она приближаваше, као да су предчувствовали смртъ свою, а тако е и было, еръ она непрестанце' мысляше о пецыву, надеваню и прженю. Прою, као што е она знала различно, да направи, было е за све, одъ манѣ способности куварке не описано

чудо. Она се сва одъ радости и поноса тресла, а нарочно тресоше іой се доброугосне побочне стране, кадъ приповедаше, како се неке узалудно упиняху, да до оногъ степена знаня дођу, на комъ се она налазаше.

Ништа іой милие ни є было до то, кадъ бы видила да су страни у домъ дошли; ерѣ є напредъ знала, да ће она, као куварка за свой посо похвалѣна бити.

Управъ садъ заглѣдала є Тета-Клоя у таву, гдѣ ћемо є у приятномъ нѣномъ занимању да оставимо, докле описанье колибе несвршимо.

У углу єдномъ видно се као снегъ белимъ покриваломъ застрѣтъ креветъ и поредъ истогъ ћилимъ знатне величине. Како съ креветомъ и ћилимомъ, тако и съ цѣлимъ угломъ уобште, видило се, да се є съ особитимъ вниманиємъ поступало. Овай є угаль быо украшай колебе. У другомъ углу видно се такође креветъ, но много удесни, по свой прилицы, кои є за употребляванѣ опредѣленъ быо. Дуваръ надъ огньиштемъ у крашенъ є быо некимъ иконама изъ светога писма, као и сликомъ генерала Васингтона, сврху кое бы се овай юнакъ запрѣпастио.

У єдномъ углу на незграпно отесаной клупи седише два вунасте главе дерана. Очи имъ црне и сѣйне бѣяу, а образи пуни и светли. Они забавляше мало неко дете, кое се отимаше, да иде, но као што бива за мало се

на ногама задржи, па онда се залюля и на земљу падне, чему су се она двојца смејали и у руке плѣскали.

Трпеза е нека трошна, застрта трпезњикомъ къ ватри привучена была на којој су шарени танѣири постављени были са јошъ другимъ потребама за предстојећу вечеру. За овомъ е трпезомъ седно Чича-Тома, најболѣй служитель господара Шелбія, кога ће обликъ читатељи видети, ерѣ е онъ управъ предметъ и јунакъ ове повѣсти. Онъ е био велики и широки плећа човекъ; при томъ здравог' сложенія тѣлесног' и особите црњине. Онъ е био прави африкански чертин у којима се мого видети изразъ озбиљности и разума здруженъ съ благошћу и доброхотношћу. У њему е лежало нешто, као да е самъ себе чествовао и уважавао; а при томъ искренна и повѣрителна простота и учтивостъ.

Онъ е у овом' окатренућу јакъ занятъ био тиме, како да на некој предъ њимъ бывшој таблици више писмена преглѣда и преписуе. Ту се деси и млади његовъ господаръ Ђока, неко красно дете одъ тринаестъ година, који му се за учителя наметне.

„Не тако, Чича-Томо, немой тако,“ рече онъ брзо, кад' е Чича-Тома трудно репъ одъ дхтео да повуче; „немой тако: то е у.“

„А, тако!“ рече Чича-Тома, гледајући зачуђено, како његовъ млади учитељ съ особи-

томъ лакошћу више писмена *д* и *у* за нѣгово поученѣ написа. Затимъ онъ узме држакъ (Griffe) нѣговимъ дебелымъ и крутимъ прстима, па почне стрпелъиво изнова да пише.

„Како белима свашта лако одъ руке иде,“ рече Тета-Клоя, посматрајући съ пунимъ поносомъ младогъ господара Боку. Вы већъ знате да пишете, па и да читате; дођите свакогъ вечера къ нами, да намъ што читате; али штогодъ лепо и забавно!“

„Али Тета-Клою,“ рече Бока, „я самъ лепо гладанъ, што башъ ни е тако забавно; ни е ли колачъ већъ готовъ?“

„Одма ће бити готовъ господаръ Бока,“ рече Тета-Клоя покваренимъ нарѣчиємъ Црияца, почемъ поклопацъ одигне и колачъ погледа; лепо е поруменио. Овако што, само я знамъ! Госпоја е ту пре некій данъ заповедила Салики да колаче прави; но я немого очима да гледимъ, да се оно што е добро квари; зато реко идите одатле! Колаче е сасвимъ препекла, безъ свакогъ кроя, као ево ова моя ципела.“

Говорећи Тета-Клоя о неспособности Саликиной, дигне поклопацъ са кроя одъ колача и покаже дѣло свое умѣтности, чега се не бы никакавъ колачаръ (слаткопекъ) стидно. Ово е управо по видимомъ была цѣла гостба нѣна, па зато се садъ стане Тета-Клоя живо тамо и амо по соби освртати.

„Одлазите съ пута, вы Црньцы, ты Мой-
сиао па и ты Петре. Уклони се Полій, чедо
моє, майка ће и теби већъ нешто дати. Де,
господаръ Боко, спремите кнѣиге ваше, па
седите до могъ старца, и само докле скинемъ
роштилъ, одма ћу вамъ прву кришку на та-
њиръ вашъ метути.“

Вы сте хтели Тета-Клоіо, да я идемъ и го-
ре у кући вечерамъ“ рече Бока, „но ништа
зато я самъ у томъ већъ вештъ, я знамъ.“

„Тако, вы знате, злато моє,“ рече Тета-
Клоя, трпајући му пушеће се колаче на та-
њиръ. „Знате, да стара Тета оно што є най-
болѣ за васъ на страну оставля. О, идите Бо-
га вамъ.“

Затимъ га гурне приятельски у страну,
па опетъ оде къ ватри.

„Садъ ћемо по колачу,“ рече господаръ
Бока и замане великимъ ножемъ по вопрос-
номъ предмету.

„Богъ васъ помого, господаръ Боко!“ по-
виче Тета-Клоя и увати га, некомъ особитомъ
озбиљношћу, за руку: „та вальда нећете тимъ
великимъ тешкимъ ножемъ сећи? Ако га на-
слоните то ћете покварити тако красну нади-
мачу!“ (Aufsaut). „Ево найдте за тай посо старый
танкій ножъ. Овай є ножъ оштаръ, драго де-
те моє, видити само, да є лакъ као перо.
Садъ єдите, немойте ни да жваћате — само се
у усти топи!“

„Линколнъ Тома каже,“ рече Бока съ пунимъ устма, „да е нѣнова Ёйна боля куварка одъ тебе.“

„Линколини неразуму ништа,“ рече Тета-Клоя маловажно; према *нашимъ* господарма. Я їи почитуемъ, алъ шта е вайде, кадъ незнаю шта е дично и честито. Айдъ нека седне господаръ Линколнъ поредъ господара Шелбія; о Боже! или госпоя Линколнъ, и да ли бы она умела онако по соби нѣи, као моя госноя? вы вальда веѣхъ знате, величествено, — О, идите молимъ васъ. Неговорите ми ништа о нѣима.“ И Тета-Клоя подними се, као, кадъ некій оѣе да покаже, да много разуме.

„Алъ, ты си и сама казивала, да е Ёйна, валяна куварица,“ рече Бока. „Може быти,“ рече Тета-Клоя, и да самъ я то казала. Да валяна, проста ела скува, да лебацъ добро умеси, то уме Ёйна, али, о, Боже! што се више умѣтности у 'овой струцы тиче, шта зна она? Да, и они праве Паштете, то се зна, алъ какве? — Окореле? Може ли она да направи Паштету, па да се у усти разягли? Я самъ тамо была, кадъ се е удавала господична Мара, и Ёйна ми е показала нѣне Паштете, кое е за сватбу правила. Вы знате, да самъ я добра приятельца съ Ёиномъ. Я їошъ нигда ниште казивала ни самъ; алъ идите Бога вамъ господаръ Боко. Я не бы читаву недељу дана спавати могла, кадъ бы нѣне Паштете,

као ове были. — Ђинине Паштете ни су ништа.

„Ј бы реко, да се Ђина исто тако за способну држи,“ рече Бока.

„Држите л’ еи вы?! — Право, да вам’ кажемъ, Ђина ни е крива, што *ништа не зна*. Нѣнъ господаръ и цѣла породица нѣгова, ни на што непазе. Па зато она сирота ни е крива. Ахъ, господаръ, Боко, та вы не знате, какве отличности имате!“ При овим’ рѣчма уздане Тета-Клоя и уплаилено на све стране погледа.

„А што се тога тиче я самъ увѣренъ Тета-Клою,“ рече Бока „да се я отликуемъ, у разумевању Паштета и Пудлинга. Пытай само Тому Линколна, да л’ га я ненадговоримъ свагда, кад’ се съ нѣмѣ наѣмъ.“

Тета-Клоя завали се у столицу и зацени одъ смей тако, да е Бока зацело о себи мыслио; да е онъ нека особита оштроумна глава, кад може друге до тог’ степена да засмее, да имъ сузе на очи ударе.

„И тако вы рекосте, да сте Тому надговорили? Ахъ господаръ Боко, та вы бы и мртва насмеяли!“

„Да, я му реко: е, мой Томо, ты треба само да видишъ; како Тета-Клоя Паштете прави; оно су праве Паштете.“

„Ахъ штета!“ продужи Тета-Клоя, „штета, што Тома незна,“ и видало се, као да е неку

бѣлю на срцу осећала збогъ Томиногъ незнанства. „Вы сте требали, господ. Боко да га позовете да дође и вде; то бы одъ васъ честито было. Но вы знате, господаръ Боко, да нигда друге збогъ тога, што отличности никакве немаю нетреба да изсмејавамо! Само то треба свагда предъ очима човекъ да има, да све што знамо и имамо одозго да долази, тако незабора-вляйте нигда ово!“ рече Тета-Клоя са свимъ озбиљно.

„Добро, я већъ мыслимъ, да ово дана Тому позовемъ,“ рече Бока. „Тета-Клою, гледай дакле шта ћешъ радити, алъ тако, да се онъ чуди и нека се наведе за двојцу.“

„Да, да, за цело,“ рече Тета-Клоя узклицавајући!

„Вы ћете видити господару, да ће се онъ дуго сећати нашегъ вла. Сећате лъ се јошъ оне гостбе, којомъ смо почастили генерала Кнокса? Умало што се ни самъ тада съ госпођомъ завадила. Я управо незнамъ шта оћею овда и онда госпе. Мене потребују и за свашта морамъ я да одговарамъ, па и опетъ се оне оће да мешаю у мое послове. Я самъ є напоследку разлютила и рекла самъ неповольно: госпо! погледайте ваше беле и нѣжне прсте, сяће прстенѣмъ, кои су као кринъ на комъ капля росе сян, а погледайте мое незграпне дебеле руке. Но не мислите, да є мене господъ за куйнске послове, створио, а васъ у соби текъ да седите? Да я

самъ управо ово у лютини изрекла господаръ Боко.“

„А шта е казала мати?“ питаше Бока.

„Како! шта е казала? Она ме е смешени се погледала нѣнимъ великимъ, лепимъ очима и рече: „Дакле, Тета-Клою, я држимъ ты право имашъ. Она бы ме требала, да удари по глави, што самъ тако горопадна была; но тако е: мени ненде ништа одъ руке, кад' видимъ украшену госпу у куйни.“

„А, ты си тада ономъ гостбомъ осветла-ла образъ,“ рече Бока.

„Да л' е истина? Я самъ онай данъ стояла за врати обѣднице. Я самъ видила моимъ очима, да е трипутъ генералъ пружао таньиръ за Паштету и да е казао:

„Знайте, за цело госп. Шелбій да имате особитог' кувара.“ — „Господару, я самъ се заиста понела, кад' самъ ове речи чула.“

„И генералъ е знао, шта то значи куваниѣ,“ настави Тета-Клоя, почем' се гордо исправи. „Генералъ е врло красанъ човекъ. Онъ е одъ неке знатне породице у старой - Виргини! Онъ зна шта е добро. Да, за сваку Паштету треба зачина, но каквог' и колико? Генералъ зна, ал' и я знамъ.“

Младый господаръ Бока, као и свако дете, кад' се наеде, ни е мого ни залогая више да узме, већъ е посматрао вунене главе и светлеће очи на страни стојећи гладны' Црняца.

„На! Мойсило и ты Петре,“ рече онъ, пружаюћи имъ замашне залогае; Оѣте л' іошгышто? Айде Тета-Клоіо, изпеци имъ кои колачъ.“

Бока и Чича-Тома одоше, и посадише се у угаль оцака, а Тета-Клоя часъ е пунила уста свог' найманѣг' дѣтета коє е на рукаха држала, а часъ своя, часъ пакъ давала е Мойсилу и Петру подобре залогае, кои се подвукосше подъ трпезу, да тамо еду и оно мало детенце овда и онда несташно за прстиѣе ножне вуку.

„Одлазите!“ викаше мати удараюћи по трпези, подъ коіомъ се жуборило. „Заръ не можете мирни быти, кад' долазе бели люди да васъ посѣте! Заръ мирни, неѣте да будете? Ил' се болѣ владайте ил' ѣу васъ по одлазку господара Боке затворити.“

Шта е она съ овомъ ужасномъ претнѣомъ хтела да каже, тешко се може разяснити; доста то, да они мали ѣаволани ипакъ мировалини су.

„Не, не,“ рече Чича-Тома, „те се лудости нѣима не могу опростити.“

Сад' се извукоше деца исподъ трпезе, коіи лица и руке были су умазане шеѣеромъ, па почеше оно мало дете цмахати.

„Одлазите! рече мати, одбияюћи натрагъ нѣнове вунене главе. „Та вы сте се умазали. Одлазите и умите се.“ Ово е она говорила съ некомъ опоменомъ, коя е ужасно ечала; но децацы непресташе одъ смей, а она ии на полѣ изиюри, гдѣ текъ на ново почеше да вичу.

„Да л'сте јошъ гди видели тако рђаве деце?“ питаше Тета-Клоя, утирући некомъ мокромъ крпомъ лице свог' на сили детета; и кад' се детету лице засия, посади га на крило Чича-Томино, а она стане све уредъ поставлати. За време свега тога дете е оно мало на сиси Чича-Тому часъ заносъ вукло, часъ по образу га миловало, а часъ масне своје ручице у њгову вунену косу укопавало; и ово се Чича-Томи допадало.

„Ни е ли ово красно девојче?“ рече Чича-Тома, почемъ дете према себе управце држаше, да е посматра. После е узме на кркаче и стане съ њоме скакати и играти, а Ђока међутимъ стане га марамомъ виаи и тући. Мойсило пакъ и Петаръ дођоше и мумљали су као медведи и за њима трчали докъ наипосле Тета-Клоя на њи неповиче, да јој сва глава одъ вике зазуи. Но будући да се е ово свакиј данъ догађало, као што е и сама признала, то они ни у дулведу,*) већ продуже своје веселѣ дотле, докъ се неуморе и сити навичу и наскачу.

„Но, сад' е већ доста,“ рече Тета-Клоя, која некакву грдну орманину за спавањ извуче, „ајде Мойсило и ты Петре, вуците се овамо;

*) Дулве ду, у обичномъ говору, као: я говоримъ, а онъ ни у дулведу; или я говоримъ, а онъ и нешумена.

еръ оѹемо сад' да држимо скупштину (Meeting-Misting).

„Ахъ, мати, мы ни смо дремльиви. Та и мы бы седили при скупштини. Скупштина є нешто лепо. Нами се допада.“

„Немой, Тета-Клою,“ рече господаръ Бока, „тури га унутра,“ а притоме яко и самъ одапре ногомъ и ону незграпну орманину одтури.

Сад' се присутствующи преобрате у одборъ, и чинише наредбе за скупштину.

„Я не знамъ шта ѹемо за столице радити“ увераваше Тета-Клоя. Будући пакъ да се у колеби Чича-Томиной ни є скоро скупштина држала, то се могло надати, да ѹе се ова забуна збогъ столица, уклонити.

„Старый є Чича-Петаръ ове неделѣ сломно обадве ноге одъ оне найстарие столице,“ примѣти Мойсило.

„Оѹешъ нѣи? Я бы се опклдила, да си є ты пребио,“ рече Тета-Клоя. „То є твоє масло.“

„Она ѹе веѹъ моѣи стояти, ако се на дуваръ наслони,“ рече Мойсило.

„То онда несме више Чича-Петаръ на нѣой седити, ерѣ се онѣ све єднако люля и помиче кад' пои. Тако се є помницао ту преѹе по свой колеби,“ рече Петаръ.

„О благо небо, то дакле управ' онѣ треба на нѣой да седи,“ рече Мойсило, „кад' започне да пои: „*Придише свяши и грѣшници, услы-*

шаши падениє мое! — и потом' нек' се предметне.“ — Говорећи ово Мойсило, маймунски є сасвимъ подражавао старомъ Чича-Петру, кои є крозь носъ пою и люсне на землю да јошъ већма увелича позориє.

„Вуци се овамо, па буди пристоянъ!“ рече Тета-Клоя. „Срамъ те было!“

Но Господаръ Бока смеяо се, па рече: „Мойсило є права шалвивчина.“ И тако видило се да сва опоминаня майчина ништа непомогоше.

„Но, Старче,“ рече Тета-Клоя, „доваляй бурадъ.“

Међутимъ доваляю се два празна бурета преко који се даске мету и тако се преправе за скупштину учине.

„Господаръ Боко, вы читате врло лепо, ел' да ћете кодъ насъ остати и читати намъ;“ рече Тета-Клоя.

Бока радо саизволи; еръ дете нѣгову година на свашто є готово, а особито на оно, што му неку важность дає.

Соба се за тилый часъ напуни лицама старимъ и младимъ, мушкимъ и женскимъ. Сад' започне безазленный жуборъ о различнимъ предметима, као: Одкуда старой Тета-Салики ново црвено главе покривало, и како є то могло да буде, да госпоя да Ђлки мусулинску на бобице аљину, и како є, на ту мысао дошао господаръ Шелби, да мрко ждребе ку-

пи, коє ће притяжанне, изредношћу своіомъ да увелича.

Неки одъ дошавшии на посѣту, были су одъ у облыжности живеѣиїи породица, кои су дозволенѣ добили, да могу у скупштину доћи. Они су различите гласове донели, о догађаима ньновы' обиталишта кои су гласови исто онако съ нестрпеливошћу саслушавани, као што то бива, кад' се какве новости у вышымъ круговима слушаю.

После некогъ времена почне се пояти, и сви су присутствующи очевидно узхићени были. Ту ништа несметаше, пояню овомъ, пани оин, кои су крозь нозъ появи. Речи, коє се кадкадъ чуше быле су изъ общепознаты' црквены' Химна, коє се у томошньимъ црквама пою, а кадкадъ чуше се дивлѣгъ и не са свимъ опредѣлительногъ свойства. Страна една, коя є съ великомъ силомъ пояла, была є ова пѣсма:

На бойномъ полю умрети,

На бойномъ полю умрети,

Благо моіой души.

Друга страна опетъ пояла є: „На рѣкахъ вавилонскихъ, тамо сѣдохомъ и плакахомъ“ На онда Ірмосъ: „Свѣтися, свѣтися, новый Єрусалиме!“ и ово є найвеѣма на чувство Црнца дѣйствовало.

Различна советованія и приповѣданія о чинѣнымъ веѣмъ опытима уткана су была съ пѣ-

ніємъ. Седоглава баба, коя веѣтъ одъ вайкаде за никакавъ посо не беше моѣна, стояла е наслонивши се на штаке, па е говорила:

„Добро, децо добро! я се врло радуемъ, да васъ све іошъ видимъ и да ѣу у *славу* *) да поѣмъ; ево я самъ децо готова; я чекамъ, мой е малый завежляй спремлѣнъ и само еану на главу, па као да ѣу накола, коя имаю доѣи овда и онда ноѣу чини ми се, као да топоть коньскій и зврктанѣ точкова чувъ, па зато више пута задуго іи ноѣу изгледамъ. И вы такоѣ децо моя, треба да сте преправни; ерѣ то ние мала стваръ у славу поѣи! То е наймоѣни нешто децо моя! — Вы ништа о томъ незнаете, но оно е нешто чудесно.“

И старо створенѣ посади се опетъ, роиѣи сузе, као тронуѣмъ убѣѣена, а целый хоръ запои:

О Канаану, славный Канаану,

Поѣмо дакле сви у славный Канаанъ.

Господарѣ Бока читаше у слѣдству ове пѣсме на обшту молбу последню главу Откровения; но често е пресецанъ быо рѣчма; „Слушайте само!“ — „Представьте само себи!“ — „Занста е величественно.“

*) Американски робови еднако слуге о обѣтованой земљи (Канаану), да ѣе се негда избавити изъ робства, па зато найрадше читаю и слушаю Откровения Іоанова (Апокалипсисъ.)

Бока кога е мати у вѣрозакону воспытала, кад' кад' е съ похвале пуномъ озбиљношћу примѣтбе собственне чинио, збогъ чега му се омлаѣна чуѣаше, а старежъ га благосиљаше, и сви су тог' мнѣнїя были, да ни свештеникъ болѣ толковати не бы мого.

Чича-Тома е было, што се вѣрозаконны стварїи тиче, у цѣломъ сусѣдству као нѣкій патриархъ. Одъ саме природе было е нравственъ; притомъ душевно е вѣрма изображенъ было, одъ нѣгови парняка, па зато е свако на нѣга очи са страхопочитанїемъ управляло, као на неког' свештеника. Простосрдечна и искрена опомянїя нѣгова занста бы и вышег' воспитания люде задовольила. Но кад' се е Богу молило, особито се е отликовао. Ништа ни е могло трогателно-усрдїе, детиню озбиљность нѣговы молитви надвисити, коє сунекымъ точкама изъ св. писма уткане были, и коє е само нѣму свойствено было и као безъ да е онъ и знао изъ уста му излеташе. Едною речю нѣгова е молитва тако чудесный упливъ на слушатель имала, да су е ови свагда са сакрушенимъ срцемъ слушали.

Докле е овай угледъ у колеби Чича-Томиной траю, сасвимъ се овомъ противанъ у дому нѣговог' господара свршавао.

Робскій трговацъ и господаръ Шелбій седели су упредозначеной обѣдницы за трпезомъ, коя е артияма и другимъ окрутомъ за писанѣ покривена была.

Господаръ Шелбій брояо е неколико све-скіи банкнота, и кад' ии е већъ преброяо, пружао е онда робскомъ трговцу, кои ии е такође преброяо.

„Све е исправно“ рече трговацъ, „но сад' подпишите ово овде.“

Господаръ Шелбій шчена брзо писмено продае и подпише, као, кад' човекъ 'ити, да не-приятно што 'сврши и одгури исто заедно съ новцыма. Халай извуче изъ неке сасвимъ изношене записнице (Briefstafche) писмено, погледн исто, и ружи га онда господару Шелбию, кои га съ некимъ троненѣмъ угушене скорости прими.

„Но, сад' е већъ стваръ свршена,“ рече трговацъ дизајући се.

„Свршена!“ повтори госп. Шелбій и узда-не тешко одъ срца, на рече јошъ еданъ путъ „Већ е свршена!“

„Види се као да ни сте! сасвимъ задоволь-ни,“ рече трговацъ.

„Халаю,“ настави госп. Шелбій, я се на-да, вы ћете се опоменути, да спем мти вашу честну речъ дали, да Тому нећете препро-дати, докъ недознате, у какве га руке предате.“

„Та вы сте то исто сами чинили господа-
ру,“ рече трговацъ.

„Обстоятельства су ме на то принудила,
као што вам' е познато,“ рече госп. Шелбій
гордо.

„Дакле, вы добро знате, да и мене могу
обстоятельства принудити,“ настави трговацъ.
„Но ипакъ я ђу се старати, као што најболѣ
знао будемъ, да Тому добро наместимъ; а што
се тиче мога поступаня съ нѣме, о том' се не-
брините. Ако ђу Богу и зашто да благодаримъ;
то е, што нигда нисамъ свирѣпъ быо.

О разлаганю и увераваню трговца о своимъ
преѣшнимъ основима, видно се е господ.
Шелбій, да ни е сасвимъ задоволянъ; но буду-
ћи да му никакве утѣхе неостаде, одпусти
трговца съ миромъ да оде, а онъ самъ, као
очайникъ запали смотку (Cigarre).

ГЛАВА ПЕТА.

*Каква се чувства иораѣаю уживомъ
пришяжаню при иромени своїи при-
шяжаш еля.*

Господаръ и госпоа Шелбій отишли су у
свою спаваћу собу. Онъ се одмараше угодно
на столицы съ наслономъ и разгледаше писма,
коя су съ поштомъ оно после подне дошла, а

она стаде предъ огледаломъ разплетати свое уменшио оплетене витице, кое іой є блица опле-ла была; єрѣ кад' є смотрила бледо лице и одъ плача подбуле очи свое служительке, дозволи-ла іой є да иде да спава. Док' се є овако она съ витицама забавляла, падне іой на паметъ раз-говоръ онай, кои є съ девойкомъ оно ютро има-ла, па се окрене мужу своемъ и безбрижно рекне:

„Да, безъ шале, Артуру, каква є оно про-ста неотесана людина была, што є данасъ за ручкомъ было?“

„Онъ се зове Халай,“ одговори Шелбій, окренувши се доста неугодно на столицы и очи упревши яко у писмо.

„Халай! Па кое онъ, и ако смемъ запыта-ти, шта ће?“

„Човекъ, съ коимъ самъ нека посла имао кад' самъ последний путь у Натхецу было,“ ре-че Шелбій.

„Па зарѣ є зато онъ тако слободанъ, да овде, као код' свое куће обѣдує?“

„Я самъ га позвао; имамъ съ нѣмє неке рачуне да расправимъ.“

„Не тргує ли онъ съ роблѣмъ?“ запыта го-споя Шелбій, коя неку смуѣеность у обхоѣеню свога мужа спазн.

„Е, любезна, одъ куд' ти опеть то дође на паметъ?“ пыташе онъ погледани є.

„Та Ђлица ми дође данасъ после подне плачући и запеваюћи. Она ми рече, да тај човекъ тргуе съ роблѣмъ, и да е чула, како се съ тобомъ погађао за нѣно дете — оно смешно паче.“

„Тако?“ рекне господ. Шелбій, па се загледа ипакъ у писмо и непримѣтивши, да га наопако држи.

„Све едно, пре ил' после изаћи ће на видикъ,“ помисли онъ у себи.

„Ј реко Ђлицы, да е она смешна,“ продужи госпоя далѣ безъ да е престала косу своју намештати, „ел' да нећешъ съ нѣме више посла никаква имати. Та я знамъ, да ты нигда на то ни помислио ни си, да и кога одъ напѣи омлађи продаешъ, — а особито таквомъ чо- веку.“

„Све е то добро, Емилија, тако самъ свагда осећао и говорио; но ево сад' мои послови тако стое, да ми се другчие неможе. Ј љу морати неке одъ моји омлађи продати.“

„Оной стрвини? То е немогуће! Шелбій, то се ты само шалиши.“

„Жао ми е, да ты морамъ казати, да се не- шалимъ,“ рече господ. Шелбій. „Ј самъ санз- волно да се тома прода.“

„Шта, нашег' Тому? Оно добро, верно створенѣ? — Твог' у свачем' одданог' јошъ одъ детниства слугу. Шелбій, та ты си обе- ћао, да ћешъ му слободу поклонити. Ты си се

са мноѡъ о томъ вальда сто пута разговарао. Е, садъ веѣъ могу лако веровати, да ѣеиъ и малогъ Харриѡ да продаиъ, оно едииче, кукавне Блице!“ рече госпоя Шелбѡй гласомъ жалостно гнѣвливымъ.

„Е, кадъ си веѣъ рада све да знаиъ, — тако е. Я самъ санзволю, да се Тома и Харриѡ прода, и я незнамъ збогъ чега самъ за служио, да ме као неко чудовиште сматраиъ, заръ зато што я ово чинимъ, кадъ то сви свакѡй данъ чине.“

„Алъ зашто, да измеѣу свиу, банъ нѡи избереиъ?“ рече госпоя Шелбѡй. „Збогъ чега нѡи управъ да продаеиъ, кадъ веѣъ продавати морати?“

„Еръ за нѡи ми найвише дае; ето то е узрокъ. Я бы мого другогъ ма кога продати. Истый ми е човекъ лепе новце давао и за Блицу, ако ти е можда по вољи.“

„Несретникъ!“ повиче жестоко госпоя Шелбѡй.

„Я га ни чути хтео ни самъ изъ инпрѣниѡ према теби; дакле повѣри ми.“

„Драгѡй мой супруже,“ рече госпоя Шелбѡй мало къ себи дошавиѡй, „опрости ми.“ Я самъ мало напрасна была, еръ ни самъ се тако чему надала; но ты ѣеиъ ми зацело допустити да за ова бедна створениѡ одну речъ рекнемъ. Тома е благородна срца, веранъ, и ако е црниъ.

Я сама уверена, да бы онъ радо свой животъ за тебе дао.“

„Я то све знамъ, ал' шта помаже? Я другиче немогу чинити.“

„Зашто да се непринесе жертва у новцу? Я љу радо пристати. Ахъ, Шелбій, я сама рада была, да као христянка према овимъ бѣднымъ, простосрдечнымъ и зависеѣлымъ суштествамъ мою христянску дужность испунимъ. Я сама се за нѣи старала, нѣи обучавала, нѣи пазила и одъ толико веѣхъ година за све нѣинове и найманѣ туге и радости знала.“ Та како одъ садъ меѣу нѣи да изиѣмъ, кадъ ин продаемо збогъ мале и гадне добити тако верногъ и врстногъ човека, сиромашка Тому, кои ѣе се морати одъ садъ свега оногъ дучити, чему смо га обучавали, да люби и уважава? Я сама челядъ нашу у дужностима према породицы, у дужностима према родительима и децы, у дужностима супруга и супруге обучила. Како љу моѣи нѣима доказати, да насъ све дужности, све свезе, ма оне како свете были, невежу, ако е о новцыма речъ? Я сама съ Ёлицомъ о нѣиномъ детенцету говорила, о дужности нѣиной да као христянка и мати, надъ нѣиমে лебди; а шта љу садъ да кажемъ, кадъ га одъ нѣи цешашъ, нѣигово тело и душу, простачини едной и нечовеку продавшъ само, да нешто новца заштедишъ? Я сама іой казивала, да е душа една претежня одъ свегъ блага на свету; шта ѣе

она одъ сад' о мени мыслити, кад' іой дете продаемо? продаемо, гдѣ ѣе зацело тѣломъ и душою пропасти!“

„Мени е жао, да ты тако ту стварь узимашъ Емилија,“ рече господ. Шелбій, „и я почитуемъ та твоя осеѣаня, и ако ін у целомъ пространству нѣовомъ делити немогу. Но ево ѣу ти торжественно казати, да све то ништа непомаже; ерѣ се и незнамъ другче помоѣи. Я ти ни самъ хтео да кажемъ, Емилија, но сад' ми неостае другче да чинимъ, осимъ или нѣи двоѣ да продамъ, или све друго, кое притяжавамъ. Халай има неко потраживанѣ одъ мене, кое я съ места морамъ плаѣати, па ако неучинимъ, то ѣе онѣ за тай дугъ све узети. Я самъ се побринуо, довняо, и узаймљивао, па и опетъ уцена за нѣи двоицу е нужна, да се рачунъ измири. Халаю се допало дете; и онѣ другче ни е хтео, да се стварь сврши. Како бы ти онда было, кад' бы морао све продати?“

„Госпоѣ Шелбій, была е као окаменѣна. На последку оде натрагъ къ огледалу, покриве лице рукама и одъ еѣаня се готово зацени.“

„То е права проклетина божия, што на овомъ роблю лежи,“ рече она после едне почивке. „Горка, горка проклетиня; проклетиня и на господарима и робовима! Я самъ права будала была, коѣ самъ себи уобразила, да ѣу моѣи одъ нечег' сасвимъ худог', нешто добро произвести. Да се роблѣ подѣ законни-

ма, као што су наши држи, сматрала самъ я за грѣхъ. Овако самъ јошъ као дете мислила, а као госпоја јошъ и већма; па самъ за цело држала, да ћу моћи оно зло положенѣ моји робова поправити, добротомъ, старанѣмъ, и обучавањемъ; едномъ речју тако станѣ нѣ ово побольшати, да буду, као и слободни! — Башъ самъ я была будала.“

„Госпо, ты ћешъ готово да будешъ Аболициониста!“ *)

„Аболициониста! Кадъ бы Аболиционисте знали све, што я знамъ, они бы онда текъ говорили! Ты и самъ знашъ, да я нигда робство одобравала ни самъ, нити самъ, да га притяжамъ.“

„У томе избегавањъ многе смирене и мудре люде. — Неопоминѣшъ ли се јошъ проповѣди, коју в Господ. Б... ту пре у недѣлю говорио?“

„Я за такве проповѣди нећу ни да чуемъ; я бы желила, да се нигда више Господ. Б... у нашої цркви и непокаже. Свештеницы можданемогу овомъ злу помоћи — немогу га искоренити — но могли бы га бранити***) мени сваг-

*) Аболиционисте называю се они, кои су безпрекословно за робове.

**) И заиста было в проповѣдника Англичанскогъ вѣроисповѣданія, кои су робство проповѣдима своимъ бранили.

да такво што видило се, да е противу здравога разума, и я мыслимъ, да и ты као и я ништа много о той проповѣди држати нећешъ.”

„Тако е“, рече Шелбій „проповѣдници по-негда упуштаю се о онимъ стварма да говоре о којма се мы бедни грѣшници нигда усудити несмемо. Духовенство небы требало да-лѣ да се упушта, одъ насъ миряна, кои збогъ многог’ кое чега очи морамо, да затворамо. Ово е известно. Но сад’, любезна моя, я држимъ, да си увидила нужду, и да я другче чинити немогу.“

„О да, да!“ рече госпоя Шелбій, замысливши се и стане свой златанъ сѣтъ (часовникъ) обртати. „Я украса немамъ одъ велике важности, рече она замысливши. „Но вальда бы овай сѣтъ што помоћи мого? Онъ е негда много вредно. Само да могу Бличино дете избавити, то бы я све, што имамъ, пожертвовала.“

„Жао ми е и врло жао Емилиа, да ты ту стваръ тако къ срцу примашъ; а поправи-ти се неможе. Писмено продае већъ е у рукама Халаэвим’, и благодари Богу, да јошъ и горе изпало није. Овай е човекъ мого мене сасвимъ да упропасти, я самъ се искобе-ляю. Кад’ бы ты овог’ човека тако познавала, као што га я познаемъ, ты бы Богу руке дигла и благодарила за наше спасение.“

„Заръ е онъ тако неумолимъ?“

„Та башъ ни е тако свирѣпъ, но човекъ безъ срца, ладанъ, безъ призрѣнія и поминования, као смртъ или гробъ. Онъ бы и рођену матеръ свою продаю, кадъ бы му се доброплатило — безъ да бы ѿой онъ збогъ тога и какво зло пожелно.“

„И таквомъ ниткову, добрый, верный Тома и Ђличино дете у руке да падне?“

„Любезна моя, и мени е самомъ ово тешко; чисто немаримъ ни да помислимъ. Халай е навалио, и већ сутра оће да ѿн одводи. Ја ћу пре зоре да изиђимъ; еръ ни е ми могуће да очима видимъ кадъ Тому поведе, а за тебе бы такође болъ было, да се ма кудъ извезешъ на и Ђлицу са собомъ поведешъ. Некъ се сврши стваръ ова, безъ иђногъ присуства.“

„Не, не“, рече госпоја Шелбій, „я никако нећу да саучастница или помоћница ове свирѣпости будемъ. Ја ћу бедногъ, старогъ Том-Богъ некъ муе у помоћи — да посѣтимъ. О Ђлицы несмемъ ни да помислимъ. Некъ намъ Богъ опрости! Шта смо мы учинили, да насъ ова нужда снађе!“

Савъ е овай нѣновъ разговоръ неко преслушкивао, о коме они ни помислили нису.

До нѣнове собе у којој су се они разговарали, была е друга доста пространа соба, у коју се могло съ поля изъ ходника ући. Кадъ е госпоја Шелбій Ђлицу одпустила, дође овой, на паметъ она соба. Она се у истой

сакрие и мете уво, на клучаницу тако, да јој се ни една речъ одъ њиовогъ разговора измакла ни є.

Кадъ већъ разговоръ престане, све се уталожил, оде она предосторожно оданде. Бледа, дрктајући, са стиснутимъ устнама и порушенимъ чертама лица, ни налику ни є изгледала ономъ кроткомъ боязливомъ створу, као пређе. Предъ вратма свое заповѣднице стояла є едно магновенѣ и руке є къ небу плачући дигла. По томъ оде у своју собицу. Собица є њѣна была у истомъ спрату у комъ є, и њѣне госпоє была. У њој є било приятно єрѣ крозъ прозорѣ свагда сунце у нутра сияше, гдѣ є она обданѣ седила, певајући при шву; ту се такође могла видети полица на којој су књиге и различите маленкости, коє є она о благимъ днима на поклонѣ добијала; па и єданѣ простѣ орманѣ, у комъ є аљине свое држала; — на кратко, ово є была њѣна постойбина и заиста до оногъ тренутка срећна. Но тамо, на кревету, спаваше беззлобно њѣно єдинче, коврѣастомъ косицомъ преко безбрижногъ лица покривено, ружична му устанца у пола отворена била, маюшне, но пуначке ручице свое бацило є по покривки, и любко смешенѣ на лицу му се разпростираше.

„Сирото моя“, рече Ђлица, ты си пр ано, єдинче мое!“ Но майка ће те опетѣ зато избавити.“

Ни суза пала ние на постелю; ерѣ у овакомѣ яду нерони срце обичне сузе, већъ кржаве. Она шчена у овакомѣ станю листакъ артие и перо, и стане брзо да пише:

„Ахъ Госпо, уважаема госпо, немойте ме за неблагодарну да држите — немойте рѣво о мени да мыслите — я самъ све чула шта сте вы съ господаромъ говорили. Я ѣу да покушамъ мое единче да избавимъ. — Вы ме нећете осуѣивати! Некъ васъ Богъ благослови и Богъ некъ вамъ у свачему наспори, за вашу доброту!”

Почемъ е хитно листакъ савила, напише на нѣму надписъ, па онда одма изабере за себе и дете јой альине, које у мараму јдну мете и око себе опаше.

И ако е у овакомъ страу была, опетъ зато ни е съ ума смѣла, да за дете неке и грачке спреми, па и плавогъ е папагая изъ кабеза извадила, да дете забавля кадъ се пробуди.

Стало е труда, докъ е дете пробудила, но кадъ оно устане види, да мати шеширѣ на главу меће, и да е некомъ марамомъ опасана.

„Куда ћешъ мати”, питаше дете, кадъ се она до кревета приближи, са альиницомъ и капицомъ.

Мати му се јошъ већма приближи и по гледи му тако озбиљно у очи, да е оно одма погодило, да се е нешто необично случило.

„Бути Харрій“, рече она, „неговори гласно, ерѣ ће насъ они чути. Дошо є зао еданѣ човекъ, да малогъ Харрія долеко у мракъ одъ майке му однесе; но майка те дати неће; она ће мало своє чедо да обуче, капицу му на главу мете, па съ нѣме да бежи, да га гнусный човекъ неузме.

Говорећи ово, обуче она дете, узме га у наручја па му шапне, па уво да ћути, — отворивши врата одъ спољашнѣгъ ходника (веранде) и измакнесе.

Была є ноћ ладна, и небо звездама-обасуто, и мати завне у дебелу зимску мараму дете своє, кое є одъ страѣ сасвимъ — умукнуло и о врату јој висило.

Бруно, маторо и велико неко псето изъ Ниле-Фундландіе, кое є предъ кућомъ лежало подигне се јасно режући, кадъ му се она приближаваше. Она му се тијо јави и псето кое є она миловала и съ нѣме се играла, машало є репомъ и за нѣомъ ишло, и ако ние ову ноћну раходку (*Nachtpromenade*) добро разумевало, поглѣдало є часъ на кућу а часъ на Ђлицу, докъ не дође она до прозора Чича Томине колебе, гдѣ стане Ђлица, и тијо лупне у окна.

Часови молебствія, кои су у скупштини збогъ поянја дуго трајали, и ако су се сви учасници истогъ кућама разишли, опетъ зато неспаваше Чича Тома и нѣгова супруга.

„Благій Боже, шта е то?“ повиче Тета-Клоя, и скочи па брзо закрильникъ одъ прозора повуче. Живота ми мога, ово е Ёлка. Обуци се скоро. Ево овде е такође и дртый Бруно! шта то значи? Я идемъ, врата да отворимъ!”

Она ово и учини. Но кад' танку свеѣицу Чича-Томабрзо запали, удари знака одъ свеѣе на порушено лице, на црне плаовите очи бегунице.

„Богъ те помого! Како ты изгледашъ Ёлка? Да ни си болна, ил' да ли се ни е што догодило?“

„Я оѹ одавде съ дететомъ да бегамъ, господаръ га е продао.“

„Продао!“ заѣчи одъ обоѣ одѣкъ, и руке горе одъ чуда дижуѹи.

„Да, продао!“ одговори Ёлица силно. „Ясамъ се скрила овог' вечера у ону собу поредъ госпоине, и чула самъ, како е господаръ госпои казивао, да е Харрия продао, па и васъ такође Чича-Томо, обадрвоѣ едномъ трговцу, и да ће данасъ рано господаръ некуд' да изиѹи, докле васъ трговаць неодведе.“

Тома е за цело време овог' разговора стояо са отворенимъ устма, као 'да то онъ сая. Полагано, кад' е веѣъ смысао речи дознао, нагнесе на свою стару столицу и спусти главу.

„Нек' нам' благій Богъ буде мплостивъ

и нек' насъ помилюе“ рече Тета-Клоя. „Ахъ то се мени чини да ни е истина! Шта е онъ учинио, да га господаръ продае?“

„Онъ ни е ништа учинио, нит' га е онъ збогъ тога прадао. Господаръ га одъ свое волѣ непродае, а госпођа, ахъ она е свагда добра и милостива. Я самъ чула, кад' га е за насъ молила, но онъ їой рече, да га онай у рукама има, и ако му неисплати, као што онай оће, морао бы све што има продати. Трговацъ му е яко за вратъ стао, и господаръ каже, да му е жао, но да се помоћи другче неможе; но госпов, ахъ само да сте е чули! Ако она ни е Христьянка и аиѣо бојин, то ни е ни една. Я самъ безбожна девойка, која е оставлямъ, но я се незнамъ другче да помогнемъ. Она е сама казивала, да е душа една више вредна, него цео овай светъ, а ово дете има душу, па ако га одъ мене одвое, ко зна, шта ће изъ нѣга бити. Сад' я ово овако за право налазимъ, но ако е неправо нека ми Богъ опрости, еръ га я одъ мене одвоити недамъ.“

„Но, старче“, рече Тета-Клоя, „зашто и ты неидешъ? Вальда оћешъ да чекашъ, да те одвуку низъ воду, гдѣ Црньце тешкимъ радомъ и глађу море? Я бы радие умрла, нег' да тамо идемъ. Ты имашъ їошъ времена иди съ Ёлкомъ. Имашъ Пассошъ да идешъ

и да се вратишъ, кад' ти е воля. Айде брже, я ъу ти све спремити."

Тома подигне лагано главу, погледа скорбно, но ипакъ кротко око себе, па рече:

„Не, не. Я неѡу да идемъ. Нека иде Ёлица, она има право! То бы было противу нарави, да она овде остане. Но ты си чула, шта су они казали. Кад' већъ я проданъ быти морамъ, или све друго, то пусти некаме проададу. Я мыслимъ, да такво што свагда подносити могу, као и остали!“ Но ипакъ док' е онъ ово овако говорио, ецао е, као да су га грчеви спопали. „Мене е господаръ свагда н-свом' месту налазио. Я нигда мою верность погазио ни самъ, и я неѡу мой Пасошъ протаву мое речи, да злоупотребимъ. Болѣ да мене едног' продаду, него да я побегнемъ, па онда мораю све да продаю. У томе нетреба господара худити Клоіо, онъ ће се старати за тебе и бѣдну.“ —

Сад' се окрене къ суровой постельи, малы' вуноглава, гласъ му умукне и онъ се наслони на столицу покривши лице широким' своимъ рукама. Тепики, подтмули уздиси измакоше се изъ прсию и грозне сузе капляху му измеѡу прстию на землю; Сузе, кое само у мртвачкій сандукъ каплю првороѡенца, кое теку надъ дететомъ у колевцы кад' га ропацъ стегне. — Майко, ма да си коя ты ћешъ осећати мученѣ нѣгово! — па была у свили обучена ил' дра-

гимъ каменѣмъ обасута или сиромашнымъ ри-
тама умотана, сви мы осеѣамо кадъ намъ до-
ѣ велика нужда и скорбь у животу еднаку
бѣлю; бѣля срца у свакогъ в равна.

„Садъ само слушайте, я самъ видила му-
жа мога текъ данасъ после подне“, рече Ђлица
стоѣћи на прагу, „я тада јошъ незнадо шта
ће ме снаћи. Онъ ми рече да вѣћ до край-
ности уцвелѣнъ и да ће морати, да бега. По-
кушайте, те му о мени јавите. Кажите му да
самъ одбегла и зашто, и да оћу да покушамъ,
Канаду да нађемъ. Уверите га о мојој пре-
ма нѣму любви и кажите му па ма ако га
нигда више и невидимъ —“ она се за едно
магновение окрене; потомъ се опетъ обрне и
дода задавлююћимъ гласомъ: „Кажите му,
нека само свагда добаръ буде, и мы ћемо се
опетъ ако нигди а оно на ономъ свету видети.“

„Викните Бруна унутра и затворите за
мномъ врата“, рече она, „сирото животно ово
не сме са мномъ ићи,“

Јошъ неколико последњи речи и суза,
јошъ неколико простачки здравица, благоси-
ляња и желя слѣдовало в, па онда поити она
оданде сасвимъ мирно, зачуђено и уплашено
дете своѣ рукама чврство загрливши.

ГЛАВА ШЕСТА.

Проналазенѣ.

По дугомъ разговору, кои су оно вече господаръ и госпоѣ Шелбій имали, доцне легну, па зато сутра данъ доцне, као и обично устану.

„Незнамъ шта ради Ђлица!“ рече госпоѣ Шелбій, почем' е већъ неколико пута за звонце повукла.

Господаръ Шелбій стояше предъ огледаломъ и оштрио е свой бриячъ, кад' ал' врата се отворе и еданъ боядисанъ дечко съ водомъ за бриянѣ унутра уѣ.

„Андро“, рече му госпа, „иди до Ђличини врата и кажи јој да самъ већъ трипутъ да она доѣ звонила. — Сирота!“ — рече она удишући у себи.

Андро се врати врло брзо натрагъ съ избеченым' и зачуѣным' очима.

„Господару, госпоѣ, Ђљина е фиока са свим' отворена и ствари су разбачене, я мыслимъ, она е отишла.“

Ово одма поверуе господаръ Шелбій и супруга му, па повиче онъ:

„То е онда зацело она предвиђала, па е одбегла.“

„Хвала Богу!“ рече госпоя Шелбій. „Я се надамъ, да е то и учинила.“

„Жено, ты говоришъ, као да ни си при себи. Занста, то ће нешто красно за мене да буде, ако се обистини. Халай е примѣтно да самъ се я съ продаіомъ овог' детета затезао, па ће мыслити, да самъ се я споразумевао и нъой на руку ишо, да побегне. То се мое чести тиче!“ И господаръ Шелбій брзо изађе изъ себе.

Одъ прилике четвртъ часан све се по кући узтумара, пытаюћи едно друго. Само е една особа была, која бы целу стваръ на видикъ изнети могла, па она е ђутала, и та е была Тета-Клоя врховна куварка. Она е ђутала и суморног' лица была, као да іой се айтежіи каменъ на срце навалио, па е готовила свой доручакъ, и као да она ништа о том' метежу незна.

За тилии часъ посадише се десетакъ црне деце, као гаврани, на кровъ ходника и свакій се одъ нѣи съ томъ намеромъ попео, да страном' господару нѣгову несрећну судбу саобшти.

„Онъ ће сад' као бесанъ доћи“, рече малий Андра.

„Да л' ће псовати?“ рече малий Яша.

„Да богме да ће; еръ онъ зна да псу-настави вуноглавий Мандій.

„Ясамъ га юче чуо кад' е обѣдовао. Я самъ се сакрио и сваку самъ речъ чуо.”

Кад' Халай на последку съ надпетицама (мамузама) на чизмама дође, буде са свию страна рѣавомъ вѣшћу поздравлѣнъ. Млади бауцы на ходнику, ни су се у свом' очекиваню преварили, да ће да га чуо како псуе и праска. Онъ е тако скоро и силно знао да псуе, да су се сврх' тога не само чудили но и узхићавали, и све око нѣга, но по издалѣ одъ домашая нѣговог' бича, да и неопали, скакаюћи и кикотаюћи по земљи су се ваяли.

„Да ове мале ђаволе уватимъ!” мумљае Халай крозъ зубе.

„Но вы неможете!” рекне малый Андра узклицаваюћи одъ смей, и иза леѣа несрећног' торговца бекелѣни се.

„Я вам' кажемъ, Шелбій, овай посо ни е чистъ“, рече Халай, ушавши хитро у собу. „Мени се чини, да е девойка съ дететомъ побегла.“

„Господаръ Халай, госпоя е Шелбій овде“, рече господаръ Шелбій.

„Я молимъ за опроштенѣ госпо“, рече Халай, и мало се поклони, „но я и опетъ кажемъ да е ово особито нешто. Ђл' истина господару?“

„Господару“, настави Шелбій, „я вам' примѣчавамъ, да вы, ако са мною желите посла имати, да се покажете у обхоѣеню, као племињъ (Gentleman.) Седите господару.

Да господару, я васъ сажалѣвамъ, да є млада жена, заръ раздражена тиме, што є преслушкуюћи или на другій некій начинъ дознала, да ѣу нѣно дете да продамъ, ове ноћи одбегла.”

„Я самъ ову стваръ сасвимъ за поште-ну држао“, рече Халай.

„На што та примѣтба, господару? пы-таше Шелбій оштримъ гласомъ. „Само ако се усуди ма ко о моіой чести да посумня, то имамъ само єданъ одговоръ за нѣга.“

Трговацъ овимъ у своє границе упућенъ, рече мало приятнѣ: „Ово бы за свакогъ чо-века наонако было, да кадъ већ на поштень начинъ погодбу учини, да га овако заносъ вуку.“

„Господаръ Халаю“, рече господаръ Шел-бій, „кадъ я небы мыслио, да вы узрока има-те незадовольнимъ быти, то онда вашъ суро-вый начинъ улазєня у мою собу трпио не бы. Я вамъ само толико кажемъ, да я ни найманъ допустити неѣу, да ми се пребаци, као да самъ я у овой ствари участникъ быо. Меѣу-тимъ я се обвезанимъ видимъ, да вамъ у сва-чемъ на руку идемъ, како да ваше притяжа-нїє пронаѣте, поднашаюћи вамъ мое слуге и конѣ на ваше расположенѣ. Накратко, Ха-лаю,“ почемъ онъ на єданъ путъ гордимъ гла-сомъ говорити престане и своимъ обичнимъ простосердечно рекне, „найболѣ бы было, да вы ову стваръ за тако худу неузмете, єдите

найпре и мы ћемо притомъ већъ разсудити, шта да се ради.”

Госпоѧ Шелбій сад’ устане и рекне, да ѱой нћни послови недопуштаю при доручку да буде, и почем’ некой већъ угодинама Мулаткинњи заповеди, да господаре послужи, удали се изъ собе.

„Старой госпи недопада се вашъ покорный слуга”, рече Халай некимъ несрећнимъ покушенћмъ у повћреню.

„Я нисамъ навикнутъ, да се тако слободно о моѱой госпон говори,” рече господаръ Шелбій сувопарно.

„Я молимъ за опроштенћ, наравно ово е само шала была,” рече Халай усиляваюћи се да се насмеє.

„Има шале, кое ни су приятне,” одговори Шелбій.

„Проклетъ да е онай часъ, кад’ самъ писмено подписао, видишъ, како сад’ носъ диже,” мумлао е Халай крозъ зубе. „Како одъ юче величественъ постаде.”

Нигда падежъ првог’ министра при двору тако живый утисакъ учинио ниє, као што е Томина судба, између нћговы другога. Ово е было обштый разговоръ и ништа се радило ни е у кући или у полю, а да се недоговораше о могућным’ слѣдствама. Ёличино бћгство — кое е на Шелбинымъ притяжанияма безпримћрно —

принело е такође много да обштый метежъ расте.

Црный Самуило, као што га обычно зваше, ерѣ в троинномъ црњи быо одѣ свию другїи на овомъ добру Црняца, разчленно е стварь подробно и основно съ призренїемъ на свое собствено добро здравлѣ, коє бы свакомъ беломъ отечестволюбцу у Вашингтону на честь служило.

„Мрка капа, зла прилика“, рече онѣ са свимъ важно.

„Да, мрка капа, зла прилика“, повтори онѣ „ето Тома оде, дакле наравно место нѣга другїи ѣе Црняцъ доѣи. Тома одяши са углачанымъ чизмама — пасошемъ у цепу — бапѣ као какавъ великїй господинѣ — ко ѣе съ нѣиме? — А не Самуило? — то е управо за чудо.“

„Хей! Самуило! господарѣ те зове, да уватишѣ Била и Ёрїя!“ рече Андра, пресекавши накратко Самуиловѣ самоговорѣ.

„Но, шта е ново деране?“

„Я незнамѣ; но мыслимѣ, вальда зато, што е Ёлка съ нѣнимъ дететомъ побегла?“

„Ты си врло мудро момче!“ рече Самуило маловажно. „Я самѣ то веѣ одавно знао; да Црнѣцы ни су садѣ више глупи.“

„Не, на свакїй начинѣ господарѣ оѣе, да се Билѣ и Ёрїй одма оседла, па да онда я и ты съ господаромъ Халаемъ за нѣомъ идемо у потеру.“

„Боже, башъ е данасъ време!“ рече Самуило. Дакле Самуила зове за тай посо. Башъ ъу видити не ъу л' е уватити а и господаръ нека види, шта Самуило може да учини.”

„Да, оно е тако, Самуило,” рече Андра, „но ты бы болъ чинио, да мало главомъ промучкашъ; еръ госпоя ни е рада да се она увати, па тешко онда твоимъ кудрама.”

„Шта!” рече Самуило, и избечи очи. „Одъ куд' ты то знашъ?”

„Я самъ чуо овог' ютра, кад' самъ воду за бриянъ господару унео; госпоя ме е послала по Ёлку да е зовемъ, да ню обуче. Я самъ се повратио и казао, да е Ёлка побегла, а госпоя на то радостно повиче: Хвала Богу! — Господаръ е рѣаво погледа и рече: „Жено, ты говоришъ, као' да ни си при себи!“ — Но она ъе господара ублажити; зато ти кажемъ, за тебе бы найболъ было, да будешъ на госпоинной страни.

Црный се Самуило стане поглави чешати и озбиљно рассуђавати намицаюћи чакшире по обычаю свомъ, па наипосле рече: „Башъ ништа на овом' белом' свету постояног' нема; я самъ свагда држао, да бы госпоя цео светъ преметула, само Ёлку да нађе,” дода размышляваюћи. „Но она ъе ипакъ казати, да се тражи Ёлка” — рече онъ двоумећи.

„То може она зацело казати,” дода Андра, „ал' теби, као да е сито на очима, па не-

можемъ баръ толико, да видишъ, да госпоя ни е рада, да господаръ Халай Ђлку и нѣно дете увати; па јошъ ћу ти шта више казати,” рече Андра. „Ты бы болѣ чинно, да се побринешъ за конѣ. Да, безъ шале, госпоя е за тебе пытала. Морре будало, ты много оклевашъ, шта се толико леньишъ?”

Самуило одесадъ брзо, да заповесть изврши, и мало затимъ доведе онъ гордо Била и Ђрија предъ кућу, гдѣ ѿи за колаць веже. Халаевъ е конь быо младъ и ватренъ, па е рзао, копао ногама и еднако е трзао уларъ.”

„Хо, хо!” рече Самуило, „вы као да сте дивљи?” и изъ очию вирио му е, несташлукъ. „Ја ћу васъ садъ умирити,” рече онъ.

Место е засењавало велика буква, подъ којомъ е было мали оштри триуголни шишарки. Съ едномъ у руцы приближи се Самуило до коня Халаевогъ, когъ стане глацкати и миловати, и ово га е зајста много муке стало, докъ га е умирно. Затимъ, као да е хтео седло болѣ да намести, па подмете едну малу шишарку подъ седло тако, да и најлакши притискъ одъ седла морао е коня раздражити и узнемирити, безъ да е мого икакву рану, или примѣтний знакъ остати.

„Тако,” рече онъ, па се стане церекати, „садъ е све у реду.”

У овомъ магновению появи се госпоя Шелбий на балкону и да му знакъ рукомъ да

дође бљиже. Кад' се онъ приближи рече му она: „Зашто си толико оклевао? Я самъ ти по Андри поручила да поиташъ.”

„Богъ нек' васъ благослови госпо,” рече Самуило; „Ни самъ конѣ одма мого да поватамъ. Были су отишли Богъ васъ пита куда да пасу.”

„Самуило, колико ћу те већъ учити и опо-
миняти, да уза свашто не изговарашъ: „*Богѣ*
да благослови и Богѣ васъ пиша! и овомъ
подобно? То е грѣхъ.”

„Ахъ, Богъ некъ благослови мою душу,
госпо, я самъ то заборавао, но я одъ сад'
нећу тако што више говорити.”

„Е, Самуило, та башъ си сад' опетъ казао.”

„Е, да, о Боже — то есть я ни самъ
хтео да кажемъ.”

„Ты треба да будешъ већма на опрезу
Самуило.”

„Само ме пустите, да душомъ да'немъ,
госпо; я ћу већъ одъ сад' већма на опрезу
быти.”

„Добро, Самуило; — Ты ћешъ ни са го-
сподаромъ Халаемъ, нѣму ћешъ путъ показати
и слушати га. Пази на конѣ, Самуило. Знашъ
добро, да е Ёрій прошле неделѣ нешто ороноу;
немой дакле да брзо яшишъ.”

Госпоја е Шелбій говорила ове последнѣ
речи полагаано, но съ особитимъ ударцемъ
речин (Betoning).

Самуило узвери очима и као да е казати хтео. „Богъ зна! — Истъ! неговори то!“ повиче онъ, самъ себе на еданъ путъ пресекавши, и уздане тако смешно, да се госпоѣ Шелбій неотично морала свр' тога да насмее: „Да, госпо, я љу на конѣ пазити.“

„Чуешъ Андро,” рече Самуило, почем' се подъ букву врати, „мени неће за чудо бити, ако племичкій конь стане у пропнице скакати и бацакати се, кад' га узседне,” говорећи ово гурне га у страну, као да му е знакъ хтео дати.

„Е!” рече Андра съ изразомъ, да га е разумео.

„Да, ты ћешъ видити, Андро, госпоѣ оће време да уштеди, о ово е ясно за обичног' позорника. Я самъ управ' сад' у нечем' и нъой на руку ишо. Но ты ћешъ видити, само док' се пуге ови коньи, па стану тамо и амо по шуми трчати я мыслимъ, да господаръ неће моћи тако скоро далѣ отићи.

Андро на нѣга исплази езикъ.

„Ты ћешъ видити, Андро,” продужи Самуило, „само, ако се догоди, да господара Халая конь скочи, мы ћемо му одма морати помоћи, и — мы ћемо му помоћи; — да како!”

И Самуило и Андро завале главе натрагъ и стану се гроотомъ смеяти прстъ о прстъ ударајући и на штикляма се одъ усхићеня люляти.

У овом' тренутку появи се Халай у ходнику. Испивши неколико шољица ваљане кафе, дође мало блажји и смешећи се повиче: „Но, момчади, сад' само живо, време да не губимо.”

„А, што се тога тиче, небринте се господару,” рече Самуило, пружајући Халају узду и држећи струменъ (узенгию), а Андра е одрешивао она друга два коња.

У магновеноу, кад' се Халай седла коснуо, скочи му коњ тако високо у пропнице, да му се господаръ неколико стона далеко по земљи откотрля. Самуило приђе, као баяги Халаевог' коња да увати и утиша, ал' коњ како смотри на глави Самуиловой несташно намештено палмово лишће 'ркне па загребе бегати. На ово Андра заръ разумевши онај тайный договоръ, пусти Била и Ђриј, па стане за њима жестоко викати, да ови јошъ већма загребу. Сад' се све узбунѣ. Самуило и Андра трчали су за коњма вичући колико имъ е грло доносило, пси су лаяли, а Микій, Мойсило, Мандій, Фаній и све мале и јошъ недорасле слуге оног' места, обоегъ пола трчали су, плескали рукама и викали изъ гласа.

Халаевом' коњу, који е особито брзъ и жестокъ некиј беляцъ быо, врло се овај догађај допадне, и будући да се е ледине, која се готово едну миљу протезала, и која е опетъ

са свию страна гаевима обколѣна была дочепао: то покуша онѣ да дочека гонителѣ свое на неколико педѣли одѣ себе, па да онда опетѣ рзаюћи оданде у кршѣ гаева улетѣ.

Док' су нѣи двоица юрили конѣ да увате, Халай е као бесомучанѣ ходао горе и доле псујући викајући и ногама о землю ударајући. Господарѣ Шелбѣи узалудно се трудио да сѣ балкона наставлени да, а госпоя Шелбѣи смеяше се сѣ прозора, безѣ да е и найманѣ знала, шта е управ' узрокѣ свему овом'.

Тек', око 12. часа, появи се Самуило сѣ, усклицаванѣмѣ ѣздећи на Ђрију, и Халаевог' коня поредѣ себе за уздицу водећи. Сав' у зноју окупанѣ, блистајућим' очима, и далеко развлачећим' нождрвама шикао е, знакѣ, да духѣ слободе у нѣму ни е сасвимѣ угушенѣ.

„Увађенѣ е!“ повиче онѣ усклицавајући. „Да ни самѣ я бую, не бы га ни еданѣ одѣ васѣ уватити мого. Но я га ево увати.“

„Ты?“ рече Халай у не сасвимѣ повольной ѣуди. „Да ни си ты бую, не бы одѣ свега тога ништа ни было!“

„Господѣ нек' насѣ благослови, господа-ру,“ рече Самуило, као да се е увређенѣ нашо; та я самѣ га гонно и трчао, док' ми зной низѣ леѣа непоцури.“

„Добро! добро!“ рече Халай. „Ты си ме сѣ твоимѣ лудостима за читава три часа за-

каснио. Но, што е было, было е, сад' само поитай, и више немой будалисати.“

„Како господару,“ рече Самуило опирунимъ гласомъ, као што ми се види, вы оѣте конѣ и насъ све да поморите. Мы ево спадо-смо съ ногу, и тек' што не попадамо, а и конѣи су сасвимъ уморни. Господару, немойте сад' одма да полазимо, док' обѣдуемо. Вашег' коня треба, да очистимъ; видите, како се савъ упрцкао! Па и Ёрій такоѣ; не мойте мыслити, да ће насъ госпоя овако сад' одпустити, да идемо. Нек' насъ Богъ благослови, господару, мы ћемо е достигнути, ако се мало и позабавимо. Ёлка ниє нигда скоронога была.“

Госпоя Шелбій, слушала е, са задовольствомъ овай разговоръ съ ходника, па сад' заключи, да и она учествує. Она се спусти доле, и изяви врло учтиво свое сажаленѣ о Халаевой несреѣи, па га замоли, да при обѣду остане увераваюѣи га да ће се куварка пострати, да све на брзу руку готово буде.

Кад' све добро премери, оде Халай съ доста двоумеѣомъ приятношћу у собу, а Самуило значая пуне узвери очи и конѣ одведе у конюшницу.

„Ёси л' га видио Андро?“ питаше Самуило, кад' конѣ повеза. „О брате, ако ни е ово было тако лепо видити као и проповѣдъ у собранию; онъ е скакао, играо и насъ псовао. Я самъ тек' само усеби мыслио; псуи ты момче,

тек' коня пре добити неможешъ, док' га мы неуватимо. Боже! Андро, мени се чини, као да га и сад' гледамъ.“

И Самуило и Андра одъ смей су се заценили.

„И како е горонаданъ быо кад' самъ му коня довео — Да е смео убио бы ме на место.“

„Мой брајко, видно самъ я тебе,“ рече Андра, „да си ты старый лисаць!“

„Мож'да и есамъ,“ рече Самуило. Да л' си ты видно госпою на прозору? Я самъ е видно, она се смеяла.“

„Вѣруй ми, я ништа видно ни самъ,“ одговори Андра.

„Ништа зато, я самъ видно,“ рече Самуило и почне, да пере Халаевог' коня. „Андро, я обычествуемъ такво што, да именуемъ: *примѣчаванѣ*; лепъ обычай, я вам' га препоручуемъ, вами младићима, да га и вы уобичаите. — Подигни стражню ногу Андро. — Да видишъ Андро, примѣчаваня чине сви Црньцы. Да Андро, я ни самъ знао овог' ютра одъ куд' ће ветаръ да дува? Я ни самъ знао шта е хтела госпој, башъ и да е казала? То се зове примѣчаванѣ Андро. Я се надамъ да ћешъ ты ово свойство добримъ назвати. Свойства су различна у различным' особама, но она се мораю дотерати и изобразити и онда могу далеко доспети.“

„Я мыслимъ, да ти я ни самъ помого овог' ютра да твоє примѣчаванѣ учинишъ, не бы ты тако лако до углачаног' пута дошао!“ рече Андра.

„Андро,“ продужи Самуило „ты си момче на кое се човекъ поуздати може. „Я о теби Андро, врло лепо мыслимъ и нестидимъ се одъ тебе совета узети. Мы нетреба никог' да презиремо, ерѣ ѣ найманѣи може нам' одъ ползе быти. И сад' айдемо Андро куѣи. Я мыслимъ госпоѣ ѣ насъ данасъ добро почастити.

Господа Любители и Подпомагатели Кнѣжества Србског'.

У Царству Австрійском'.

Бечъ.

Нѣгова Свѣтлость, Князь Михаилъ М. Обреновићъ 20. — Высокород. Г. Стефанъ Радичевићъ Попечитель Правосудия и Просвете К. С. Полковникъ у пенсіи. 5. Пречестѣйшій г. Михаилъ Ѳеодоровићъ Раевскій Протоерей цар. русске Цркве. — Благопоштенородни господари великокупцы: Теодоръ Д. Тирка 2. — Ј. Мойсиловићъ 2. — Ј. Владиславъ 2. — Димитрій К. Мировићъ 2. — Петаръ Леко 2. — Андрия Марковићъ 2. — Антоній Кириакъ Цанковъ, Българинъ отъ Свищовъ 2. — Павле Вуићъ 2. — Благородный и високоученый г. Северинъ Завишићъ Дръ Медицине и придворный лѣкаръ 1. — Честѣйш. г. Јованъ Шорокъ свештеникъ І. Банског' Полка 1. — Высокоуч. г. Павле Харишъ Правословъ изъ Новог' - Сада 1. Благопоштенор. гг. Коста П. Томашевићъ и Миланъ Петровићъ трг. свинярски изъ Кленка 2. — Благопоштенор. г. Коста Јовановићъ бывший Представникъ Полицие у Вѣйводству Србском' 1. — Благород. г. Тимотей Бурићъ цкр. капетанъ 1. — Высокоблагородный г. Јованъ Милекићъ цкр. Маіоръ, витезъ одъ Карловаца града 2. — Благопоштенор. г. Георгій Милекићъ трг. изъ Митровице за сына Тиру. 1. — Благопошт. г. Сте-

фанъ одъ Банѣ трг. за сынове Луку и Јоцу 2. — Благопоштенород. г. Павле Башкалѣиѣ трг. изъ Београда 1. — Благород. г. Тома Вуковъ цкр. Курирѣ. 1. — Благор. г. Миленко Теодосиѣ изъ Станине-Рѣке 1. — Благонадеждна гг. Димитрие Петровиѣ и Велизарѣ Боборонѣ слушательн тргов. наука изъ Панчева 2. — Высокоучена гг. Михаилѣ Политѣ изъ Н. Сада и Јованѣ Јовановиѣ Слуш. Права. — Высокоуч. г. Димитрие К. Стояновиѣ слушатель Философие у Терезиануму 1. — Поштенород. гг. Илия Авраамовиѣ и Милованѣ Михаиловиѣ тѣлохр. свѣт Княза Милоша Обреновиѣ 2. — Благонадеждни гг. трговачки помоћници: Јованѣ Николиѣ, Любомирѣ Краиновиѣ, Григоріѣ Живковиѣ, Марко Секулиѣ, Албертѣ Палѣѣ, Василиѣ и Ђорѣ х. Стояновиѣ, и Никола Рига трг. 8. — Поштенор. г. Павле Радосавлѣвиѣ граѣн бечкѣй кроячѣ 1. — Благонад. г. Димитрие Павловиѣ хирур. Помоћ. изъ Сент - Миклоша 1. — Благонад. г. Јованѣ Грубишиѣ Rothgärber 1. — Благопоштенор. г. Светозарѣ Л. Јовановиѣ трг. изъ Земуна 1. — Благопоштенор. гг. трговцы: Петарѣ Протиѣ изъ Пожаревца. Василиѣ Деспиниѣ изъ Ковина и Филипѣ Станковиѣ изъ Смедерева 3. — Благонад. г. Светозарѣ Станковиѣ трг. помоћ. 1 — Благопоштенор. г. Димитрие Пантиѣ изъ Београда 1. — Высокоуч. гг. Слуш. Права: Ђорѣ Милосавлѣвиѣ, Владиславѣ Николиѣ и Стефанѣ Лазиѣ. Г. Петарѣ Ковачевиѣ род. изъ Ирига. Ђорѣ Бркиѣ трг. пом. 2. Frä. Louise Littmann касирка у сръбској кафаны. Михаилѣ Рашиѣ, хирург. помоћн. — 86.

Клостернайбургѣ.

Благородниѣ г. Петарѣ одъ Чебацѣ цкр. капетанѣ у пензи 1.

Кралѣвство Далматинско.

Дубровникъ.

Высокоблагор. г. Бремня Гагнѣ царско-
русскій генералный консулъ 2. Пречестнѣйшій
г. Георгій Николаевичъ протопресвитеръ 1. — 3.

Т р с т ь.

Послао чesнѣйшій Данилѣ Буиѣ Брей.

Славно Србско Обштество 2. — Высо-
коученый г. Димитрие Владисавлѣвичъ 1. —
Честнѣйшій г. Симеонъ Костиѣ Баконъ и У-
читель 1. — Благоштенородни господари
великокупцы: Марко Квекиѣ 1. — Спиридонъ
Гопчевиѣ 1. Георгій Теодоровиѣ 1. — Сте-
фанъ Шкулѣвичъ 1. — Александеръ Коваче-
виѣ 1. — Александеръ Мариновиѣ 1. — Сав-
ва Ђирковиѣ 1. — Александеръ Баіовиѣ 1. —
Константинъ Катиѣ 1. — Христофоръ Опу-
иѣ 1, — Јованъ Цветковиѣ 1. — Никола Д.
Пешика 1. — Никола Раѣековиѣ 1. —
Георгій Н Мичиѣ 1. Димитрій Теодоровиѣ 1. —
Благопоштенор. госпоя Катарина Метике ро-
ѣна Гопчевиѣ 1. — Благонадеж. господична
Милица Буиѣ 1. — свега 21

Кралѣвство Угорско.

Арадъ.

Послао г. Трифунъ Мариновиѣ.

Благородна гг. Андрия Станковиѣ Касса-
Перценторъ 1. — Јованъ Петровиѣ Сена-
торъ 1. — Пера Петровиѣ Адвокатъ 1. —
Арса Миханловиѣ Адвокатъ 1. — Благопо-
штенородни гг. трговцы: Константинъ Бода-
рій 1. — Василій Константиновиѣ 1. — Гри-
горій Анастасъ 1. — Урошъ Мудриѣ 1. —

Поштенородни гг. майстори заната чизмарског':
Манойло Михайловићъ и Теодоръ Живковићъ 2. —
Ненадъ Доргучевићъ 1. — Поштенородни гг.
майстори. Јованъ Стануловићъ кроачъ 1. —
Јованъ Животићъ ђурчиа за сына Бурицу 1. —
Илия Станковићъ 1. — Георгие Секулићъ трг.
изъ Маче 1, — Аксентие Кремеръ Пинтеръ 1. —
Савва Лазаръ Сапуница 1. — Стефанъ Драгићъ
сапуница 1. — Александеръ Лазаръ 1. — Јо-
ванъ Груићъ Юношъ 1. — Петаръ Јовановићъ
Абациа 1. — Аксентие Димитриевићъ Абациа 1. —
Георгиј Саввићъ варга 1. — 23.

Б а т о н я

*Послао г. Прокопій Видицкій Дѣшона-
сшавникъ.*

Честѣйша гг. пароси: Георгиј Георгие-
вићъ и Леонтиј Петровићъ 2. — Чест. Арсениј
Божидаръ канеланъ 1. — Благородный г. Па-
велъ одъ Сабо Адвокатъ 1. — Высокоуч. г.
Николай Георгиевићъ Бележникъ. Благородна
госпожа Тереска Павловићъ рођена Георгие-
г. Ааронъ Роцковъ тоторъ црков. 1. — Пошт.
г. Тоша Симићъ 1. — Пошт. Конст. Марићъ
чизмаръ 1. — Поштенор. г. Георгиј Давидо-
вићъ кроачъ. 1. — Пошт. г. Стефанъ Луданъ
велик. Бировъ 1. — Поштенор. г. Светозаръ
Георгиевићъ Коларъ 1. — Пошт. г. Михаилъ
Видицкій 1. и Пошт. г. Аркадие Ђиновацъ Зем-
лѣдѣлцы. 1. — Поштенор. г. Димитрие Войно-
вићъ 1. — 15.

Пешиа.

Высокоученый г. Никола Крстићъ Дрѣ.
Философие. — Благор. г. Емилиј Димићъ цкр.
чиновникъ — 2.

Турска Канѣжа.

Благородна господа: Светозаръ Риђичкій
одъ Скрибеште цкр. срезскій судацъ. 1. — Јо-

ванъ Фиреѣхазскій цкр. Аушкултъ 1. — Димитрие Предиѣ цкр. срез. Писаръ. 2. — Велизаръ Мишковиѣ цкр. Мѣстозаступникъ. 1. — Георгій Магарашевиѣ Адвокатъ 1. — Савва Фиреѣхазскій Бележникъ 1. — Артемия Стефановиѣ цкр. Комесаръ 1. — Христофоръ Поповиѣ Провизоръ 1. — Любко Саввиѣ Каснеръ 1. — Благопоштенор. г. г. Илия Писаровиѣ трг. и Илия Јойкиѣ трг. помоѣ. 2. — Поштенород. г. Јосифъ Станимировиѣ ковачъ 1. — 13.

Озипово.

Честнѣйшій г. Савва Павловиѣ парохъ 1. — Благоразум. г. Теофанъ Марковиѣ Дѣтонаставникъ 1. — Поштенор. г. Јованъ Яшо кро-
ячъ 1. — 3.

Троедна Кралѣвина.

Осѣкѣ.

Послао Г. Григорій Артировиѣ трг.

Благор. Г. Алекса Аужинску Землѣмѣръ града Осѣка. Честн. г. г. пароси тенски: Алекса Седларевиѣ и Нико Скенѣиѣ. Г. Јованъ Танчевиѣ за сына Боку. Родолюбъ М. — Родолюбъ В. — Г. Марко Аксентијевиѣ. Г. Ми-
лошъ Песиѣ. Г. Софро Познановиѣ. Г. Паіо Радановиѣ. Г. Коста и Ђорђе Крестиѣ и Г. Јованъ Продановиѣ абациа. — 12.

Послала Г. Г. браѣа Свирчевиѣ.

Благор. Ответницы: г. г. Ђиро Исаило-
виѣ, Исидоръ Исаиловичъ и Ivan Uzačević. Благопоштен. г. г. трговцы. Јованъ Трандафилъ. Илія Мариновиѣ. — Поштинородни Майстори: Андрија Максимовиѣ Стактаръ. Лука Прести-

танинъ Абація. Мойсѣло Бранковићъ за сына
Димитрія ученика. Госпоже: Екатерина Седла-
ревићъ и Юліяна Вукашиновићъ удове. Госпо-
дична Милица Живковићъ. — 11.

Карловцы горњи (Karlsstadt).

Послао Г. Георгій Поповићъ трг.

Пречет. Г. Прото І. Діаковићъ. Благо-
поштенор. г. г. трговцы: Михаиљ Милићевићъ
врхов. тоторъ. — Василиј Беракъ. — Петаръ
Живойновићъ. — Александеръ Тодоровићъ. —
Александеръ Јовановићъ. — Вениаминъ Лук-
шићъ. — Даниелъ Банянинъ. — Стефанъ Егићъ.
и Симеонъ Симићъ. — 10.

Пешрина.

Послао Г. Никола Беговићъ парохъ.

Высокоблагор. г. Пая Петровићъ ц. кр.
Мајоръ П. банског' Полка. — Благор. г. Пая
Переичевићъ ц. кр. Forstpraktikant. — Благор. г.
Јово Котуръ ц. кр. Постмајстеръ. — Гжа Ка-
та Поповићъ удова за сына Васу. — Благопо-
штенор. г. Гавриилъ Вишошевићъ трг. — Пошт.
г. Јованъ Берићъ Казанція изъ Костайнице за
сына Михаила. — Честиѣйша господа пароси:
Коіо Скадарка и Рафаилъ Кукићъ притяж. сре-
брног' крста: „pro piis meritis.“ — Михаилъ
Тривановићъ профосъ. — 10.

Вуковаръ.

Благоштенородни г. Јованъ Михаиловићъ
трг. 5.

Даруваръ.

Послао г. Петаръ Забрдацъ трг.

Честиѣйшій г. Јосифъ Дибрашевићъ на-
мѣстн. и парохъ. — Благор. г. Василиј Зделаръ
Ответникъ. — Чест. г. Божидаръ Димитријевићъ
парохъ В. Бастишкій. — Чест. г. Милошъ Ди-
митријевићъ парохъ Граовлянскій. — Пречест.

г. Константинъ Живковиѣ Протосиггелъ Пакрач. Благопоштенор. г. Петаръ Забердацъ трг. — Пречести. г. Петаръ Бирочъ Протопресвит. Даруварскій и Парохъ Ступовачкій. Чест. Конс. Пакрач. Сосѣдатель. — Благор. г. І. Ранѣ ц. кр. Перовоѣа сл. уреда Поджупан. Пакрач. — Чест. г. Стефанъ Бакиѣ Парохъ Суботскій и Чест. Еп. Конс. Сосѣдатель. Благораз. г. Никола Ракиѣ Учитель Пакрачкій. — Чест. г. Іованъ Болиѣ Помоѣ. Парох. Смудске. — Чест. Методъ Баиѣ Игуманъ Пакре Манастира и Ч. Еп. Консист. Пакрач. Сосѣдатель. — Чест. Георгій Николиѣ Парохъ Улѣаничкій. — 13.

Войводство Србиа и Тамишкій Банатъ.

Темишварѣ.

Послао г. Аркадиѣ Поповиѣ трг.

Пречестѣйшій г. Самуилъ Маширевиѣ Архимандритъ и Администраторъ Темишварске и Вршачке Епархиа — Чест. г. Атанасиѣ Таназевиѣ градскій Баконѣ. — Благородна господа: Симеонъ Дамаскинѣ одъ Ниметъ. — Г. Стояковиѣ Подпредсѣдатель Верхов. Суда. — Іованъ Шивиѣ Членъ Земальског' Суда. — С. Маширевиѣ Членъ Земаль. Суда. — Младенъ Стояновиѣ срезскій Комесарѣ. — Аронъ Предраговиѣ Ассистентъ Финансиѣ. — Атанасій Николиѣ Книжковод. Врхов. Суда. — Благопоштенородни господари трговцы: Аркадиѣ Пенѣ. — Михаилъ Шивиѣ. — Константинъ Николиѣ. — Іованъ Поповиѣ Книжковод. — Дамаскинъ Милошевиѣ Диуринста. — Благородна г. г. Дрѣ. П. Іовановиѣ Инспекторъ Школа. — Іованъ Петровиѣ Сенаторѣ. — Дрѣ. Тома Стефановиѣ Физикусѣ. — Гжа Катарина Марковиѣ за сынове Драголюба и Ми-

лана. — Благородна г. г. Петаръ Васиѣъ земаль. Адвок. — Матея Саввиѣъ Чиновникъ. — Петаръ Петровиѣъ земаль. Адвок. Василие Лонгиновиѣъ земаль. Адвок. — Константиѣъ Димитриевиѣъ земаль. Адвок. — Урошъ Дориѣъ Подпоручикъ. — Никола Величко. — Юванъ Стояновиѣъ одъ Лацунатъ. — Димитрие П. Георгиевиѣъ. — Дина Трговацъ. — Иса Радосавъ. — Петаръ А. Стояновиѣъ. — Филиѣъ Вуя трг. — Тирилъ Ньягулъ Землѣмѣръ. — Никола Дракулиѣъ. — Антоние одъ Сорго. — Юванъ Стояновиѣъ Аксесиста. — Димитрие Ристиѣъ. — Атанасие Думиѣъ Чинов. — Гжа Мария Николиѣъ За кѣръ Милу. — Александеръ Ласкаръ трг. — Борѣе Льона Казначей. Димитрие Аврамовиѣъ трг. — Господичне Елена Ристиѣъ и Марина Константиѣъ. — Благородна г. г. Стефанъ Сандиѣъ Консистоинальный Фишкаль и Константиѣъ Ненадовиѣъ ц. кр. Поручикъ и Рачуновадитель. — 45.

Земунѣ.

Благопоштенородный г. Стефанъ Спир. Андреєвиѣъ трговацъ 50.

Новый Садѣ.

Благопоштенородни г. г. торговцы, Антоній Новаковиѣъ, Савва Субботиѣъ, Георгій Мирковиѣъ, Юванъ Малетиѣъ и Бока Косировиѣъ. г. Ёвта Медурнѣъ кроячъ, П. Класановиѣъ бывш. Нар. Поручикъ. — 7.

Рума.

Послао г. Димитрие Младеновиѣъ трговацъ.

Благопоштенородни г. г. торговцы: Георгій Младеновиѣъ. — Василиѣъ Младеновиѣъ. — Младенъ Младеновиѣъ. — Юванъ М. Максимовиѣъ. — Георгій I. Стерно. — Милошъ Ма-

тиѣ. — Димитріе Младеновиѣ. — Благор. г. Михаилъ Рогулиѣ цкр. Regierung's-Com.-Protokollist. — Благораз. г. Іованъ Рогниѣ Учитель. — Госпоже Екатерина Ковиляѣ. Любица Крстиѣ за сына Велимира. — 11.

Мишровица.

Благопоштенородный г. Павелъ Панаіотовиѣ трговаѣ 30.

Панчево.

Послао г. А. Іовановиѣ Берб. и нар. Хирургъ.

Благородна г. г. Александеръ Бараеваѣ С. Пачев. Магистр. Совѣтникъ. — Савва Думитровъ С. Панчев. Магист. Протоколита. — Благопоштенородни г. г. трговцы: Аѣимъ Іовановиѣ. — Аврамъ Шайковиѣ. — Петаръ Верига. — Петаръ Кралъ изъ Идвора. — Василие Триковиѣ. — Савва Ђешинъ дрваръ. — Петко Д. Србиновиѣ. — Теодоръ Поповиѣ. — Никола Буковала. — Господична Ђлена Теодориѣ. г. Александеръ Іовановиѣ Берб. и нар. Хирургъ за супругу свою Рахилу (Лепосаву) Іовановиѣ. — 14.

Послао г. Димитрие Стефановиѣ трг. житарскій.

Честиѣишій г. Григорие Петровиѣ парохъ Новоселскій. — Благопоштенор. г. г. трговцы житарски: Димитрие Стефановиѣ и Гаспаръ за сына Михаила. — Благопоштенородни г. г. трговцы: Зария Милосавлѣвиѣ изъ Самоша за сына Іована; Гая Марковиѣ; Лука Ранисавлѣвиѣ за сына Милана; Павле Вунѣ за сына Велизара; Янаѣ Дука Пешика изъ Београда и Анастасъ Кранчевиѣ. — Поштенород. г. г. Григорие Субботиѣ Стактаръ; Никола Васиљевиѣ, абаѣја за супругу Ђлену;

Іованъ Борѣвиѣ трг. за кѣрь Персиду; Павле Путникъ цкр. Лайтнантъ; Георгие А. Поповиѣ за сына Іована; Стеванъ Іовановиѣ трг. Новосельскій; Іосифъ Ягодиѣ трг. житарскій; Петаръ Поповиѣ трг. съ ураѣнимъ кожама; Димитр. Симиѣ трг. изъ Београда. — 18.

Послао благород. г. цкр. Оберлайтнантъ Іованъ Завишиѣ.

Честиѣишій г. Василиѣ Живковиѣ парохъ Панчев. и Членъ Консисторіе Епарх. Темишварске. — Чести. г. Петръ Купусаровиѣ парохъ Сакулскій. — Чести. г. г. Броѣакони Панчевачки: Іосифъ Атанацковиѣ и Савва Васиѣ. — Госп. Василиѣ Свирчевъ Стражмештеръ и Аѣутантъ цкр. дома училишт. Благопоштенородни г. г. граѣани Панчевач. Григорій Ламовиѣ. — Никола Милошевъ и Миханъ Недельковиѣ Лебцелдеръ. Поштенор. г. Яковъ Барбулъ Стояновиѣ арендаторъ Дебелячкій. — Поштенор. г. г. Майстори Сапунцие: Тома Войновиѣ и Петаръ Ягодиѣ. — Поштенор. г. г. Майстори Кроячи: Дамянъ Димиѣ. — Александеръ Крияцъ за сына Георгия. — Петаръ Ранисавлѣвиѣ за сына Димитрия. — Благопоштенор. г. г. трговцы: Андрея Радосавлѣвиѣ и Ааронъ Моиѣ. — Поштенород. г. г. Іованъ Топаловъ Крояч. майст. — Петаръ Пенѣ абацня. — Анѣлко Петровиѣ землѣдѣл. — Благородна г. г. Георгие Іовановиѣ цкр. Оберлайтнант. и Ёфремъ Арсинъ цкр. капетанъ. — 22.

Меленцы.

Благопоштенородни г. г. трговцы: Іосифъ Кланѣ. — Александер Ранковиѣ и Арсение Граниѣ. — 3.

Тишель.

Благопоштенородни г. г. трговцы: Павле Натошевиѣ изъ Сланкамена. — Михаилъ Крестиѣ изъ Титела. — Лазаръ Бугарскій Арендаторъ przewoza Тителскогъ и Марко Ювановиѣ изъ Панчева. — 4.

Сомборъ.

Послао честиѣйш. г. Георгій К. Стефановиѣ Брей.

Высокородный Исидоръ Николиѣ одъ Србобрана и пр. Плем. Гжа. Блена Стойковиѣ рођ. Мразовиѣ за сына Исидора I. лат. Грам. Слушателя. — Гжа. Юлиана Арнаутъ любителька читани за кѣрь господичну Юлиану. — Госпођица Мариа Риѣичкій за малогъ сестриѣ Младена Вировацъ.

Пречест. г. г. Димитрій Поповиѣ Парохъ Сомборскій Ч. К. Беч. Присѣдатель и Протопресвит. Сомб. Намѣстникъ. — Аврамъ Борѣошкій Парохъ Станич. и Ч. К. Присѣдатель за сына Младена. — Чест. г. Данилъ Поповиѣ парохъ Сомб. — Георгій Кояновъ Стефановиѣ выш. основ. училишта Србскогъ Катихета, Недель. и празд. Училишта Учитель и Слав. Общества Србскогъ Дѣловодитель за кѣрь малу Софию Владимиру. Василій Ковачиѣ пар. Баконъ Сомб. за сына Луку.

Плем. г. г. Трифонъ Атанацковиѣ Окруж. Бачкогъ Суда Присѣдатель за сына Георгия. — Петаръ Арадскій вар. землѣмѣръ. — Георгій Кулинчиѣ Адвок. — Сима Леовиѣ варош. Егзакторъ. — Николай Стоячковиѣ Присѣд. Бачк. Окр. Суда. — Василій Колариѣ и Борѣе Кировиѣ Варош. Сомб. Писари. — Николай Б. Вукаѣвиѣ Правд. и Богословие Слушатель.

Благоштенородни г. г. трговцы: Димитрій Поповиѣ. — Юсифъ Матиѣ. — Евтимій По-

повиѣ за сына Александра Георгій Гергуръ.
— Исаѣ Гергуръ за сына Владислава. — Си-
меонъ Бикарь. — Павелъ Станимировиѣ. —
Урошъ Радоевиѣ. — Юванъ П. Коньовиѣ за
сестру госпоѣицу Юстину. — 25.

Бечкерекъ.

Благород. г. Стефанъ Вуковъ Адвок. 10.
Благопоштен. г. Георгие Янковиѣ трг. 5.

Велика Кикинда.

Скупно Благораз. Г. Кузманъ Маца-
ревъ Учитель, а послао Благород. г.
Г. Станковиѣ Окр. Сенаторъ.

Пречестн. г. Павле Влаховиѣ прото-
пресв. — Благород. Г. Г. Георгій Станковиѣ
Окр. Сенаторъ, Василиѣ Ристо вар. Началникъ,
Бвта Крстоносиѣ вар. Бележ. Павле Недиѣ
сирот. новца руководитель, Павле одъ Стаяно-
виѣ М. школ. фонда дѣловод, Юванъ Павло-
виѣ изъ Карлова Окр. Права Закупникъ. По-
штенород. г. Павле Степинъ Землѣдѣлацъ, и
ревностный кнѣжев. *) Госпоѣица Софѣ Лако-
виѣ ревностна кнѣжев. Гѣа Милица Лаковиѣ
ревностна кнѣжев. **) Благород. Младенъ Маца-
ревиѣ Окруж. Одправн. и Г. Лазо Кириѣ одъ
Szabadszela пѣвчикъ при правосл. Цркви Св.
Николая. — 12.

Госаиѣѣ (у Хорватской).

Послао г. Муханъ Делиѣ трг.

Благородна г. г. Геденъ одъ Будисавлѣ-
виѣ ц. кр. Капетанъ. — Георгие Скарѣ ц.
кр. Капетанъ у пенсѣ. — Никола Тербоевиѣ
ц. кр. Капетанъ у пенсѣ. Благопоштенородни

*) Живно! — **) Живиле! —

г. г. трг. Николай Ристовићъ. — Савва Миодраговићъ и Исо Медаковићъ. — 6.

Вршацъ.

Благор. г. Симеонъ Бакићъ II. классе Учитель 10.

Лопово.

Благор. г. Василиѣ Константиновићъ Учитель. 10.

Княжество Србия.

Београдъ.

Благородный и Высокоуч. г. Константинъ Бранковићъ Проф. Философіе. — Благородный г. Миланъ Даниловићъ, Поручикъ Кавалеръ и Княжескій Аѣутантъ. — 2.

Шабачъ.

Послао Пречестнѣйшій г. I. Павловићъ Протопресвитеръ и членъ Апелаториума.

Нѣгово Высокопреосвященство. Г. Іоаникій Нешковићъ Еписк. Шабачк. 2. кнѣ. Пречест. г. Протопресвитеръ Шабачк. и Чес. Ап. Конс. Іоанъ Павловићъ. — Николай Пауновићъ Член. Конс. Епарх. Шаб. — Чест. г. г. Янко Іоанновићъ Свешт. и катихета Полугим. Шаб. — Гавріилъ Берићъ парохъ Богатићкій. — Филипъ Берићъ пар. Белотићкій. — Андрей Симићъ пар. Глушачкій. — Григорій Вићентиѣвићъ пар. Змињачкій. — Алумпій Гаврііловићъ пар. Табановачкій. — Станойло Јокићъ пар. Дреновачкій. — Іоаннъ Стефановићъ пар. Ноѣайскій. — Петаръ Богдановићъ пар. Засавичкій. — Стефанъ Лаушевићъ пар. Раваньскій — Райко Вучетићъ пар. Цриобарскій. — Стоянъ Фрайтовићъ пар. Солячкій. — Живко Берићъ пар. Глоговачкій. —

Николай Поповић пар. Бадовиначкѣй. — Сава Давидовић пар. Лѣшничкѣй — Любинко Вујнић пар. Липолишкѣй. — Николай Васић пар. Бѣло-Рѣчкѣй. — Аѣимъ Симеоновић пар. Добрићкѣй. — Бремѣ Лазаревић пар. Варѣанскѣй. — Макевиѣ Дамяновић пар. Метлићкѣй. — Любинко Поповић пар. Лояничкѣй. — Васиѣи Николаевић пар. Кривайскѣй. — Коста Бабовић пар. Коцелѣвачкѣй. — Аѣимъ Бабовић пар. Црниѣвскѣй. — Благ. г. г. Ђорђе I. Павловић Писаръ. Среза Подцерскогъ. — Марко Јойковић Учителъ Добрићкѣй. — Павле Мародић Учит. Радовашичкѣй. — Лазаръ Станковић учит. Накучанскѣй. — Господаръ Марко Милићевић трг. Шабач. — Стефанъ и Ђорђе Милићевић трг. Шабач. — Владимиръ I. Тркић трг. Шабач. 35

 Сви они, кои I^у свезску Федора и Мариѣ имаю, а II^е добили нису, нека се изволе писменно обрати-ти на мене.

Такође ѿ и *Космайка* на светъ изишла и добити се може по 40. кр. ср.

Предплата на *Чича Томину Колебу* донде ће трајати, док' послед-
ня свезка изъ печатнѣ не изиђе.

Цена е за оног', кои се на сви 6 свезски пренумерира и напредъ новце положи са свимъ умерена, и то не више одъ 2 фор. ср. За оног', кои се пренумерирао буде, или на сви 6 свезски скупа, или на поедине, а новце после положи 2 фор. 30 кр. ср. а за оног', кои буде дѣло ово поздине куповао, а пренумерирао се ни е, 3 фор. ср. — Цѣло дѣло быће велико одъ 40 до 42 печатана табака. Тако дакле свака свезска имаће 7. печатаны' табака' и за оног', кои се пренумерирао буде и новце напредъ положи, стаће га свака свезска само 20 кр. ср. — Дѣло се ово на лепой артин, съ угледным' слов'ма овде у Бечу печата. — Пренумерация трае док' годъ цѣло дѣло на свѣтъ не изађе.

Свакій родолюбивый Србинъ може скупитель быти, кои ће за трудъ свой еданајсту књигу, као награду добити, а нарочно ону госпуду молимъ на кое самъ се већъ обратно: да бы частъ пре имена ньовы пренумеранта' съ означенѣмъ, — кои су напредъ новце положили, кои пакъ не, — мени овамо у Бечъ подъ надписомъ моимъ:

MILAN D. RAŠIĆ,

Rechtsgelehrter

in Wien,

Landstrasse, am Glacis Nr. 500, 4. Stiege, 1. Stock,

послати изволели.

У Кнѣзѣству Србѣи пакъ изволиће се ГГ. Скупительи обраћати Благород. и Высокоученом' Г. Константину Бранковићу Профессору Философѣи у Лицеуму Княж. србског'.

Надаюћи се многобройным' предилатницыма на овако славно дѣло: трудићу се, да повѣренѣ дичног' народа србског оправдамъ, и есамъ,

У Бечу 15. Марта 1853 год.

ня услуги свагда готовъ,

Миланъ Д. Рашићъ.

Оне, кои се пренумерали нису сѫае
свака свезска 30 кр. ср. Сви 6 свезски
3 фор. сребра.

Исарађено у књигопезници
ДРАГ. М. ПЕТКОВИЋА
БЕОГРАД VI. Адм. Вукастича 88

